

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

На правах рукопису

ГІДОРА Алла Леонідівна

УДК 81'340/113.1: 811.111/112/133/161

**ТЕРМІНОСИСТЕМИ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ,
ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)**

10.02.15 – загальне мовознавство

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

**Науковий керівник –
КИЯК Тарас Романович**
доктор філологічних наук, професор

Одеса – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	15
ТЕРМІНОСИСТЕМИ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС	
1.1. Поняття правової системи ЄС у сучасних гуманітарних розвідках...	15
1.1.1. Фахова мова права ЄС.....	18
1.1.2. Фаховий текст як реалізація фахової мови.....	21
1.2. Еволюція поглядів на трактування понять «термін», «термінологія» і «терміносистема».....	25
1.3. Правові акти ЄС як об’єкт лінгвістичних студій.....	33
1.3.1. Жанрово-стильова характеристика правових актів ЄС.....	33
1.3.2. Специфіка термінології ЄС як інтеграційної терміносистеми..	43
1.3.3. Тенденції до мовної економії у фахових текстах ЄС.....	54
Висновки до розділу.....	59
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	61
ТЕРМІНОСИСТЕМИ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС	
2.1. Принципи формування терміносистем.....	61
2.2. Основні методи вивчення термінології права ЄС.....	68
Висновки до розділу 1.....	76
РОЗДІЛ 3. ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНА ТА ВЕРБАЛЬНА	78
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС	
3.1. «Архітектоніка» правових актів ЄС.....	78
3.2. Інформаційна характеристика правових текстів ЄС.....	87
3.3. Лінгвальні особливості правових текстів ЄС.....	94
3.3.1. Характеристика одиниць морфологічного рівня.....	94
3.3.2. Характеристика одиниць синтаксичного рівня.....	100
3.4. Засоби вираження когерентності в правових актах ЄС.....	112

Висновки до розділу 3.....	123
РОЗДІЛ 4. ФАХОВА ЛЕКСИКА ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС.....	125
4.1. Термінологічна лексика як складова фахових правових текстів ЄС...	125
4.2 Словотвірний аналіз термінів правових актів ЄС.....	141
4.3 Структурний аналіз термінів правових актів ЄС.....	148
4.4 Аббревіація як продуктивний спосіб термінотворення фахової лексики правових актів ЄС.....	159
4.5. Стандартизація та уніфікація сучасної терміносистеми ЄС.....	163
Висновки до розділу 4.....	166
ВИСНОВКИ.....	168
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	172
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	196
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	198
ДОДАТКИ.....	202
ГЛОСАРІЙ.....	245

ВСТУП

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню терміносистем правових актів Європейського Союзу (ЄС) на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов.

Інтеграційні процеси, які відбуваються у зовнішній політиці України в умовах сьогодення, знаходять своє відображення у лексичному фонді мови, зокрема у термінології. Особливу уваги слід приділяти запозиченню нової термінології, що зумовлюється прагненням українського народу до вступу в Європейський Союз.

Законодавство України швидкими темпами гармонізується та уніфікується до правової системи ЄС. Саме тому комплексне дослідження терміносистеми правових актів ЄС на матеріалі основних мов ЄС (англійської, німецької, французької) та української мови набуває важливого значення.

Правові акти ЄС досліджені в працях вітчизняних [90; 148; 177; 179] та іноземних науковців [188; 190; 201; 202; 203 та ін.] на матеріалі окремих мов, а також із позицій перекладознавства [90; 203; 228]. Процес упорядкування термінології відбувається внаслідок взаємодії різних мов, особливо під впливом англійської та французької як основних офіційних мов ЄС.

Із появою певної реалії або явища в системі права ЄС конструюють нові одиниці для їх позначення. Оскільки основною тенденцією в розвитку європейського суспільства є інтеграція, то національно-культурна специфіка мінімізована в терміносистемах певних мов. У структурі ЄС функціонує ціла система інститутів, процедур і норм, що відображено у фаховій комунікації у формі розширення та появи терміноодиниць.

Процес правової гармонізації термінології ЄС є одним з актуальних питань сучасного термінознавства [90; 148; 137, с.114; 215]. Проблема взаємодії мови та права перебуває в центрі правової лінгвістики, що

витлумачують як науково-теоретичну й буденно-практичну сферу перетину методологічного сприйняття мови в юриспруденції та лінгвістичного аналізу мови в значенні практичної семантики [124, с. 61].

Мова права є не лише семіотичною системою, а й невід'ємною частиною правової системи з її традиціями, особливостями логіки та функціями, тобто особливості цієї мови випливають зі специфіки права [41, с.48; 186]. До таких особливостей належить високий ступінь абстракції правових понять [41, с. 51]; тісний взаємозв'язок мови і права [170, с. 35].

У сучасному термінознавстві розробляють питання щодо структури мови права [див., напр., 170, с. 46], співвідношення правових термінів і загальноновживаної лексики [див., напр., 41, с. 67], використання архаїзмів, особливостей синтаксису (пасивні конструкції, складні синтаксичні конструкції та ін.). Проте нині відсутнє комплексне дослідження фахової мови правових актів ЄС на матеріалі офіційних і робочих мов ЄС з окресленням важливих для загального мовознавства узагальнень щодо вербальної та екстралінгвальної організації правових актів ЄС, бракує аналізу фахових текстів як реалізації фахової мови, необхідна тематична класифікація фахової лексики правових актів ЄС, українська термінологія в цій царині потребує унормування та стандартизації.

Актуальність дослідження зумовлено спрямуванням мовознавчих студій на вивчення процесів термінотворення в період інтеграційних процесів; необхідністю термінологічного стандарту фахової лексики текстів права ЄС; потребою визначення співвідношення мови й культури в сучасному мовознавстві; доцільністю окреслення тенденцій в упорядкуванні терміносистем правових актів ЄС; нагальністю вивчення фахової комунікації в умовах європейської інтеграції, гармонізації терміносистем європейських мов; необхідністю систематизації поповнення термінологічної сфери ЄС.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертація виконана в межах комплексної наукової теми Інституту філології Київського національного

університету імені Тараса Шевченка № 16 БФ 044-01 «Україна і сучасний світ: міжмовний і міжкультурний діалог».

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження становлять положення у сфері мови і права, загального й зіставного мовознавства, термінознавства, лексикології, словотворення; ідеї про мовну концептуалізацію знань, виявлення національно-специфічного в лексичній системі загалом та термінологічній зокрема [37; 55 та ін.]; з'ясування й відображення поняттєвого аспекту слова [4; 106; 163; 173; 174], упорядкування термінології [62; 63; 94; 95; 96; 123; 222; 223].

Мета роботи – виявити й обґрунтувати особливості терміносистем правових актів ЄС в англійській, французькій, німецькій та українській мовах.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- 1) схарактеризувати правову систему ЄС у сучасних гуманітарних розвідках;
- 2) дослідити правові акти у системі фахової мови права ЄС;
- 3) описати жанрово-стильові риси правових актів ЄС;
- 4) окреслити тенденцію до мовної економії у фахових текстах ЄС;
- 5) розробити методику дослідження правових актів ЄС на матеріалі англійської, французької, німецької та української мов;
- 6) представити екстралінгвальну та вербальну організацію правових актів ЄС на матеріалі англійської, французької, німецької та української мов;
- 7) визначити термінологічну лексику як складову фахових правових текстів ЄС;
- 8) дослідити продуктивні словотвірні моделі та структурні типи термінів у межах терміносистеми правових актів ЄС;
- 9) проілюструвати можливості кореляції та адаптації українського правничого поля до сучасних юридичних тенденцій ЄС.

Об'єкт дослідження – терміносистеми правових актів ЄС.

Предмет дослідження – лінгвістичні особливості фахової лексики в межах терміносистем правових актів ЄС.

Матеріалом дослідження слугували фахові тексти права ЄС загальним обсягом 3314 сторінок: англійський та український тексти «Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part» / «Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони» (кожна 903 сторінки); нормативні документи ЄС (французькою, німецькою, англійською та українською мовами кожна 377 сторінок: «Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing» / «Директива 2005/60/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 26 жовтня 2005 року про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму» / «RICHTLINIE 2005/60/EG DES EUROPÄISCHEN PARLAMENTS UND DES RATES vom 26. Oktober 2005 zur Verhinderung der Nutzung des Finanzsystems zum Zwecke der Geldwäsche und der Terrorismusfinanzierung» / «DIRECTIVE 2005/60/CE DU PARLEMENT EUROPÉEN ET DU CONSEIL du 26 octobre 2005 relative à la prévention de l'utilisation du système financier aux fins du blanchiment de capitaux et du financement du terrorisme», «Директива 2009/110/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від вересня 2009 року про започаткування, здійснення та пруденційний нагляд за діяльністю установ, що працюють з електронними грошима», що вносить зміни до «Директив 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС» і припиняє дію «Директиви 200/46/ЄС» / «Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC/ RICHTLINIEN RICHTLINIE 2009/110/EG DES EUROPÄISCHEN PARLAMENTS UND DES RATES vom 16. September 2009

über die Aufnahme, Ausübung und Beaufsichtigung der Tätigkeit von E-Geld-Instituten, zur Änderung der Richtlinien 2005/60/EG und 2006/48/EG sowie zur Aufhebung der Richtlinie 2000/46/EG/ DIRECTIVES DIRECTIVE 2009/110/CE DU PARLEMENT EUROPÉEN ET DU CONSEIL du 16 septembre 2009 concernant l'accès à l'activité des établissements de monnaie électronique et son exercice ainsi que la surveillance prudentielle de ces établissements, modifiant les directives 2005/60/CE et 2006/48/CE et abrogeant la directive 2000/46/CE, Consolidated Versions of the Treaty of European Union and the Treaty of the Functioning of the European Union» / «VERTRAG ÜBER DIE ARBEITSWEISE DER EUROPÄISCHEN UNION (KONSOLIDIERTE FASSUNG) / TRAITÉ SUR LE FONCTIONNEMENT DE L'UNION EUROPÉENNE (VERSION CONSOLIDÉE)» / «Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01)», англо-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу, глосарій термінів права ЄС англійською, українською мовами, двомовні та багатомовні словники. Корпус термінів правових актів ЄС складає 7900 одиниць, серед яких англійських та українських – по 2500, а німецьких та французьких – по 1450.

Комплексна методика дослідження базована на інтегративному системному методологічному підході, згідно з яким терміносистема права ЄС є мовною моделлю спеціальної сфери, основна характеристика якої – системність (мовна, логічна, термінознавча). Такий підхід зумовив вибір доцільних методів і прийомів: *методу наскрізної вибірки* – для виявлення термінів, що позначають поняття правової системи ЄС, із правових актів ЄС та лексикографічних джерел; *компонентного аналізу* – для дослідження змістового аспекту термінів права ЄС; *аналізу словникових дефініцій* – для окреслення диференційних ознак значення термінів права ЄС; *описового методу* – для узагальнення й систематизації отриманих даних; *метод семного аналізу* – для диференціації тотожностей і відмінностей у семантиці термінів права ЄС; *дистрибутивного аналізу* – для опису моделей утворення

терміносполучень у межах терміносистеми права ЄС; *структурного методу* – для представлення словотвірних моделей, за якими утворюються терміни права ЄС. На різних етапах дослідження виконано кількісний аналіз для з'ясування універсальності або специфічності процесів та явищ у терміносистемі права ЄС.

Наукова новизна полягає в систематизації термінів правових актів ЄС за структурними й семантичними показниками. Вперше *схарактеризовано* інформативність фахових текстів права ЄС через показники ентропії. *Розроблено* класифікацію фахової лексики права ЄС. *Запропоновано* тематичну класифікацію термінів правових актів ЄС. *Встановлено* закономірності відтворення процесів європейської інтеграції на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов. *Визначено* співвідношення фахової лексики правових актів ЄС і понятійної системи права ЄС. *Описано* засоби вираження співвідношення когерентності в правових актах ЄС. *Уведено* поняття «*фахова екстралінгвістика*».

Положення, винесені на захисту:

1. Європейська норма, викладена в правових актах, спільна для всіх держав-членів. Мова права ЄС – специфічна для опису й обслуговування діяльності Євросоюзу, що зумовлено необхідністю регулювати різні правові, політичні, економічні й культурні відносини держав-членів. Мови права ЄС базовані на правових системах, що засновані на різних юридичних концепціях – англосаксонського та романо-германського права.

2. Правові акти ЄС, вербалізовані у формі фахових текстів права, мають специфічну вербальну й екстралінгвальну організацію. ***Правовий акт ЄС*** потрактований як фаховий текст, об'єктивований у вигляді офіційного документа, що складається з певних блоків, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного й логічного типів зв'язку, функціонує у сфері фахової комунікації правників у ЄС і за його межами. Для правових актів ЄС характерний мульталінгвізм, проте в 70 % мовою оригіналу є англійська. Усі

лінгвістичні версії європейського законодавства мають однакову юридичну силу.

3. Морфологічний рівень фахових текстів права ЄС вирізняється номіналізацією (до 30 % іменників). Широко представлена категорія модальності, за допомогою якої вербалізується сукупність обов'язкових правил, положень тощо, які повинні виконувати всі держави-члени. Використання пасивних конструкцій сприяє безособовому викладу фахової інформації. Відсоткова репрезентація структурних типів речень у фахових текстах подана так: прості речення – у середньому 59 %, складносурядні – у середньому 1 %, складнопідрядні – до 40 %. Прості речення здебільшого ускладнені відокремленими означеннями й обставинами, однорідними членами речення. Поширеними типами складнопідрядних речень є означальні, умовні, часу та додатку. Середня кількість слів у реченні фахових текстів права ЄС перебуває в діапазоні від 24,6 до 36,5: англ. – 36,1; фр. – 36,5; нім. – 32,03; укр. – 24,6.

4. Терміносистема мови права ЄС витлумачена як знакова модель правопорядку в ЄС. Елементами терміносистеми слугують лексичні одиниці (слова та словосполучення) конкретної фахової мови держав-членів, а структура в цілому адекватна до структури системи понять правової системи ЄС. Тенденція до мовної економії відображена у фахових текстах права ЄС. Основними засобами її вияву є лексичні засоби, а саме синкретизм, представлений полісемією термінів та аббревіацією.

5. Вияв національно специфічного констатовано на рівні термінологічних паралелей, де різноеквівалентні терміни демонструють відмінності в обсязі значення завдяки різній кількості диференційних сем, а також на синтаксичному рівні, що зумовлює розбіжності в структурі й співвіднесеності простих і складних речень.

6. Креолізованість правових актів виявляється у фаховій екстралінгвістиці, маркерами якої є шрифт, наявність структурних елементів та їхнє графічне позначення, наявність й оформлення покликань,

використання іншомовних вкраплень. Покликання скеровують читача як до різних частин того самого документа, так і до інших законодавчих інструментів ЄС. Ієрархічна кореляція графічних елементів фахового тексту права ЄС (тип і розмір шрифту, засоби структуризації тощо) підпорядкована вимогам до чіткості, стандартності й логічності викладу матеріалу в мовленнєвій тканині тексту.

7. Фахові тексти права ЄС орієнтовані на стандартну структуру, тому їх характеризують як прогнозовані й передбачувані. Кількість одиниць, значення яких може бути виражене іншими засобами без порушення стильових і змістових норм повідомлення, – мінімальна. Інформативність текстів дещо вища в німецькій фаховій мові права, проте є низькою ентропія (показники ентропії англ. – 0,127, фр. – 0,157, нім. – 0,233, укр. – 0,132).

8. Термінологічна лексика як складник фахових правових актів ЄС класифікована на такі групи: терміни правової системи ЄС; номенклатурні одиниці; загальнонаукові терміни; загальноживана лексика. Терміни правової системи ЄС представлені фаховою лексикою на позначення приєднання або вступу до Євросоюзу; фаховою лексикою, що називає належність до Євросоюзу; фаховою лексикою для номінації політики ЄС; фаховою лексикою на позначення фінансових, економічних понять та установ; фахової лексики для називання органів, комітетів, комісій Євросоюзу. Номенклатурні позначення широко представлені в терміносистемі правових актів ЄС для номінації установ, органів, організацій, структурних підрозділів.

Теоретичне значення роботи полягає у внескові до лінгвістики фахових мов, термінознавства, словотвору, синтаксису й семантики, положень про фахову мову, з'ясування специфіки терміносистем правових актів ЄС, опису інтеграційних процесів, що відбуваються на мовних рівнях досліджуваних мов у сфері фахової комунікації. Результати мовних (лексичних, морфологічних, синтаксичних) і стилістичних досліджень правових актів ЄС слугують вагомим внеском до розроблення стандартів

щодо вдосконалення стильових і мовних аспектів фахових текстів ЄС; розв'язання мовно-термінологічних проблем; наближення україномовних правових документів до стандартів ЄС.

Практичне значення роботи. Одержані результати й висновки можуть бути використані у викладанні курсів лексикології (розділи «Семантика», «Термінознавство»), порівняльної типології (розділ «Типологія лексичних систем»), спецкурсу «Терміносистеми правових актів ЄС», а також на практичних заняттях із практики перекладу у вищих навчальних закладах. Фактичний матеріал може бути використаний у лексикографічній практиці для укладання галузевих, перекладних та ідеографічних словників двох і більше мов.

Апробація роботи здійснювалася на семінарах для науковців кафедри теорії, історії держави і права Чернівецького юридичного інституту Національного університету "Одеська юридична академія" та кафедри германістики та перекладу Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні положення й результати дослідження представлені у доповідях на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, серед яких 7 міжнародні: IV Міжнародної науково-практичної Інтернет – конференція «Філологія XXI століття: теорія, практика, перспективи» (Одеса, 2015), I Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих учених» (Одеса, 2015), III Міжнародна науково-практична конференції «Етнос, мова та культура: минуле, сьогодення, майбутнє» (Львів, 2016), X Міжнародна науково-практична конференція «Мова і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 2016), Міжнародна наукова конференція «Україна і сучасний світ: міжмовний та міжкультурний діалог» (Київ, 2016), IX Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи» (Чернівці, 2016), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Мова. Культура. Комунікація: поширення

інтегративних тенденцій у сучасних дослідженнях мов і літератур» (Чернігів, 2017); та одна всеукраїнська: «Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу» (Житомир, 2017).

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження викладено в 8 наукових публікаціях: 5 статей, опублікованих у фахових наукових виданнях, визначених ДАК України, 2 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав, а також 1 стаття – у збірнику наукових праць України.

Обсяг і структура роботи зумовлені її метою та завданнями. Дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури, списку лексикографічних джерел та довідкової літератури, списку джерел ілюстративного матеріалу, додатків та глосарію.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, аргументовано наукову новизну, схарактеризовано об'єкт, предмет дослідження, доведено його практичне значення, а також сформульовано основні положення, які винесено на захист.

У **першому розділі «Теоретичні засади дослідження терміносистеми правових актів ЄС»** схарактеризовано особливості фахової мови ЄС, з'ясовано місце правових актів у складі фахової мови права ЄС, досліджено жанрово-стильові особливості правових актів ЄС, описано специфіку термінології ЄС як інтеграційної терміносистеми, визначено тенденції до мовної економії у фахових текстах ЄС.

У **другому розділі «Методологічні засади дослідження терміносистеми правових актів ЄС»** обґрунтовано методологічні засади порушеної проблеми та окреслено низку методів, за допомогою яких схарактеризовано терміносистему правових актів ЄС в англійській, німецькій, французькій, українській мовах.

У **третьому розділі «Екстралінгвальна та вербальна організація правових актів ЄС»** досліджено «архітекtonіку» правових актів ЄС і

схарактеризовано лінгвальні засоби на різних мовних рівнях, подано інформаційну характеристику правових текстів ЄС, визначено засоби вираження когерентності в правових актах ЄС.

У четвертому розділі «Фахова лексика правових актів ЄС» схарактеризовано термінологічну лексику як складову фахових правових текстів ЄС, проведено структурний і словотвірний аналіз термінів правових актів ЄС, окреслено проблеми стандартизації та уніфікації сучасної терміносистеми ЄС.

У висновках підсумовано результати дослідження терміносистеми правових актів ЄС в англійській, французькій, німецькій й українській мовах та окреслено перспективи подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел нараховує 231 позицію. Подано список лексикографічних джерел та довідкової літератури (28 позицій), список джерел ілюстративного матеріалу (22 позиції). Обсяг тексту дисертації становить 171 сторінка. Загальний обсяг роботи – 265 сторінок. У п'яти додатках до дисертації (73 сторінок) унаочнено результати аналізу терміносистем правових актів ЄС, а також подано глосарій фахової лексики правових актів ЄС (20 сторінок).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС

1.1. **Поняття правової системи ЄС у сучасних гуманітарних розвідках**

Зважаючи на інтеграційні процеси, що відбуваються в сучасному соціумі, правова системи ЄС набуває актуальності в низці гуманітарних дисциплін, серед яких мовознавчі науки посідають пріоритетне місце. Феномен мови права є об'єктом вивчення низки наук: правових (загальна теорія держави і права, філософія права, історія держави і права, логіка права, правова герменевтика, правова техніка), філологічних (теорія мовної комунікації, стилістика, термінознавство, лексикографія, семасіологія, історія мови, прикладна лінгвістика, культура мови, судова риторика), а також інформатики, філософії, соціології, історії, дипломатики, текстології тощо. Кожна з цих наукових галузей досліджує мову права доволі специфічно, характеризуючи феномен вербального втілення правової думки з різних позицій, у різних аспектах і площинах, за допомогою притаманних кожній науковій галузі наукових підходів та методів [6]. Тісний зв'язок між мовою та суспільством знаходить відображення й у фахових мовах, процесах термінотворення. Нові поняття та явища, що входять до життя соціуму, вербалізуються й позначаються певними мовними ресурсами.

Необхідність адаптації національної терміносистеми права до європейських вимог і міжнародних стандартів у контексті перспективи входження України до єдиного європейського правового простору зумовлює особливе значення вивчення сучасних терміносистем права, що дає змогу

простежити спільне й відмінне в розвитку, складі та структурі терміносистем права різних мов [8].

Термінологія Європейського Союзу формувалася з огляду не на одну мову. Нинішній Європейський Союз, що об'єднує 28 європейських країн, має 24 офіційні мови, кожна з яких відображає частину багатой та розмаїтої культури ЄС, тому необхідно шукати лінгвістичний компроміс, якого можна досягти лише через порівняння терміносистем різних мов [249]. Сучасне європейське право не є органічним елементом усталеної класифікації права, воно поєднує ознаки міжнародного та національного права, проте функціонує як окремий наднаціональний правопорядок, ґрунтоване на традиціях цивільного права й закріплене в установчих договорах ЄС, вторинному законодавстві та рішеннях Суду ЄС [107, с. 10–13].

Кількість офіційних мов – 24, в основних установах ЄС (Європарламент, Єврокомісія, Європейська рада та Рада [міністрів]) Європейського Союзу) робочими мовами за спадною активністю є англійська, французька, німецька; робоча мова суду ЄС – французька.

Правову систему ЄС формують правові акти різних рівнів: акти первинного права та акти вторинного права. Акти «первинного» права – це ті документи, які заклали фундамент інтеграційного утворення Європейського Союзу. Саме на їхніх положеннях базовані всі законодавчі акти ЄС, що ухвалюють для регулювання конкретних питань у різних сферах суспільного життя Співдружності. Вони зазначають міру дозволеного й можливого в правовому регулюванні на рівні ЄС та держав-членів, закріплюють інституційне забезпечення правової регламентації, способи захисту правових настанов ЄС від порушень тощо [72].

Акти первинного права почали формуватися з другої половини 50-х років ХХ ст., коли були засновані три європейські співтовариства: Європейське Економічне Співтовариство, Європейське об'єднання вугілля і сталі, Європейське співтовариство з атомної енергії. До таких актів належать: «Римський договір про заснування Європейського економічного

співтовариства», 1957 р. (із 1993 р. – «Договір про заснування Європейського співтовариства»); «Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії», 1957 р., зі змінами, внесеними «Маастрихтським договором»² («Договір про утворення Європейського Союзу», 1992 р.), «Амстердамським договором», 1997 р., «Ніццьким договором», 2001 р., а також актами про приєднання; «Договір про злиття», 1965 р.; «Договір про Європейський Союз», 1992 р., зі змінами, внесеними «Амстердамським договором», 1997 р., та «Ніццьким договором», 2001 р.; «Єдиний Європейський акт», 1986 р.; акти про приєднання нових держав-членів [204, с. 2124–2138].

Протягом багатьох років розробляли Конституцію ЄС або Європейську Конституцію, згідно з якою планували замінити всі попередні акти первинного права. У 2004 р. розпочався процес її ухвалення. Конституція була підписана главами всіх членів Євросоюзу. Для її ратифікації державам були запропоновані 2 роки. При цьому імперативною умовою набрання Конституцією чинності стала її консенсусна підтримка всіма державами-членами. Оскільки такий сценарій реалізувати не вдалося (не всі країни-члени висловилися «за» Європейську Конституцію), керівні органи ЄС сьогодні вивчають інші сценарії можливого перебігу подій. Так, найбільш імовірною є така ситуація: якщо Рада ЄС констатуватиме, що підтримка Конституції недостатня, ЄС житиме за старими правилами, тобто відповідно до чинних правових засад. Окремі положення Конституції будуть внесені до права ЄС вибірково. Другий можливий варіант – перегляд Конституції з урахуванням позиції незгідних; третій сценарій, що описують політики ЄС, – це вихід тієї чи іншої держави зі складу ЄС. Теоретично можливим вважають і четвертий варіант – вихід з установчих договорів не незгодних із Конституцією, а всіх інших держав. При цьому ЄС у старому вигляді відмирає, а група з 22-24 держав створює на основі нової Конституції новий Європейський Союз. Остаточне рішення щодо модифікації первинного права ЄС до цього часу не ухвалене [69].

Правові акти інституційних органів Ради Європи мають складну правову природу, являють собою особливий вид документів, що ухвалюють у межах компетенції РЄ, затверджені Статутом, їм властивий регуляторний характер, вони містять зразки бажаної поведінки, набувають чинності з моменту ухвалення, адресовані всім державам-членам, слугують джерелом права міжнародних організацій, сприяють формуванню європейських правових стандартів, відіграють посутню роль у регулюванні різноманітних сфер функціонування Організації щодо захисту прав людини, у соціальній та культурній сфері, медицині й фармакології, боротьбі з тероризмом тощо [140].

Норми права фіксують у документах різного рівня та спрямованості. Правовий документ витлумачений як офіційна письмова форма зовнішнього вираження різних засобів правового регулювання, за допомогою якої досягають визначеності правового регулювання, стійкості суспільних відносин і стабільності правового й соціального стану особистості [78, с. 114].

1.1.1. Фахова мова права ЄС. Поняття «фахова мова» (нім. «Fachsprache») уперше з'явилося в німецькій лінгвістиці. Фахову мову трактують як «сукупність усіх мовних засобів, які використовують у спеціально окресленій комунікативній сфері для досягнення порозуміння між усіма фахівцями галузі» [211, с. 48]. Відповідно до такого підходу, найважливішим у дослідженні фахових мов є «відносини фахових мов і національної літературної мови» [212, с. 418].

Фахова мова – варіант загальноживаної мови, що слугує як засобом пізнання й поняттєвого визначення спеціальних предметів, так і засобом сповіщення про них, тому зважає на особливі комунікативні потреби в певній галузі [218, с. 26].

Вітчизняні дослідники кваліфікують мову права як цілісну комунікативно-галузеву підсистему літературної мови з набором

характерних лінгвостилістичних і структурно-жанрових ознак, зумовлених специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній [6, с. 24].

Сучасні процеси в суспільстві не залишають осторонь євроінтеграційні феномени, які стають об'єктом дослідження різних студій, зокрема лінгвістичних. Під *мовою права Євросоюзу* розуміють її фаховість як на термінологічному, так і на поняттєвому рівнях, що визначається чіткими межами її застосування, обмеженим колом адресатів, «сукупністю всіх мовних засобів, які застосовують у професійно замкнутій сфері комунікації з метою забезпечити порозуміння між фахівцями цієї галузі» [102].

Європейська норма, викладена в правових актах, є єдиною для всіх держав-членів. Мова права ЄС – специфічна для опису й обслуговування діяльності Євросоюзу, для передання нових європейських правових реалій. Специфіка цієї мови зумовлена передовсім необхідністю регулювати відносини великої кількості держав, що мають різні політичні, економічні, культурні, правові традиції [114, с. 61].

Мова права як соціально та історично сформована сукупність мовних засобів (лексичних, фразеологічних, граматико-стилістичних) є поліфункціональною, багаторівневою, відкритою і стилістично диференційованою системою. Поліфункціональність правничої мови полягає в специфічному наборі функцій, які реалізуються в різноманітних правових текстах:

- 1) номінативна (називання правових реалій і понять);
- 2) гносеологічна (знаряддя і спосіб правового пізнання, оволодіння суспільно-правовим досвідом);
- 3) аксіологічна (правове та морально-етичне оцінювання);
- 4) комунікативна (спілкування);
- 5) регулювальна (правове регулювання людської поведінки та суспільних відносин через волевиявлення суб'єкта права);

6) культурна (збереження й передання правового знання та правової культури);

7) виховна (вплив на правосвідомість, правове виховання);

8) естетична (ясність, точність, однозначність, лаконічність, нормативність, мовностилістична довершеність правового акта як еталонні якості правового тексту) [5; 6].

Багаторівневість мови права виявляється в застосуванні мовних одиниць і засобів різних рівнів: лексеми (слова), терміни права, термінологічні словосполучення, фразеологізми, правові дефініції, лексико-граматичні моделі, синтаксичні конструкції, стилістичні засоби і прийоми тощо. Відкритість мови права як системи засвідчує наявність у правових текстах поряд із правовою лексикою загальноновживаних слів, спеціальної лексики суміжних із правом сфер, у процесах термінологізації та детермінологізації, тенденції до розширення правового словника завдяки новоутворенням, взаємодії власних мовних ресурсів і запозичень тощо [6; 7].

Місце та значення мови ЄС у системі фахових мов перебувають у центрі термінознавчих розвідок [90; 148; 178]. Науковці наголошують на становленні нового напрямку лінгвістичних досліджень – євролінгвістики («Eurolinguistik»), а також зумовлених нею понять євролект («Eurolekt»), євромова («Eurospeak»), єврожаргон («Eurojargon»), євротекст («Eurotext»), євронім («Euronum»). Феномен євролекту є наслідком процесів семантичної взаємодії мов на теренах Західної Європи, що зумовили утворення цієї нової інтернаціональної мовної сутності [177]. Євролектом називають мову текстів Європейського Союзу.

Компетентні інституції Євросоюзу розробили вимоги до мови законодавчих актів ЄС, зокрема [247]:

1) послуговуватися унормованими термінами для позначення спеціальних понять ЄС;

2) дотримуватися спеціальних вимог до мови законодавчих актів ЄС;

4) відмовлятися від жаргонізмів, «модних слів», термінології національних правових систем;

5) не використовувати латинські вислови, ужиті в переносному значенні або в такому, що не відповідає смислу усталених правових понять.

Євролект як підсистема в системі національної мови пов'язана з існуванням Євросоюзу. Ця підмова має притаманну їй лексику, фразеологію, систему скорочень [178]. Наведені властивості мови законодавчих актів ЄС та запропонований Л. Гоффманном [211] принцип горизонтального структурування (належність фахової мови до певної галузі) і вертикального розшарування фахових мов (розподіл фахових мов на пласти за рівнем їхньої змістової спеціалізації) дають змогу зарахувати її до окремої фахової субмови – фахової мови європейського права [90].

Однією з основних особливостей правової діяльності Євросоюзу є те, що поява європейського законодавства – це результат компромісу двох правових систем: англосаксонського права й романо-германського права. Романо-германське право вирізняється нормативною впорядкованістю, стійкими демократичними правовими принципами. Відмінні риси англосаксонської правової системи – домінування прецеденту серед усіх інших джерел права, переважання питань процесуального права над питаннями матеріального права [114, с. 62–63]. Усі лінгвістичні версії європейського законодавства мають однакову юридичну силу.

1.1.2. Фаховий текст як реалізація фахової мови. Під **фаховим текстом** розуміють мовленнєву реалізацію фахової мови. У пропонованій дисертації фаховими текстами є правові акти ЄС.

Правові акти, розпорядження ЄС та будь-які законодавчі документи, як і офіційний вісник, публікують офіційними й робочими мовами. Здебільшого це англійська, французька та німецька як загальні процедурні мови. Європейський парламент робить переклад різними мовами залежно від потреб держав-членів [89; 220; 221].

Відповідно до міркувань Д. С. Касяненко, під *правовим текстом ЄС* розуміємо мовленнєвий твір, який функціонує у сфері фахової комунікації правників у ЄС та за його межами [90, с. 33].

Мультилінгвізм (володіння та поперемінне користування однією й тією самою особою або колективом кількома різними мовами) – одна з ключових характеристик ЄС [202, с. 193; 213, 38–39; 200; 220; 221; 224]. Правові акти ЄС, укладені різними мовами, є автентичними, офіційними та робочими мовами ЄС, мають **однакову правову силу** [102]. Щодо документації ЄС, то її загалом укладають британським варіантом англійської мови, оскільки Об'єднане Королівство є країною-членом ЄС [89], що підтверджене статистикою, поданою в брошурі ЄС [258, с. 5]:

- 72 % законодавчих текстів ЄС написані англійською мовою;
- 14 % – французькою;
- 2,8 % – німецькою;
- 10,8 % – іншими мовами Європейського Союзу.

Згідно з таблицею 1.1, англійською мовою як мовою оригіналу написана найбільша кількість сторінок документів ЄС [202, с. 196].

Таблиця 1.1

**Тенденції в домінуванні окремих мов ЄС
під час укладання законодавчих текстів мовою-оригіналом**

	1997 р.	2004 р.	2006 р.
Загальна кількість опублікованих сторінок	1 125 709	1 270 586	1 541 518
Англійською	45,4 %	62 %	72 %
Французькою	40,4 %	26 %	14 %
Німецькою	5,4 %	3,1 %	2,8 %
Іншими мовами ЄС	8,7 %	8,8 %	10,8 %

Правові акти обов'язкові для всіх країн-членів. Зокрема, директиви (Директиви 2005/60/ЄС та 2009/110/ЄС Європейського парламенту й Ради ЄС), опубліковані в «Офіційному віснику Європейського Союзу» 25 листопада 2005 року та 10 жовтня 2009 року, стосуються всіх держав-членів Європейського Союзу й зобов'язують їх унести зміни до чинного законодавства.

Крім «первинного права», як зазначено вище, законодавчу базу ЄС також утворюють акти «вторинного» права – нормативні акти обов'язкової сили різних типів, різної правової сили, різної сфери дії, різного порядку імплементації та застосування державами-членами. До них належать:

– *регламенти* – правові акти ЄС прямої дії, які мають загальнообов'язкову правову силу для всіх держав-членів, їх застосовують безпосередньо, без транспозиції норм у національні правові системи; регламенти затверджують норми щодо експорту та імпорту в межах співтовариства небезпечних хімічних продуктів; вимоги до пакування й етикетування; регламентами врегульовані питання впровадження в межах ЄС систем екологічного менеджменту та екологічного аудиту, низка інших відносин, регулювання яких має бути одноманітним у межах усього Союзу;

– *рішення* – як і регламенти, це акти прямої дії, що не потребують транспозиції в національне законодавство держав-членів, їх застосовують безпосередньо адресати, якими можуть бути як держави-члени, так і правові чи фізичні особи; на відміну від регламентів, дія яких поширюється на необмежене коло осіб, рішення, зазвичай, є адресними, тобто адресовані обмеженому колу суб'єктів; крім того, у формі рішення ЄС висловлює свою позицію стосовно міжнародних багатосторонніх конвенцій, одночасно надаючи повноваження щодо виконання формальностей із підписання, приєднання тощо певним особам;

– *міжнародні договори*, однією зі сторін яких є Європейське співтовариство (після 1992 р. – Європейський Союз); ЄС – учасник великої кількості міжнародних багатосторонніх, регіональних (європейських) і

двосторонніх договорів екологічного спрямування, зокрема, таких як «Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані», «Віденська конвенція про захист озонового шару», «Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар» та багатьох інших; більшість із таких договорів підлягають подальшій ратифікації всіма державами-членами;

– *директиви* – тип правових актів ЄС, що дає змогу поєднати спільну стратегію ЄС у розв’язанні тих чи тих питань та індивідуальний підхід кожної держави до шляхів досягнення окресленої мети [92].

Види правових актів ЄС узагальнено в таблиці 1.2 [59, с. 10].

Таблиця 1.2

Правові акти ЄС та їхні види

Види правових актів ЄС	
Вид	Характер акту
Постанова	– акт загального застосування, обов’язковий в усіх своїх елементах і має пряму дію в усіх державах-членах.
Директива	– має обмежені чи координовані повноваження; – фіксує лише цілі, які мають бути досягнуті, залишаючи вибір засобів за національними урядами.
Рішення	– є обов’язковим у всіх своїх елементах для тих, кому воно адресоване; найчастіше має індивідуальних адресатів.
Рекомендації та висновки	– не мають обов’язкової сили; – орієнтаційні правові інструменти, що запрошують адресатів до окреслення певної лінії поведінки.

До правового акту формулюють чіткі вимоги стосовно наявності в нього певних реквізитів і структурних елементів. Особливості формування, наповнення, види та структура правових актів ЄС є важливими для дослідження лінгвальних і невербальних чинників їх організації, що більш докладно охарактеризоване в третьому розділі дослідження.

1.2. Еволюція поглядів на трактування понять «термін», «термінологія» і «терміносистема»

Проблема співвідношення мови, її окремих підсистем і культури відображена в різних лінгвістичних та суміжних із нею розвідках. Предметом семіотики постає сукупність знакових систем, які різним чином моделюють світ [217, с. 98–119]. Термінологія має тісні зв'язки з семіотикою, оскільки сукупність термінів кожної науки є знаковою системою, що моделює наші знання в цих сферах.

Термінознавство як сучасна наука виникло в 30-ті роки ХХ століття на межі лінгвістики, логіки, інформатики, психології та інших галузей знань. Основна категорія в термінознавстві – поняття «термін». Певні сукупності мовних одиниць мають назви «термінологія» і «термінознавство». Термінознавство витлумачують як науку, що вивчає терміни, термінологію й терміносистеми, закономірності їх створення та функціонування [24, с. 74]. У науці про мову донині відсутня обґрунтована теорія термінів, тому немає єдиної методики лексикографічного опису термінів, їх інформаційного аналізу [53, с. 49–59].

Згідно з лінгвістичною традицією, термін кваліфікують як слово, що **визначає, називає, виражає та позначає** спеціальне поняття. Ці позиції помітні в концепціях його трактування.

У контексті аналізу зв'язку терміна з поняттям варто виокремити такі підходи:

- 1) термін як слово, що *визначає* поняття (дефінітивна функція терміна) [28, с. 13];
- 2) термін як слово у функції *називання* поняття [29; 39, с. 117];
- 3) термін як слово, що *виражає* специфічне поняття [15, с. 6; 145, с. 85];
- 4) термін як слово, що *позначає* спеціальне поняття [1, с. 3; 16, с. 4].

Базові трактування терміна стосовно поняття пов'язані з визначенням, називанням, вираженням і позначенням спеціального поняття.

Ознака вираження певних понять представлена в низці дефініцій терміна:

1) термін – слово або словосполучення спеціальної (наукової, технічної та ін.) мови, що створені для точного **вираження** спеціальних понять і позначення спеціальних предметів [10, с. 74];

2) термін – слово чи словосполучення, що **виражає** спеціальне поняття певної галузі діяльності, наукової дисципліни, мистецтва, суспільного життя тощо [86, с. 217].

Ознака **позначення** певного поняття зафіксована на підставі кількох визначень:

1) термін як специфічна лексична одиниця **позначає** поняття, що послуговується дефініцією й належить до системи певної фахової сфери [90, с. 95];

2) термін постає також як лексична одиниця мови для спеціальних цілей, яка **позначає** загально-конкретне або абстрактне – поняття теорії певної фахової галузі знань чи діяльності [117, с. 31–32]; як «мовний знак, який репрезентує наукове поняття спеціальної, професійної галузі знання» [176, с. 9];

3) термін як слово або словосполучення, що **позначає** поняття спеціальної сфери знань або діяльності [233, с. 508].

Згідно з міркуваннями О. С. Герда, «термін – це одиниця будь-якої конкретної природної або штучної мови (слово, словосполучення, аббревіатура, символ, сполучення слова та літер-символів, сполучення слова та цифр-символів), що внаслідок особливої свідомої колективної домовленості має спеціальне термінологічне значення, яке може бути виражене або в словесній формі, або в тому чи в тому формалізованому вигляді й досить вичерпно та точно виражає основні, істотні на цьому рівні розвитку науки й техніки ознаки відповідного поняття. Термін – слово, яке

обов'язково співвідноситься з певною одиницею відповідної логіко-поняттєвої системи у плані змісту» [44, с. 4–5].

Акцент на інформаційній природі терміна робить М. Н. Володіна, описуючи його як спосіб набуття, зберігання та репродукції інформації, але інформації особливої, що створює систему мовного вираження спеціальних понять – термінологію [35, с. 24].

Термінологія є тією підсистемою лексики, що найбільш близька до літературного стандарту. Із таких позицій «термінологія легко «вписується» у визначення літературної мови й повинна бути схарактеризована як окрема підсистема лексики літературної мови, що забезпечує виконання найважливішої соціальної функції мови – спеціальної професійної комунікації» [53, с. 11].

Дослідники неодноразово висловлювали думку про схожість термінології із загальнолітературною мовою, наголошуючи на особливій функції, яку виконує термін: «У ролі терміна може поставати *будь-яке* слово, як би воно не було тривіально, і що терміни – це не особливі слова, а лише слова в *особливій* функції» [91, с. 14]. З одного боку, «практично немає знака, який би не був терміном» [131, с. 245], з іншого – «повне ототожнення слів і термінів являє собою дещо протилежне запереченню мовної природи термінів. Те та інше – крайнощі» [131, с. 245].

Зазначені концепції базовані на трактуванні терміна з позицій його функцій до логічного поняття [113, с. 141]: 1) дефінітивна; 2) номінативна; 3) експресивна; 4) сигніфікативна; 5) ідентифікативна й дистинктивна. Для побудови будь-якої системи термінів необхідно керуватися спільними формально-логічними критеріями, а також зважати на особливості сфери, де функціонують ці терміни [119, с. 276].

Щодо співвідношення загальноновживаного слова й терміна, то терміни та загальнолітературна лексика мають певні диференційні риси, завдяки яким вони є елементами різних систем. Дослідники вважають, що «не слід створювати штучного бар'єру, який може ускладнити розуміння процесів

термінотворення», їх необхідно розглядати «у порівнянні, а не в протиставленні» [121, с. 60].

Термінологія – основа фахової комунікації та будь-якої професійної інформації [90, с. 93]. Слова-терміни «відіграють стрижневу роль, постають у ролі скелету, який обростає мовною тканиною» [149, с. 9]. Сьогодні вчені зосереджують увагу на тому, «щоб правовий текст, особливо законодавчий, був чітким і лаконічним, бажано, аби він вмщував лише терміни» [26, с. 104]. Проте ми можемо говорити про тяжіння, наближеність до того, щоб фаховий текст містив лише терміни. Дослідження фахових текстів різного ґатунку засвідчують, що вони містять загальноживану лексику, яка є найбільш репрезентативною. Пропорційно значно меншу частку становлять власне терміни.

Сукупність термінів певної галузі утворює її термінологію. Термінологія як система наукових термінів являє собою підсистему всередині загальної лексичної системи мови [101, с. 30]. Суть терміна як особливої одиниці характеризують через систему ознак, які його описують. У сучасному термінознавстві більшість дослідників виокремлює низку **ознак термінів** [24, с. 78–81; 86, с. 217–218; 156; 161], які подані нижче:

1. Системність. Термін називає поняття й посідає конкретне місце в певній системі понять, яка є відображенням або наукової теорії, або класифікації, або узагальненої ідеї / концепції в певній галузі. Належність терміна до певної системи – його суттєва ознака, що відрізняє термін від звичайного слова. Отже, кожен термін входить до певної терміносистеми, де має термінологічне значення.

2. Однозначність. Термін має називати тільки одне наукове поняття, а поняттю повинен відповідати тільки один термін. Для термінів у межах однієї галузі знань полісемія, зазвичай, не характерна. Однак у науковій практиці деякі терміни можуть мати кілька значень.

3. Умотивованість. Це така мовна форма терміна, яка допомагає зрозуміти поняття, що він позначає, без звертання до тлумачного

термінологічного словника. За мовною формою термін може бути повністю вмотивованим, частково вмотивованим і невмотивованим.

4. Точність. Термін повинен якнайповніше та найточніше передавати сутність поняття, яке він позначає.

5. Відсутність синонімів.

6. Чітка окресленість значення – термін не просто виражає поняття, а базований на його науковій дефініції.

7. Поширеність серед фахівців – до загальноживаного пласту літературної мови терміни, зазвичай, не входять. Невелика частина найістотніших термінів стає здобутком усіх мовців (хоч і не у власне термінологічному значенні). Однак більшість спеціальних термінів є незрозумілими для нефахівців, які їх не використовують.

8. Нейтральність, відсутність емоційно-експресивного забарвлення.

9. Інтернаціональний характер.

Зважаючи на традиційні підходи до витлумачення терміна, його ознаки й функції, обстоюватимемо солідарну позицію з Р. І. Дудком у тому плані, що нові концепції розвитку термінознавства потребують нових підходів до вивчення терміна, серед них: нормоцентричний, функціональний, динамічний, які дають змогу здобути знання про реальні складні когнітивно-комунікативні процеси в структурі терміна [68]. Крім того, узагальнювальна особливість терміна як його когнітивно-дефінітивна значущість виражена в тому, що термін стає носієм та зберігачем спеціальної інформації, належної до визначеної терміносистеми [32, с. 22].

Елементи тих чи тих спеціальних мов можуть входити до правових актів, які регулюють певну сферу відносин. Мова правових актів відрізняється не лише термінологією, а й внутрішньою будовою, особливими способами передання думки. Крім того, правова термінологія регульована узагальненими та специфічними дефініціями [187, с. 16–17].

Центральну роль в організації людських знань відіграє процес формування поняття. **Поняття** – це одиниця думки з розмитим змістом й

обсягом. Поняття набирає конкретного змісту та обсягу лише в межах певної галузі знання або діяльності [144, с. 48–52].

Вербальне закріплення поняття відбувається в процесі формування дефініції та створення терміна. Під **дефініцією** розуміють концентроване визначення поняття за допомогою певним чином побудованого речення, а **термін** – це ім'я поняття [24]. Через дефініцію термін розкриває суттєві ознаки й виражає спеціальне поняття в спеціальній сфері [129, с. 94].

У широкому розумінні термінологією права ЄС вважають усі слова або словосполучення, за допомогою яких у текстах правових актів позначають спеціальні поняття. Фахівці з термінознавства називають обов'язковою ознакою правового терміна наявність чітко окресленого змісту поняття у формі правової дефініції. Подальше використання термінів, які отримали дефініцію в конкретному документі, витлумачують лише в цьому значенні. Наприклад:

Англ.

Article 45

Definitions

For the purposes of this Section and Annex II [to this Agreement]:

[...]

4. «transition period» means a 10-year period beginning on the date this Agreement enters into force. The transition period will be extended for three more years, if before the end of the year 10 Ukraine has presented a reasoned request to the Trade Committee referred to in Article 465 of this Agreement and the Trade Committee has discussed it [264].

Укр.

Стаття 45

Визначення

Для цілей цієї Частини та Додатку II до цієї Угоди:

[...]

4. «перехідний період» означає 10-тирічний період, який починається з дати набуття чинності цієї Угоди. Перехідний період буде продовжено ще на три роки, у разі якщо до закінчення 10-го року Україна представить на розгляд Комітету з питань торгівлі, створеного відповідно до статті 465 цієї Угоди, обґрунтований запит, а Комітет з питань торгівлі проведе його обговорення [263].

Так, у дефініції «*transition period*» / «перехідний період» чітко окреслений часовий проміжок. За обсягом зазначена дефініція складається з двох речень. Одне з них просте, а друге – складне з різними видами зв'язку (сурядності й підрядності). Підрядне речення умови допомагає конкретизувати значення, уникнути багатозначності. Насиченість термінами становить приблизно 14 % від загальної кількості лексичного наповнення, деякі терміни повторюються двічі.

Сукупність термінів, яка впорядкована не за алфавітом, а відповідно до логіки цієї науки або галузі, трансформується в **терміносистему** [76, с. 134]. Для дослідження терміносистеми правових актів ЄС важливою є теза про те, що терміносистема представлена в певному сенсі як інформаційна мова визначеної сфери [119, с. 277]. Згідно з міркуваннями Р. І. Дудка [68], трактуватимемо **терміносистему** як чітко окреслену систему ієрархічно взаємопов'язаних понять певної спеціальної / професійної галузі відповідно до її концептуального апарату.

Більшість фахівців поділяє терміни за формальною структурою на кілька типів [61; 216]:

- 1) терміни – кореневі слова (корінна лексика, запозичена лексика);
- 2) терміни – похідні слова (корінна, запозичена – терміни, утворені за допомогою префіксації, суфіксації, суфіксально-префіксального способу);
- 3) терміни – складні слова (корінна лексика, гібридотерміни, запозичена лексика);
- 4) терміни словосполучення;
- 5) терміни-аббревіатури;

- б) терміни символи-слова (сполучення літер із цифрами);
- 7) терміни моделе-слова (форма першої літери відображає форму об'єкта).

Зазначені структурні типи термінів характерні для термінів правових актів ЄС. Відповідно до цього виокремлено терміни – прості слова: англ. «*access*», фр. «*accés*», нім. «*Zugang*», укр. «*доступ*».

Основні мови (англійська, французька, німецька), якими написані правові тексти ЄС, вирізняються неоднаковим ступенем синтетизму й аналітизму, тому продуктивність зазначених типів термінотворення буде різною. Так, зокрема терміни укр. «*утримання*», англ. «*abstention*», фр. «*abstention*» утворені суфіксальним способом, а нім. відповідник «*Stimmenthaltung*» – словоскладанням.

Терміносистема – це система термінів у певній галузі наукового знання, що обслуговує наукову теорію / концепцію. Терміносистема формується на певному етапі розвитку певної галузі наукового знання.

Типові ознаки терміносистеми:

- 1) цілісність терміносистеми;
- 2) відповідність суми частин цілому;
- 3) певна сталість терміносистеми [24, с. 86].

Ще один аспект, який привертає увагу термінознавців, – це створення нових термінів [90; 94; 110; 156; 179]. Нові терміни утворюють або шляхом використання внутрішніх ресурсів мови, або через запозичення. За допомогою внутрішніх ресурсів терміни створюють двома основними способами [24, с. 91]:

- 1. Зміна значення:
 - термінологізація;
 - транстермінологізація (зміни значень термінів, запозичених з інших наук).
- 2. Зміна структури (суфіксація, префіксація, складні терміни, словосполучення, аббревіатури).

Продуктивним способом термінотворення є **запозичення** з інших мов. Асиміляція може бути повною (повне пристосування іншомовного слова до фонетичних і морфологічних законів рідної мови) або частковою (збереження деяких фонетичних і граматичних особливостей мови продуцента). Основним способом часткового запозичення є калькування [24, с. 92]. У терміносистемі правових актів ЄС представлені здебільшого повні запозичення:

[...] Україна забезпечує, щоб існуючі закони та майбутнє законодавство поступово досягли сумісності з *acquis* ЄС [263, Стаття 114].

[...] У цьому випадку застосовується *mutatis mutandis* процедура, передбачена частиною 1 статті Договору про функціонування Європейського Союзу [262, С 83/296].

[...] Положення цієї статті застосовуються до будь-якого органу, через який держава-член, *de jure* або *de facto*, прямо або опосередковано наглядає за імпортом або експортом між державами-членами, визначає його або істотно на нього впливає [262, С 83/62].

ЄЦБ може утримувати та управляти резервними позиціями МВФ або спеціальними правами запозичення (*SDR*), а також забезпечувати об'єднання таких активів [262, С 83/243].

Зазначені підходи й концепції витлумачення термінів, термінології та терміносистеми, окреслення структурних і семантичних моделей термінотворення, ідея про термінологічні паралелі – перспективні напрями для дослідження терміносистеми правових актів ЄС у європейських мовах.

1.3. Правові акти ЄС як об'єкт лінгвістичних студій

1.3.1. Жанрово-стильова характеристика правових актів ЄС. Мова права і правова система ЄС мають спільні жанрово-стилістичні характеристики. Стилійна диференційованість мови права зумовлена широкою й розгалуженою сферою її застосування [7, с. 9].

Мова права послуговується засобами різних функціональних стилів, серед яких основним є офіційно-діловий. Відповідно до жанрової класифікації правових текстів, основні функціональні різновиди мови права поділяють на підстили. В офіційно-діловому стилі виокремлюють підстили: законодавчий (конституція, закон, постанова, указ, декрет, директива, кодекс та ін.), дипломатичний (договір, угода, конвенція, декларація, меморандум, нота та ін.), судово-правовий (позов, апеляція, протокол допиту, обвинувальний висновок та ін.), адміністративно-канцелярський (довідка, контракт, доручення, звіт, службовий лист та ін.) [7, с. 26–27].

Для законодавчого стилю [43, с. 21; 149, с. 21; 187, с. 14;] характерні спеціальні композиційні та стилістичні засоби. Диференціюють такі типи текстів: законодавчі (кодекси, положення, директиви, правові акти), судові (експертизи, судові рішення) та адміністративні (мова кореспонденції) [219, с. 53]. Отже, правові акти ЄС належать до законодавчих текстів. Офіційно-діловому стилю правового мовлення притаманна сукупність основних стильових рис: ясність, стандартизованість, повнота змісту, нормативність на всіх мовних рівнях, настановчо-інформативний характер, безособовість, відсутність емоційного забарвлення [185, с. 50; 187, с. 18–29].

У правовому документі мовна форма є нормативною. Ясність нормативного акту сприяє правильному та повному виявленню інформації, що представлена в ній. Модальність – органічна характеристика правничих текстів. Фаховий текст, що має ознаки офіційно-ділового стилю, містить елементи модальності для вираження повинності, необхідності та ін. [157, с. 7–8]. Зокрема, у статтях правових актів ЄС модальність може бути виражена граматичними засобами:

Article 9

Regional stability

1. The Parties shall intensify their joint efforts to promote stability, security and democratic development in their common neighbourhood, and in particular to work together for the peaceful settlement of regional conflicts.

2. *These efforts shall follow commonly shared principles for maintaining international peace and security as established by the UN Charter, the OSCE Helsinki Final Act [of 1975] and other relevant multilateral documents [264].*

Стаття 9

Регіональна стабільність

1. *Сторони активізують спільні зусилля з метою поширення стабільності, безпеки та демократичного розвитку у спільному сусідському просторі, зокрема співпрацювати з метою мирного урегулювання регіональних конфліктів.*

2. *Ці зусилля повинні відповідати спільним принципам, які полягають у встановленні міжнародного миру і безпеки відповідно до статуту ООН, Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року та інших відповідних багатосторонніх документів [263].*

У зазначених прикладах модальність в англійській мові виражена за допомогою конструкції з «shall» («shall intensify, shall follow»), а в українській – дієсловом у теперішньому часі (*активізують*) і конструкцією з модальним дієсловом *повинний* (*повинні відповідати*).

Із позицій лінгвістики **правовий акт** витлумачуємо як повідомлення, об'єктивоване у вигляді офіційного документа, що складається з певних блоків, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного й логічного типів зв'язку, має модальний характер та прагматичну настанову [40].

Дослідження правових актів ЄС засвідчує, що характерною стилістичною ознакою побудови правових положень є порядок слів у процесі представлення інформації. Так, англійській мові як аналітичній мові властивий порівняно стійкий порядок слів, а українській як синтетичній – порівняно вільний. Окрім порядку слів, важливим є **темо-рематичний поділ**. У фахових текстах правових текстів ЄС та інформація, яку необхідно довести до свідомості адресата першочергово, зазвичай, розташована на початку речення:

Англ. Article 42. *When imposing safeguard measures, the Parties shall endeavour to impose them in a way that least affects their bilateral trade* [264].

Укр. Стаття 42. *У разі застосування захисних заходів, Сторони зобов'язані намагатися взяти їх у такий спосіб, який матиме найменший вплив на їх двосторонню торгівлю* [263].

Для англійської мови характерне вживання різноманітних конструкцій і зворотів із безособовими формами дієслова, тобто з інфінітивом та герундієм, що дає змогу в більш стислий спосіб подати інформацію, натомість в українському відповіднику такі англійські конструкції передані переважно підрядними реченнями:

Англ. Article 50. *Before imposing a definitive anti-dumping or countervailing duty, the Parties shall explore the possibility of applying constructive remedies, due consideration being given to the special circumstances of each case* [264].

Укр. Стаття 50. *Перш ніж застосовувати остаточні антидемпінгові або компенсаційні мита, Сторони мають вивчати можливість застосування конструктивних засобів виправлення ситуації, з належним урахуванням конструктивних засобів виправлення ситуації, з належним урахуванням особливих обставин у кожному випадку* [263].

Варто зазначити, що таке подання інформації є спільним для західноєвропейських та української мов.

Англ. ***Mobility of workers***

1. *Taking into account the labour market situation in the Member States, subject to the legislation and in compliance with the rules in force in the Member States and the EU in the area of mobility of workers:*

(a) the existing facilities of access to employment for Ukrainian workers accorded by Member States under bilateral agreements should be preserved and if possible improved [264, Article 18].

Укр. ***Мобільність працівників***

1. Беручи до уваги ситуацію на ринку праці держав-членів згідно із їх законодавством та відповідно до норм, чинних у державах-членах та в ЄС, у сфері мобільності працівників:

а) існуючі можливості вступу до зайнятості для українських працівників, надані державами-членами згідно із двосторонніми договорами, мають бути збережені та, у разі можливості, покращені [263].

Препозиційне розташування зазначених зворотів (англ. «*Taking into account the labour market situation in the Member States*», укр. «*Беручи до уваги ситуацію на ринку праці держав-членів*») акцентує увагу читача на окремих положеннях, умовах, обставинах у правовому акті ЄС англійською мовою. В українському відповіднику структура складного речення сприяє чіткості та аргументації правового положення.

Інтерпозиція і постпозиція таких конструкцій у фахових текстах – характерна ознака правових актів ЄС.

АНГЛ. *The Parties shall cooperate on issues related to illicit drugs, on the basis of commonly agreed principles along the lines of the relevant international conventions, and taking into account the Political Declaration and the Special Declaration on the guiding principles of drug demand reduction, approved by the Twentieth United Nations General Assembly Session on Drugs in June 1998 [264, Article 21].*

Укр. *Сторони співпрацюють у питаннях, що стосуються боротьби з незаконним обігом наркотиків, базуючись на спільно погоджених принципах, що відповідають міжнародним конвенціям у цій сфері, при цьому беручи до уваги Політичну Декларацію та Декларацію про керівні принципи скорочення попиту на наркотики, прийняті на Двадцятій спеціальній сесії з наркотиків Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у червні 1998 року [263].*

Використання **відокремлених означень, виражених дієприкметниковими зворотами**, у правових актах ЄС спричинене специфікою подання інформації правового характеру, що сприяє узагальненості й безособовості викладу матеріалу.

Абстрактності та узагальненості подання інформації в правових актах ЄС додають **пасивні конструкції** в англійській мові та безособові речення в українській. Активний стан уживають тоді, коли необхідно зробити акцент на правах, обов'язках чи на повноваженнях суб'єктів. Якщо потрібно наголосити на значущості об'єкта, використовують конструкції пасивного стану, наприклад:

Англ. Article 50.3 *Consultations under this Section shall be held without prejudice to and in full compliance with the provisions of Article 41 and Article 47 of this Agreement* [264].

Укр. *Консультації, передбачені цією Частиною, необхідно проводити у повній відповідності положенням статей 41 та 47 цієї Угоди* [263].

Англ. *The necessary level of cooperation should be reached in order to facilitate transmission of legislative documents on request of one of the Party* [264, Article 67.3].

Укр. *Необхідно досягти відповідного рівня співробітництва задля сприяння передачі законодавчих документів на прохання будь-якої із Сторін*. [263].

Застосування пасивних конструкцій у зазначених фрагментах посилює значущість об'єкта. Англійським реченням із пасивними конструкціями відповідають українські здебільшого безособові речення: «*shall be held*» – «*необхідно проводити*»; «*should be reached*» – «*необхідно досягти*»).

Повтор термінів і терміносполучень втілює принцип зв'язності засобами синтаксичного паралелізму. Перелік положень, оформлених за допомогою синтаксично паралельних конструкцій, надає переконливості кожному окремому аргументові та сприяє встановленню когезійного зв'язку [17, с. 4].

Синтаксичний паралелізм реалізований завдяки однакової синтаксичній будові суміжних речень. Різновидами паралелізму є анафора (повтор одних і тих самих елементів на початку) та епіфора (повтор останніх елементів у кінці). Види повтору класифікують здебільшого за двома параметрами: за повнотою повторюваних структур та їхнім розміщенням

стосовно один одного [130]. Перший підхід зважає на розмір повторюваних одиниць: зазвичай, основні синтаксичні одиниці повторюються в повній, частковій та варійованій формах. Відповідно до другого підходу, розрізняють контактний і дистанційний повтори [103, с. 95; 158, с. 144].

Повтором називають мовленнєву фігуру, що полягає в повторюванні слів, морфем, синтаксичних конструкцій в умовах достатньої тісноти ряду, тобто достатньо близького їхнього розташування одне від одного, щоб їх можна було помітити [98], що створює основу для сприйняття правового положення [104, с. 197].

Аналіз правових актів демонструє поширеність синтаксичного й лексичного видів повтору. Синтаксичний повтор у правових актах використовують у таких формах: 1) синтаксичний паралелізм словосполучень; 2) синтаксичний паралелізм речень [98]. Синтаксичний паралелізм речень особливо характерний для преамбул правових актів ЄС.

Синтаксичний паралелізм може існувати в межах одного речення, однієї статті або охоплювати окремий фрагмент тексту. У поданому нижче фрагменті паралельні конструкції використано в межах одного речення:

Article 19

Movement of persons

1. The Parties will ensure the full implementation of:

(a) the Agreement between the European Community and Ukraine on the Readmission of Persons of 18 June 2007, (through the joint readmission committee set up by its Article 15);

(b) the Agreement between the European Community and Ukraine on the Facilitation of the Issuance of Visas of 18 June 2007, (through the joint committee for management of the agreement set up by its Article 12) Party [264].

Стаття 19

Рух осіб

1. Сторони забезпечуватимуть повне виконання:

а) Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 року (через Спільний комітет з питань реадмісії, створений згідно з її статтею 15);

б) Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз від 18 червня 2007 року (через Спільний комітет для реалізації цієї Угоди, створений згідно з її статтею 12) [263].

У зазначеному фрагменті підкреслені паралельні конструкції сприяють досягненню чіткості й логічності викладу положень, акцентуванню важливих компонентів.

Лексичний повтор сприяє посиленню уніфікації, що є характерною ознакою паралелізму, оскільки повтор лише увиразнює симетрію синтаксично паралельних конструкцій [98, с. 106]. Такі види повторів наповнюють текст додатковою інформацією, що сприяє подальшій актуалізації висловлювання:

Article 21

Cooperation on the fight against illicit drugs, on precursors and psychotropic substances

1. The Parties shall cooperate on issues related to illicit drugs, on the basis of commonly agreed principles along the lines of the relevant international conventions, and taking into account the Political Declaration and the Special Declaration on the guiding principles of drug demand reduction, approved by the Twentieth United Nations General Assembly Session on Drugs in June 1998.

2. This cooperation shall be aimed at combating illicit drugs, reducing the supply of, trafficking in and the demand for illicit drugs, coping with the health and social consequences of drug abuse as well as at a more effective prevention of diversion of chemical precursors used for the illicit manufacture of narcotic drugs and psychotropic substances Party [264].

Стаття 21

Співробітництво в боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин

1. Сторони співпрацюють у питаннях, що стосуються боротьби з незаконним обігом наркотиків, базуючись на спільно погоджених принципах, що відповідають міжнародним конвенціям у цій сфері, при цьому беручи до уваги Політичну Декларацію та Декларацію про керівні принципи скорочення попиту на наркотики, прийняті на Двадцятій спеціальній сесії з наркотиків Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у червні 1998 року.

2. Таке співробітництво спрямоване на боротьбу з незаконним обігом наркотиків, зменшення обсягів постачання, торгівлі та попиту на наркотики, боротьбу з наслідками для здоров'я та соціальними наслідками наркозалежності, а також на більш ефективне запобігання відводу хімічних прекурсорів, що використовуються для нелегального виробництва наркотиків та психотропних речовин [263].

У цитованому фрагменті правового акта фіксуємо явище **лексичного повтору**. Термін «*drugs*» повторюється 8 разів, «*illicit*» – 5 разів. В українському варіанті англійський термін «*drugs*» переданий через лексеми «наркотичні засоби» та «наркотики», терміносполучення «drug abuse» – складним терміном «наркозалежний». Отже, простий термін «*drugs*» в українській редакції має за відповідники простий термін «наркотики», компонент складного терміна «наркозалежний» і терміносполучення «наркотичні засоби». Англійський термін «*illicit*» відповідає українським «нелегальний» та «незаконний». Кількість повторів «*drugs*» – «наркотики» («наркотичні засоби, нарко-») в англійському та українському текстах збігається, а «*illicit*» – «нелегальний» («незаконний») – не збігається (в англійському тексті – 5 разів, а в українському – 4). Отже, утворена лакуна: «*the demand for illicit drugs*» – «попит на наркотики». Лексичний повтор дає змогу посилити або уточнити певну інформацію в межах правового акта та надати йому конкретності поданої інформації.

Будь-яка фахова мова збільшує щільність інформації, містить максимально абстраговані поняття, блоки. У мові права ступінь спеціалізації порівняно невисокий, оскільки останнє регулює широкі сфери суспільних

відносин. У юриспруденції чисельність спеціальних термінів – несуттєва, використовують здебільшого загальноживану термінологію. Елементи фахових мов можуть входити до окремих правових актів, що регулюють сферу відносин. Мова законодавства вирізняється не стільки особливою термінологією, скільки внутрішньою будовою, особливими засобами вираження законодавчої думки [187, с. 15].

Зокрема, розділ в Угоді про Асоціацію України з ЄС, що стосується спадкування, насичений термінологією:

Article 350

With reference to [Article 349] [of this Agreement], the Parties recognise and commit themselves to implement the principles of good governance in the tax area, i.e. the principles of transparency, exchange of information and fair tax competition, as subscribed to by Member States at EU level. To that effect, without prejudice to EU and Member States competences, the Parties will improve international cooperation in the tax area, facilitate the collection of legitimate tax revenues, and develop measures for the effective implementation of the abovementioned principles [264].

Стаття 350

Згідно зі статтею 349 цієї Угоди, Сторони визнають і зобов'язуються застосовувати принципи належного управління в сфері оподаткування, зокрема принципи прозорості, обміну інформацією та добросовісної податкової конкуренції, тією мірою, якою підписалися держави-члени на рівні ЄС. З цією метою, без упередженості щодо компетенції ЄС та держав-членів, Сторони покращуватимуть міжнародне співробітництво в сфері оподаткування, сприятимуть збору законних податкових надходжень та розвиватимуть заходи ефективної імплементації вищезазначених принципів [263].

До екстралінгвальних чинників правових документів зараховуємо їхню структурованість. Велику роль відіграють рубрикація й абзацне членування текстів, компоненти правничих документів: назва документа, називання

адресата й автора, виклад власне тексту, дата та підпис автора або організації тощо. Взаємозв'язок в послідовність викладу утворюють форму правового документа [168, с. 29].

Отже, основні жанрово-стильові риси правових актів ЄС пов'язані з вимогами офіційного-ділового стилю, зокрема щодо ясності, стандартизованості, повноти змісту, нормативності на всіх мовних рівнях, безособовості, відсутності емоційного забарвлення. Усі лексико-граматичні та стилістичні засоби у фаховому тексті підпорядковані втіленню й дотриманню зазначених вище рис. Специфічними рисами фахових текстів правових актів ЄС є іменниковий характер тексту, темо-ремаційний поділ речення (переважно препозиційне розташування), модальність (вираження обов'язковості, необхідності, зобов'язання тощо), прагматична настанова, синтаксичний і лексичний повтори, паралелізм (у межах як одного речення, так і текстового фрагмента).

1.3.2. Специфіка термінології ЄС як інтеграційної терміносистеми. На тлі сучасної глобалізації й інтеграції термінологічна лексика європейського права в сучасних мовах становить особливе зацікавлення. Правову інформацію можна представити як вид соціальної інформації, що має знакову природу, оскільки носії цієї інформації – терміни, що виражають спеціальні знання. Термін акумулює мовну та спеціальну інформацію [32, с. 24–27].

Існує кілька підходів до з'ясування сутності правового терміна:

1) правовий термін – слово або словосполучення, що позначає фрагмент правової дійсності та співвідноситься із законотворчою або з науковою діяльністю правників [124, с. 21]; має точний і визначений зміст і відрізняється змістовою однозначністю та функціональною стійкістю [187, с. 65];

2) правовий термін – це слово або словосполучення на позначення власне правового поняття, що відображає специфіку державно-правових

явищ і має визначення в правовій літературі (законодавчих актах, правових словниках, науково-правових працях) [5];

3) правовий термін – це елемент правової техніки, словесне позначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається і закріплюється зміст нормативно-правових приписів держави [234, с. 709];

4) правовий термін – це слово чи словосполучення, яке має правове значення, що виражає правове поняття, яке використовується в процесі пізнання та усвідомлення об'єктивної дійсності з погляду права [203].

Поділ правових термінів [234, с. 709] може бути застосований до термінології правових актів ЄС:

1) терміни із загальним значенням – функціонують у загальновідомих значеннях і зрозумілі для всіх:

англ. «*association*», фр. «*association*», нім. «*Assoziation*», укр. «*асоціація*»;

англ. «*authority*», фр. «*autorite*», нім. «*Behorde*», укр. «*орган*» [влади];

2) спеціальні правові терміни – вирізняються особливим правничим змістом:

англ. «*applicable law*», фр. «*droit applicable*», нім. «*anwendbares Rech*», укр. «*застосовне право*»;

3) спеціально-технічні терміни – відображають сферу спеціальних знань, наприклад: техніки, економіки, медицини тощо.

У проаналізованих правових актах ЄС широко представлені терміни економіки, фінансів, зокрема:

англ. «*balance of payments*», фр. «*balance des paiements*», нім. «*Zahlungsbilanz*», укр. «*платіжний баланс*»;

англ. «*balance of trade*», фр. «*balance commercial*», нім. «*Handelsbilanz*», укр. «*торговельний баланс*».

Фахові тексти правових актів, протоколів, договорів Євросоюзу, директив, регламентів і рішень містять терміни, які вказують на належність до Євросоюзу та на спільні засади діяльності, що позначені номінаціями

«*European*», «*Union*», «*common*» і їхніми відповідниками робочими мовами ЄС. Аналіз правових актів ЄС дає змогу виокремити більш широкий спектр значень порівняно зі словниковими дефініціями. Так, англійська лексема «*European*» має значення:

- connected with Europe («*European languages*»);
- connected with the European Union («*European law, our European partners*») [256].

Французька лексема «EUROPÉEN, ÉENNE, adj. et subst» позначає:

A.– [Relatif à l'Europe en tant que continent]

1. Qui appartient à l'Europe, à certains de ses pays, à ses habitants.

a) Adj. Continent européen;

b) [P. ell. du subst. manière] À l'européenne. Habillé à l'européenne.

c) Spéc., adj. et subst. (Celui, celle) qui est originaire d'Europe, qui y habite. Européen civilisé.

2. P. ext., adj.

a) Qui se situe à l'échelle de l'Europe; plus particulièrement, qui a de l'influence, de la renommée en Europe, dont la valeur est reconnue en Europe. Renommée européenne.

b) [En parlant d'une chose, plus rarement d'une pers.] Qui présente des caractéristiques propres à l'Europe, à ses habitants.

♦ Communautés* européennes.

2. [En parlant d'une pers., d'une collectivité, d'un état d'esprit] Qui considère les choses à l'échelle de l'Europe, en dépassant le cadre des frontières de son pays, plus particulièrement qui est favorable à une Europe organisée, qui travaille en ce sens; qui désire l'intégration de son pays à l'Europe des Six.

– Emploi subst. (Être) bon Européen. Probablement, le climat international de l'époque [milieu du XXesiècle] a-t-il aussi facilité les efforts des «européens» [244].

Німецька лексема «*europäisch*» позначає:

1. Europa betreffend, zu ihm gehörig, aus ihm stammend.

2. Europa als Einheit betreffend oder betrachtend [259].

Українській лексемі «європейський» (-а, -е) притаманна така семантика:

прикм. до європейці і Європа; заст. Стос. до народів і держав Західної Європи; західноєвропейський; Відомий усій Європі [238, с. 494].

У правових актах ЄС ці терміноелементи є компонентами термінологічних словосполучень, які позначають органи (англ. «*The European Council*», фр. «*Conseil europeen*», нім. «*Europäischer Rat*», укр. «Рада Євросоюзу»); правові поняття (англ. «*European Convention*», фр. «*Convention europeenne*», нім. «*Europäischer Konvent*», укр. «Європейська конвенція»); збірки видань (англ. «*Official Journal of the European Communities (OJ)*», фр. «*Journal officiel (JO)*», нім. «*Amtsblatt (AB)*», укр. «Офіційний вісник Європейських спільнот» [до 1992 р.]).

Спільний розвиток політичних, економічних, правових, соціальних, культурних відносин держав-членів Європейського Союзу потребує створення єдиної правової основи для всієї діяльності ЄС, що позначена новими термінами для номінації нових специфічних понять [71, с. 125-126]. У межах терміносистеми правових актів ЄС численна кількість термінів із терміноелементами «*union*», «союз» називають специфічні установи та об'єкти. Значення англійської лексеми «*union*» охоплює широкий спектр явищ і понять у тлумачних словниках:

– [countable] *also* trade union *British English*, labor union *American English* an organization formed by workers to protect their rights union of *the National Union of Teachers*, *Are you planning to join the union?* union members;

– used in the names of some clubs or organizations: *the British Golf Union*

– singular] *formal* the act of joining two or more things together, or the state of being joined together,

– [singular] a group of countries or states with the same central government: *the Soviet Union*;

– the Union used in the past to talk about the United States, especially the northern states during the Civil War;

– [uncountable and countable] *formal* marriage;

– [uncountable and countable] *formal* the activity of having sex, or an occasion when this happens [253].

– [countable] a group of states or countries that have the same central government or that agree to work together *the former Soviet Union, the European Union* [<http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/union>].

Лексема «*union*» у французьких тлумачних словниках має таку семантику:

1. a) *Liaison intime, relation étroite entre deux ou plusieurs personnes ou choses de façon à former un tout homogène ou à ne faire plus qu'un;*

b) *Rapprochement de deux ou plusieurs choses, d'éléments tendant à former un tout harmonieux.*

2. *Relation réciproque qui existe entre deux ou plusieurs personnes, liens affectifs et sociaux, sentiments; relations de vie commune* [244].

Лексема «*союз*» у німецьких тлумачних словниках потрактована так:

– *Vereinigung*:

aus lat. unio, Gen. unionis, «*Vereinigung, Einheit*»,

Verbindung, Bündnis, Zusammenschluss, Genossenschaft, Gesellschaft, Assoziation, Partei, Gemeinschaft, Interessengemeinschaft, Liaison [259].

Лексема «*союз*» в українських тлумачних словниках пояснена так:

1. Тісна єдність, тісний зв'язок між ким-, чим-небудь. Угода, домовленість з ким-небудь про щось. 2. Об'єднання груп людей, організацій, держав для яких-небудь спільних дій, спільної мети. 3. Державне об'єднання, що складається з декількох держав, земель і т. ін. з однією верховною владою [241, с. 478].

Терміноелемент «*union*» та його відповідники є здебільшого останнім компонентом термінологічних словосполучень. Обсяг значення в українських лексикографічних джерелах і в правових актах ЄС збігається,

спектр значень, поданих в англійських тлумачних словниках, значно ширший і збігається лише частково в значенні – «*a group of states or countries that have the same central government or that agree to work together*»:

англ. «European Union (EU)», фр. «Union européenne (UE)», нім. «Europäische Union (EU)», укр. «Європейський Союз (ЄС)»;

англ. «citizenship of the Union», укр. «громадянство Союзу»;

англ. «Council of the European Union», укр. «Рада Європейського Союзу»;

англ. «customs union», укр. «митний союз»;

англ. «economic and monetary union (EMU)», укр. «економічний та монетарний союз»; «економічний та валютний союз».

Отже, англ., фр., нім. «*Union*» у лексиці ЄС набуває специфічних значень, нових конотацій, віддалених від усталеної семантики. Терміносполучення з таким елементом відображає спільну мету держав-членів до інтеграції.

Для втілення спільної політики ЄС у складі термінологічної лексики активно використовують прикметники англ. «*common*», фр. «*commun*», нім. «*gemeinsame*», укр. «*спільний*». Аналіз лексикографічних джерел засвідчує, що зазначені загальноновживані лексеми термінологізуються в європейському контексті. Проаналізуємо тлумачення цих лексем у чотирьох мовах:

Англ. «*common*»:

- 1) happening often and to many people or in many places [\neq rare];
- 2) existing in large numbers [\neq rare];
- 3) common aims, beliefs, ideas etc are shared by several people or groups;
- 4) common ground, facts, features, or beliefs that are shared by people or things that are very different;
- 5) belonging to or shared by everyone in a society;
- 6) ordinary and not special in any way [253].

Французька лексема «*commun*» позначає:

- A. 1. Qui est le fait de deux ou plusieurs personnes ou choses.

2. Qui appartient à un grand nombre ou à une majorité de personnes ou de choses.

3. Qui est propre ou incombe à un ensemble donné.

a) Qui réunit en un tout les éléments d'action sur lesquels s'est établi l'accord d'un ensemble considéré.

b) Qui s'applique, qui appartient ou incombe à toutes les personnes ou à toutes les choses d'un ensemble considéré.

B.– P. ext. Qui est répandu dans le plus grand nombre de lieux, chez le plus grand nombre de personnes.

1. Que l'on trouve partout, très répandu [244].

Німецьку одиницю «*gemeinsame*» використовують для позначення:

1) mehreren Personen oder Dingen in gleicher Weise gehörend, eigen;

2) in Gemeinschaft [unternommen, zu bewältigen]; zusammen, miteinander [246].

Українська лексема «*спільний*» витлумачена так:

1. Який належить усім або багатьом.

2. Який виконується, досягається і т. ін. всіма (в суспільстві, групі, колективі) [242].

Усталене значення лексеми «*спільний*» переходить до термінологічного, де *спільне* позначає «загальне, об'єднане, що стосується тільки держав-членів ЄС». Зокрема, у поданих термінологічних словосполученнях названий прикметник в англійській, німецькій та українській мовах виконує роль першого компонента:

англ. «common positions»,

фр. «positions communes»,

нім. «gemeinsame Standpunkte»,

укр. «спільні позиції»,

англ. «common action»,

фр. «action en commun»,

нім. «gemeinsames Vorgehen»,

укр. «спільна діяльність»,
англ. «Common Agricultural Policy (CAP)»,
фр. «politique agricole commune (PAC)»,
нім. «gemeinsame Agrarpolitik (GAP)»,
укр. «Спільна аграрна політика (САП)»,
англ. «common banking market»,
фр. «marche bancaire commun»,
нім. «gemeinsamer Bankenmarkt»,
укр. «спільний ринок банківських послуг»,
англ. «common commercial policy»,
фр. «politique commerciale commune»,
нім. «gemeinsame Handelspolitik»,
укр. «спільна торговельна політика»,
англ. «common defence policy»,
фр. «politique de defense commune»,
нім. «gemeinsame Verteidigungspolitik»,
укр.» спільна оборонна політика».

Варто зазначити, що останній компонент більшості термінологічних словосполучень (слово «*policy*») в англійській, українській, німецькій, французькій мові посідає ініціальну позицію. Така тенденція засвідчує унікальність, специфічність [71, с. 124–125] кожної політики / курсу дій (*аграрна, торговельна політика, рибальського господарства, торгівлі, зовнішніх зв'язків та безпеки*) у контексті ЄС.

Право ЄС базоване на поняттях національного й міжнародного права, а також на нових специфічних поняттях міжнародної організації [83, с. 19]. Використання одиниць: англ. «*united, common*», фр. «*Commun*», нім. «*Gemeinsame*», укр. «*єдиний, загальний, спільний*» – як компонентів термінологічних словосполучень і термінологічної лексики композитної конструкції робить ці слова спеціальними [177].

Ще однією ознакою інтеграційності фахової лексики терміносистеми правових актів ЄС є тенденція до уніфікації термінів, це поширюється на прості терміни (англ. «agency», фр. «agence», нім. «Agentur», укр. «агенція»); терміни-символи (англ. «Agenda 2000», фр. «Agenda 2000», нім. «Agenda 2000», укр. «Порядок денний 2000»; «Програма 2000»), терміни-аббревіатури (англ. «CEFTA (Central European Free Trade Agreement)»; фр. «ALEC (Eaccord de libre-echange centre-europeen)»; нім. «CEFTA (Zentraleuropaisches Freihandelsabkommen)», укр. «ЦЕФТА; CEFTA (Центральноєвропейська угода про вільну торгівлю)»).

У складі правничої термінології ЄС функціонують власне правові терміни, а також номенклатурні назви й аббревіатури (скорочені номінації всіх названих груп). У правових актах ЄС зафіксовано власне терміни ЄС, терміни із суміжних галузей (економіки, політології, державного управління, сфери міжнародних відносин, соціології та ін.). Специфіка такої терміносистеми полягає в поєднанні власне термінів і термінів, залучених з інших галузей.

Термінологічні паралелі виникають у зв'язку тим, що під час творення нових термінологій досить часто запозичують терміни іншомовного походження. Потрапляючи під вплив національної культури, вони можуть не змінити свого значення або набути нової семантики:

- 1) повні термінологічні паралелі – формально схожі термінологічні одиниці різних мов з однаковими значеннями;
- 2) неповні термінологічні паралелі – у їхній семантичній структурі збігається лише частина значень;
- 3) хибні термінологічні паралелі – схожі за зовнішньою формою, але зовсім (усіма своїми значеннями) розбіжні термінологічні одиниці двох порівнюваних мов [24, с. 113].

Погоджуємося з поглядами М. Дорофєєвої на паралелізм термінів [67]. Дослідниця зазначає, що однією з причин наявності спільних елементів лексики в більшості європейських мов є так званий пан'європейський

елемент, тобто спорідненість індоєвропейських мов, що позначається на зовнішній схожості багатьох лексичних елементів. Причинами явища паралелізму є здебільшого контакти з іншими країнами, запозичення, міжнародні угоди. Визначальним критерієм для *паралелізму термінів* слугує мовна стандартизація в міжнародних мовах науки й техніки [67].

Термінологічні паралелі виокремлено в межах текстів правових актів ЄС. Приклад такої паралелі представлено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Термінологічні паралелі в межах правових актів ЄС

Словникове значення англійської лексики « <i>original</i> »	Словникове значення української лексики «оригінальний»	Англійські приклади з тексту «Угода про Асоціацію Україна – ЄС»	Переклад українською
present or existing from the beginning; first or earliest [255];	—	Article 105. <i>The extension and its duration shall be duly motivated and shall be notified to the applicant before the <u>original</u> period has expired</i> [264].	Стаття 105. <i>Продовження строку та його тривалість належним чином обґрунтовуються та повідомляються заявнику до закінчення дії <u>першого</u> строку</i> [263].
Created personally by a particular artist, writer, musician,	Створений самостійно [240, с. 744]	Article 171. <i>The Parties shall provide authors, in respect of the</i>	Стаття 171. <i>Сторони надають авторам,</i>

etc.; not a copy [255]		<i>original of their works or of copies thereof...</i> [264]. Article. 167 <i>Photographs which are original in the sense that they are the author's own intellectual creation</i> [264].	стосовно <i>оригіналів їхніх творів або їх копій...</i> [263]. Стаття 167. Фотографії, які є <u>оригінальними</u> у тому розумінні, що вони є власним продуктом інтелектуальної діяльності автора [...] [263].
---------------------------	--	---	---

На підставі аналізу терміноелемента англ. «*original*», укр. «оригінальний» можна констатувати наявність повної термінологічної паралелі в значенні «оригінальний» («зроблений самостійно») та хибної термінологічної паралелі – англ. «*original*» у значенні «перший». Українські лексикографічні джерела не фіксують останнього значення.

Отже, специфіка термінології ЄС як інтеграційної терміносистеми полягає у відтворенні понять, установ, назв документів, які належать не до національного законодавства, а до європейського законодавства, незважаючи на те, якою мовою написаний текст. Інтеграційний характер терміносистеми виявляється в наявності терміносполучень, що у своєму складі містять такі елементи, як «*European*», «*union*», «*common*», «*policy*» та їхні відповідники іншими мовами. У складі фахової лексики ЄС ці одиниці набувають специфічних значень, нових конотацій, віддалених від усталеної семантики, та значень, зафіксованих у лексикографічних джерелах. У межах

терміносистеми права ЄС виокремлено повні й хибні термінологічні паралелі.

1.3.3. Тенденції до мовної економії у фахових текстах ЄС. Особливістю мовного розвитку кінця ХХ – початку ХХІ століття є високодинамічний тип еволюції мовної системи, для якого характерні лексико-семантичні трансформації і граматичні деформації, рестандартизація літературної норми, схильність до аналітизму й компресії та оптимізації мовного коду [66, с. 135–136].

Мовна економія як один з універсальних процесів притаманний більшості мов. Економію як мовне явище досліджували Р. Будагов [23], А. Мартине [127], А. Нелюба [133], Г. Пауль [138], О. Стишов [159] та ін. При цьому дослідники використовують різними термінами на позначення цього поняття, зокрема: принцип економії, принцип мовної економії, тенденція до економії мовних засобів, закон економії лінгвальних зусиль тощо.

Сутність зазначеного принципу полягає в тому, що діяльність людини має цілеспрямований характер і потребує досягнення мети з мінімальними витратами зусиль [52, с. 137]. Мовна економія виявляється в редукції, еліптичних реченнях, згортанні тощо [126, с. 121]. Вивчення явищ економії на рівні словотвірної номінації обмежене здебільшого обстеженням фактів скорочування слів і словосполучень, об'єднаних термінами *аббревіація* й *аббревіатура* [134, с. 3].

Одним із випадків реалізації мовної економії, що помітний на різних рівнях системи мови, є синкретизм, під яким розуміють «суміщення (синтез) диференційних структурних і семантичних ознак одиниць мови (деяких розрядів слів, значень, пропозицій, членів речення та ін.)» [13, с. 446]. Л. Єльмслев витлумачує термін синкретизм у зв'язку з омонімією граматичних форм, лексичною полісемією (багатозначністю слів) [70, с. 224–225].

Полісемантична лексема «*transaction*» потрактована в тлумачних словниках так: 1) [countable] a business deal or action, such as buying or selling something; 2) [uncountable] the process of doing business; 3) transactions [plural] discussions that take place at the meetings of an organization, or a written record of these [253].

За лексикографічними даними, «*transaction*» позначає: відання, діло, операцію, протоколи, справу, угоду [235]. Термін «*transaction*» належить лише до однієї галузі й має багато відповідників, а саме: «*угода*» (заг.), «*операція*» (банк.), «*протокол*» (дипл.), «*господарська операція*» (бухг.), «*вирішення спору сторін шляхом компромісу чи угоди*» (юр.). Контекстуальне оточення відіграє важливу роль в актуалізації необхідного значення або компонента значення. У нашому випадку мовний маркер «*economic – економічний*» детермінує значення «*transaction*» як «*операція*».

Англ. ... *or unusually large transactions and all unusual patterns of transactions which have no apparent economic or visible lawful purpose* [267].

Укр. ...*чи незвичні великі операції та всі незвичні схеми операцій, які не мають очевидної економічної чи правової мети* [260].

У тексті «Угоди про Асоціацію України та ЄС» англ. термін «*transaction*»:

1) транслітерується:

Англ. Article 93. [...] *limitations on the total value of service transactions or assets in the form of numerical quotas or the requirement of an economic needs test* [264];

Укр. Стаття 93 [...] *обмеження стосовно загальної вартості трансакцій або активів у рамках надання послуг у формі кількісних квот або вимог перевірки економічних потреб* [263];

2) збігається зі словниковим тлумаченням:

– *операція*:

Англ. Article 125 [...] *lending of all types, including consumer credit, mortgage credit, factoring and financing of commercial transaction* [264];

Укр. Стаття 125 [...] *послуги з кредитування всіх видів, у тому числі споживчий кредит, кредит під заставу, факторинг та фінансування комерційних операцій* [263];

– угода:

АНГЛ. Article 254. *The Parties acknowledge that anti-competitive business practices and transactions have the potential to distort the proper functioning of markets and generally undermine the benefits of trade liberalisation* [264];

Укр. Стаття 254. *Сторони визнають, що антиконкурентні господарські практики та угоди потенційно можуть спотворити належне функціонування ринків та загалом зменшити позитивні наслідки лібералізації торгівлі* [263];

– опускається (утворюється лакуна):

АНГЛ. Article 86. *They do not engage in direct transactions with the general public and do not receive remuneration from a source located within the host Party* [264];

Укр. Стаття 86. *Вони безпосередньо не взаємодіють із громадськістю та не отримують винагороду за свою працю з джерела, розташованого в межах приймаючої сторони* [263].

У цьому фрагменті фахового тексту термін «*transaction*» не перекладений, тому утворюється термінологічна лакуна.

Полісемія термінів мови права ЄС зумовлена використанням у різних сферах правових, економічних та політичних відносин держав-членів (див. табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Полісемія термінів як вияв синкретизму – ознаки мовної економії

Укр.	Англ.	Фр.	Нім.	Сфера використання
справа	Affairs	Affaire	<u>Angelegenheiten</u>	EU institution, Fisheries
	Legal	<u>Affaires</u>	Juristischer <u>Dienst</u>	EUROPEAN

	<u>Affairs</u>	juridiques		UNION, EU institution, Operation of the Institutions
акт	Single European Act	Acte unique européen	Einheitliche Akte	International agreement, European Union, Deepening of the European Union [Council]
	legal act instrument legal transaction	acte juridique	Rechtsgeschäft Rechtshandlung juristische Handlung	LAW, Intellectual property, International agreement [Council]
	Act	acte	Akte	International agreement, LAW [Council]
Судже -ння, ріше- ння	ruling	Jugement	Regelung	Ruling [CdT]
	judgment	Jugement	Gerichtssentscheidung	LAW [EP]
	judging	Jugement	Richten	ECONOMICS, AGRICULTURE , FORESTRY AND FISHERIES

	judgment	Jugement	<u>Urteil</u>	International agreement, LAW
	judgment	Jugement	gerichtliche <u>Entscheidung</u>	Intellectual property [Council]
право	European <u>Law</u> Institute	Institut européen du droit	Europäisches <u>Rechtsinstitut</u>	European Union law
	international human rights law	droit international sur les droits de l'homme droit international relatif aux droits de l'homme	internationale Menschenrechtsnormen	LAW, European Union [Council]

У правничій лінгвістиці розрізняють терміни «подвійної належності» – власне правової та екстраправової [193, с. 89–91], куди належать терміни, подані в таблиці 1.4.

Як зазначено вище, одним зі способів вираження синкретизму як засобу мовної економії у фахових текстах ЄС є абрєвіація. Іноді використання абрєвіатур призводить до плутанини в термінах, зокрема абрєвіатура ЕС може позначати «European Commission» та «European Committee». Абрєвіатури утворені на основі двох основних робочих мов ЄС (англійської та французької), для позначення установ ЄС, органів ЄС, документів ЄС тощо. Більш докладно абрєвіатури схарактеризовані в наступних параграфах дисертації.

Отже, основним способом вираження мовної економії у фахових текстах ЄС слугує синкретизм, представлений на лексичному рівні полісемією термінів та аббревіацією.

Висновки до розділу 1

1. Під мовою права Євросоюзу розуміють її фаховість як на термінологічному, так і на поняттєвому рівнях, що регламентоване чіткими межами її застосування, обмеженим колом її адресатів, сукупністю всіх мовних засобів, які застосовують у професійно замкнутій сфері комунікації для досягнення порозуміння між фахівцями цієї галузі. Правові акти ЄС є законодавчими актами та містять постанови, директиви, рішення, рекомендації, висновки.

2. Правові акти ЄС обов'язкові до виконання для всіх держав-членів, незважаючи на те, якими мовами вони написані, оскільки мають однакову юридичну силу. Термінологічну неоднорідність і розбалансованість термінів та понять у праві ЄС можна пояснити історичними джерелами, а саме двома системами права – англосаксонського (Великобританії, Австралії та ін.) і романо-германського (Континентальна Європа та ін.), на основі яких було вибудоване законодавство ЄС.

3. Спільна риса текстів правових актів ЄС – їхня належність до офіційно-ділового стилю. Основні вимоги до таких текстів – це ясність, офіційність, точність, однозначність подання матеріалу; зрозумілість, повнота змісту, логічна послідовність, об'єктивність, аргументованість; безособовість, емоційно-експресивна нейтральність, відсутність образності та індивідуально-авторських рис; відсутність емоційного забарвлення. Специфічними рисами фахових текстів правових актів ЄС є іменниковий характер тексту, темо-рематичний поділ речення (переважно препозиційне розташування), модальність (вираження обов'язковості, необхідності, зобов'язання тощо), прагматична настанова, синтаксичний і лексичний

повтор, синтаксичний паралелізм. Специфіку правового акта зумовлюють не лише мовно-стилістичні особливості таких документів, а структура документа, оскільки документ, написаний різними мовами, повинен справити те саме враження на читача, мати аналогічну правову силу, що й текст оригіналу.

4. Інтеграційний характер терміносистеми виявляється в наявності терміносполучень, які у своєму складі містять такі елементи, як «*European*», «*union*», «*common*», «*policy*» та їхні відповідники іншими мовами. У складі фахової лексики ЄС ці одиниці набувають специфічних значень, нових конотацій, віддалених від усталеної семантики, що зафіксовані в лексикографічних джерелах. У межах терміносистеми права ЄС виокремлено повні та хибні термінологічні паралелі.

5. Термін витлумачений як лексична одиниця мови для спеціальних цілей, яка позначає загальне-конкретне або абстрактне – поняття теорії певної фахової галузі знань чи діяльності. Сукупність термінів певної галузі становить її термінологію. Термінологія є основою фахової комунікації та будь-якої професійної інформації, оскільки в будь-якій галузі фахові слова-терміни формують найбільшу частину лексичного складу, відіграючи стрижневу роль.

6. Явище синкретизму в правових актах ЄС засвідчує тенденцію до мовної економії у фахових текстах. Зазначений феномен представлений на лексичному рівні та виражений полісемією термінів й аббревіацією.

Основні результати та положення цього розділу представлено в публікаціях автора [45; 47; 48].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС

Загальні настанови термінознавства [14; 109; 135] інкорпорують особливості термінології різних понятійних сфер, термінологій близьких, суміжних або далеких понятійних сфер у близькоспоріднених та далекоспоріднених мовах [80, с. 24]. Методологічною базою дослідження є роботи вітчизняних і зарубіжних учених [53; 54; 84; 91; 93; 95; 156; 118; 119; 160; 161 та ін.].

2.1. Принципи формування терміносистем

Система (у перекладі з гр. – ціле з частин) – сукупність елементів, які утворюють певну цілісність і єдність; структура (у перекладі з гр. – розташування, порядок) – будова і внутрішня форма організації системи, сукупність внутрішніх стійких зв'язків між елементами, що забезпечують її цілісність [242].

Згідно з тлумачним словником української мови, *система* потрактована як:

- 1) порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь;
- 2) бот., зоол. класифікація;
- 3) форма організації, будова чого-небудь (державних, політичних, господарських одиниць, установ і т. ін.);
- 4) сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням;
- 5) сукупність принципів, які є основою певного вчення;

б) будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин [241, с. 203].

ЛСВ (лексико-семантичний варіант) 1 та ЛСВ 4 покладено в основу дефініції поняття терміносистеми, проте в сучасному термінознавстві відсутнє єдине його тлумачення. Будь-яка термінологічна система є продуктом раціонального штучного створення з боку фахівців [145, с. 3]. Термін «система» – одне з центральних понять будь-якої галузі. Системність знання являє собою безпосередній наслідок системної природи об'єкта, відображенням якої вона стає [79, с. 82].

У загальній теорії систем як однієї з основних системних ознак найчастіше виокремлюють:

- цілісність (залежність кожного елемента, властивості й відносини системи з його місцем, функції та ін. усередині цілого);
- структурність (можливість опису системи через опис її структури, тобто мережі зв'язків і відносин системи; зумовленість поведінки системи поведінкою її окремих елементів і властивостями структури);
- взаємозалежність системи й середовища (система формує та виявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем, при цьому залишається провідним активним компонентом взаємодії);
- ієрархічність (кожен компонент натомість може бути розглянутий як система, а досліджувана в певному випадку система є одним із компонентів більш широкої системи);
- множинність опису кожної системи та ін. [233].

Іншими словами, у системі кожен елемент існує не ізольовано, а у взаємозв'язку та / або в протиставленні з іншими членами системи.

Нижче узагальнено основні підходи до формулювання дефініції поняття *терміносистема*:

- 1) лексичний пласт, що штучно формується, кожна одиниця якого повинна мати певні обмеження у вживанні й оптимальні умови для свого існування та розвитку [160, с. 8];

2) упорядкована сукупність термінів, що адекватно виражає систему понять спеціальної сфери людської діяльності, між якими існує обов'язковий і невід'ємний зв'язок, а сукупність зв'язків усередині такої сукупності зумовлює його структуру [94];

3) на початковому етапі формування терміносистеми одним з основних джерел поповнення слугують запозичення слів і словосполучень із суміжних дисциплін та загальнонавчаної мови [58];

4) терміносистеми – це конструкти, причому фігурують вони в тих її функціональних різновидах, які називають мовами для спеціальних цілей [117, с. 138];

5) система термінів, що базована на класифікації понять, виокремлює ознаки й поняття, ґрунтуючись на класифікаційних схемах; при цьому одиниці терміносистеми повинні відображати спільність поняття, що термінуються з іншими, а також свою специфічність [184, с. 18].

Для нашого дослідження релевантним є останнє визначення, оскільки в терміносистемі розмежовані понятійний і мовний аспекти. У терміносистемі відображені системність [164, с. 265], взаємозумовленість [62, с. 16]. Системність – органічна характеристика функціонування мовних одиниць. Терміносистемі властива низка ознак, які можуть бути схарактеризовані як загальносистемні (її цілісність), логічні, лінгвістичні та моделеутворювальні [117, с. 120; 182].

У сучасній мовознавчій науці системний підхід передбачає пояснення властивостей системи через виявлення взаємовідношення її структури, субстанції та функції [153, с. 29]. Серед важливих системних ознак терміносистеми варто назвати її порівняну відкритість. Поява нових даних дає змогу поповнювати терміносистему [117, с. 120], до якої ми зараховуємо й терміносистему правових актів ЄС.

Для формування терміносистеми необхідне виконання низки умов, зокрема наявність:

– спеціальної сфери, що має достатньо чітко окреслені межі;

- системи спільних понять, що належать до цієї сфери;
- достатньо чіткої теорії (концепції), яка описує цю сферу, так що система понять цілком входить до цієї теорії (концепції);
- конкретної природної мови й фахової мови, що склалася в її межах, лексичні одиниці якої можуть бути використані для позначення понять (об'єктів та їхніх ознак) цієї системи [117, с. 119].

У терміносистемі виявляються різні аспекти системності: мовні, логічні, власне системні. Це слугує підставою для твердження, що терміносистема є мовною моделлю певної спеціальної сфери [117, с. 122]. За рівнем організації терміносистеми бувають однорівневими, ієрархічними або багатоаспектними. Терміносистеми окремих галузей знань мають, зазвичай, складну структуру, до їхнього складу входять різні групи термінів, різні за позначуваними поняттями, за формальними ознаками, за місцем у терміносистемі. Виокремлюють три підходи: логічний, лінгвістичний, термінознавчий [117, с. 124].

Застосування *логічного підходу*, тобто від понять до термінів, від системи понять до терміносистеми, дає змогу побудувати систему взаємовідношень понять, на яку накладається сукупність термінів, що позначають ці поняття [117, с. 125]. *Лінгвістичний підхід* до терміносистеми демонструє, якими лексичними одиницями (із позицій їхньої семантики та форми) виражені одиниці цієї терміносистеми. Терміни представлені здебільшого іменниками, проте прикметники, прислівники та дієслова можуть поставати термінами або терміноелементами. Термінами бувають прості, похідні, складні слова, словосполучення, а також сталі словосполучення [117, с. 125].

У *термінознавчому підході* поєднані логічний і лінгвістичний підходи. Термінологічний аналіз демонструє відношення терміна до терміносистеми, місце тієї чи тієї одиниці в термінологічній системі. У більшості терміносистем виокремлюють сім груп одиниць [117, с. 126–128]:

- 1) основні терміни, що представляють ядро терміносистеми;

2) похідні терміни, які позначають видові або аспектні поняття порівняно з основним поняттям;

3) складні терміни, що номінують складні поняття і є сумою щонайменше двох основних понять певної системи понять;

4) базові терміни, що позначають поняття, які використовують у терміносистемі базових наук, тобто наук та інших галузей знань, які утворюють фундамент цієї сфери знань;

5) залучені терміни, що запозичують із суміжних галузей знання;

6) загальнонаукові та загальнотехнічні терміни;

7) терміни широкої семантики – лексичні одиниці, що використовують у багатьох терміносистемах.

Основними ознаками мови права ЄС є [90; 148]:

1) спеціальні правові терміни ЄС:

Англ. «*Eurocorps*»;

Фр. «*Eurokorps*»;

Нім. «*Eurokorps*»;

Укр. «*Єврокорпус*»;

Англ. «*EUROFOR*»;

Фр. «*EUROFOR*»;

Нім. «*EUROFOR*»;

Укр. «*ЄВРОФОР*»;

Англ. «*Euroland*»;

Фр. «*Euroland*»;

Нім. «*Euroland*»;

Укр. «*Євроленд*»;

2) численна кількість скорочень:

Англ. «*ACP-EU trade agreements*»;

Фр. «*accords commerciaux ACP-UE*»;

Нім. «*AKP-EU-Handelsabkommen*»;

Укр. «*торгові угоди між АКТ і ЄС*»;

3) номенклатурні одиниці:

Англ. «*Agenda 2000*»;

Фр. «*Agenda 2000*»;

Нім. «*Agenda 2000*»;

Укр. «*Порядок денний 2000*»; «*Програма 2000*»;

4) терміни з інших терміносистем:

Англ. «*annual price-fixing proposal [of the Commission in CAP]*»;

Фр. «*propositions annuelles de fixation de prix*»;

Нім. «*jährliche Preisfestsetzungsvorschläge*»;

Укр. «*щорічна пропозиція стосовно фіксації цін [Комісії в межах САП]*»;

Англ. «*anti-inflationary moves*»;

Фр. «*actions anti-inflationnistes*»;

Нім. «*Massnahmen zur Bekämpfung der Inflation*»;

Укр. «*антиінфляційні заходи*».

Терміносистема – це знакова модель певної теорії спеціальної галузі знань або діяльності; елементами терміносистеми слугують лексичні одиниці (слова та словосполучення) конкретної фахової мови будь-якої природної мови, а структура в цілому адекватна до структури системи понять цієї теорії [117, с. 129; 54; 199, с. 76–78].

Питання терміносистеми та фахової лексики тісно пов'язані [12; 36; 58; 84; 85; 90; 93; 141, 161 та ін.]. Фахова лексика має такі особливості:

1) вторинне використання лексичних одиниць, що побудоване на основі їх первісного спільного вживання;

2) спеціальне створення штучних позначень;

3) обмеженість сфери вживання;

4) неможливість довільної заміни окремих елементів без узгодження з традицією галузі;

5) своєрідне відношення до таких загальномовних явищ, як полісемія, антонімія [161, с. 42].

До фахової (спеціальної, термінологічної) лексики дослідники зараховують:

- 1) оніми, номени, терміни [161, с. 18–43];
- 2) терміни, номени, термоніми, професіоналізми, терміноїди [164, с. 253–260];
- 3) терміни, номени, терміноїди, предтерміни, квазітерміни, протерміни, професіоналізми та професійний жаргон [58, с. 48–52].

Усі ці різновиди фахової лексики стають об'єктом термінологічних розвідок, оскільки є номінаціями спеціальних понять. Що стосується професіоналізмів, то вони посідають особливе місце серед фахової лексики. Під професіоналізмами розуміють не всю сукупність професійної лексики, а лише варіантні межі усталених термінів [166, с. 259]. Учені виокремлюють критерії для розмежування професіоналізмів і термінів:

- ненормованість використання [58, с. 18; 180, с. 76];
- функціонально-стильова обмеженість усним мовленням професіоналів у неформальній ситуації [180, с. 76];
- наявність емоційно-експресивних конотацій [58, с. 18].

Номени (номенклатурні позначення), на відміну від термінів, слугують для називання спільних понять певної галузі знань [82, с. 60]. Номенклатура може бути представлена послідовністю букв алфавіта, цифр та інших будь-яких довільних умовних позначень. Номенклатура безпосередньо не співвіднесена з поняттями науки, тому вона не репрезентує науку в системі її понять [147, с. 47]. В основі термінів лежать загальні поняття, а в основі номенклатури – окремі найменування [10, с. 69; 152, с. 76].

Отже, у терміносистемі розмежовують понятійний і мовний аспекти. Елементами терміносистеми слугують лексичні одиниці конкретної фахової мови держав-членів, а структура в цілому адекватна до структури системи понять правової системи ЄС. До базових ознак терміносистеми права ЄС належать такі лінгвальні особливості: спеціальні правові терміни європейського права; скорочення, які позначають документи, органи,

програми та політику ЄС; номенклатурні одиниці; терміни з інших терміносистем (фінансової, економічної тощо). Застосовано лінгвістичний, логічний і термінознавчий підходи до дослідження особливостей терміносистеми ЄС.

2.2. Основні методи вивчення термінології права ЄС

З'ясування особливостей термінології права ЄС ґрунтоване на методах і прийомах лінгвістичного аналізу.

Системна і структурна організація мови передбачає взаємопов'язаність усіх її елементів [100, с. 129]. Лексичну систему витлумачують як взаємопов'язану систему, що складається з класів слів різного обсягу та характеру [112, с. 58]. Терміни належать до лексичного рівня мовної системи. Усі елементи мовної структури постають як члени системи, тобто представляють єдність взаємозумовлених елементів [145, с. 21–22]. Терміни тісно пов'язані з іншими одиницями цього рівня, а також з одиницями інших рівнів, із якими вони формують фаховий текст, у нашому випадку – правовий.

Термін можна досліджувати з погляду форми, функції, значення й походження [171]. У дисертації з позицій форми виокремлено прості та складні терміни. В аспекті функції терміни утворюють групи іменників, прикметників, дієслів і прислівників. У фаховій мові права ЄС домінують іменники. У руслі значення терміни групуються у класи та підкласи відповідно до їхніх спільних рис та утворюють певні тематичні групи. Із позицій походження терміни можуть бути утворені за допомогою ресурсів мови (за словотвірними моделями) або бути запозиченими.

Для правничої термінології важливим є системний підхід, тобто системний аналіз термінологічного масиву. Для узагальнення дослідження щодо терміносистеми фахової мови права ЄС необхідно залучити зіставний аналіз, який дасть змогу виявити універсальні та специфічні риси зазначеної

терміносистеми. Основними прийомами системного зіставлення термінологій у різних мовах слугують [21, с. 6]:

- з’ясування багатоаспектних, комплексних відношень між системами мов (на лексичному, семантичному і граматичному рівнях);
- виявлення характерних особливостей у термінологіях цих мов загалом і класифікації особливостей;
- зіставлення термінологій мов за їхніми диференційними ознаками, що виявляє переважне використання тих чи тих ознак у певній мові, а також класифікація цих ознак;
- контекстуально-функціональний аналіз, який передбачає лінгвістичний і кількісний аналізи.

У термінологічних розвідках мовна системність прогнозує логічну впорядкованість опису, що виражена в системності відношень окремих мовних елементів [146, с. 123]. Терміни правових актів ЄС входять до термінологічної системи, оскільки поняття, які ними виражені, утворюють внутрішню зв’язну систему [187, с. 119].

У правових актах диференціюють багатокomпонентні термінологічні словосполучення, які позначають складні поняття, зокрема:

англ. «*European Monetary Cooperation Fund*»,

укр. «*Європейський фонд монетарної співпраці*».

Лінгвістичні принципи для аналізу правової термінології такі [187, с. 122]:

- 1) використання термінів вимагає дотримання вимог однозначності та взаємозумовленості;
- 2) принцип нормативності термінології має в основі вимогу до загальнолітературності всіх мовних компонентів нормативного акта;
- 3) принцип лінгвістичної економії передбачає відсутність тавтології, необхідність завершеності семантичних зв’язків.

Для аналізу терміносистеми правових актів ЄС були залучені загальнонаукові методи, лінгвістичні методи та власне термінознавчі методи.

Вивчення термінів ґрунтоване на принципах системного аналізу мовних явищ.

З'ясування семантичної структури правових термінів ЄС базоване на використанні таких методів, як *структурний, зіставний, метод компонентного аналізу, метод семного аналізу, словникових дефініцій, метод словотвірного аналізу слова, контекстуального аналізу, описовий метод*, а також *метод кількісного аналізу*.

Зіставний метод – основний у виявленні міжмовних подібностей та відмінностей у структурах мов, у способах вираження одних і тих самих значень та розрізнених функцій однотипних елементів структури мови [106, с. 16]. Зіставний метод використовують для виявлення термінологічних універсальних і специфічних у терміносистемах фахових мов права ЄС.

«Компонентний аналіз – метод дослідження змістового аспекту значущих одиниць мови, що має на меті розкладання значення на мінімальні семантичні складники» [233, с. 233]. Застосування компонентного аналізу [11, с. 94–97] уможливило відбір термінів і терміносполучень із правових актів ЄС та лексикографічних джерел [60; 111; 116; 173; 183], а також дослідження семантичної структури термінів права ЄС.

Згідно з аналізом словникових дефініцій, «диференційну ознаку значення слова фіксують на основі дефініцій або тлумачень слів, що містяться в тлумачних словниках» [20].

Лінгвістичне спостереження й узагальнення фактичних даних виконані за допомогою *описового методу*. Описовий метод є сукупністю процедур інвентаризації, таксономії й інтерпретації досліджуваних мовних явищ на певному етапі розвитку мови (у синхронії) [150, с. 63]. Зазначений метод передбачає систематизацію й аналіз мовних одиниць із подальшою конкретизацією на матеріалі правових актів ЄС.

Метод семного аналізу словникових дефініцій залучено для з'ясування тотожностей і відмінностей у семантиці термінів.

Порівняємо значення лексем англ. «*instrument*», укр. «*інструмент*» та їхні відповідники в німецькій і французькій мовах на матеріалі лексикографічних джерел:

- 1) «a tool or device used for a particular task, especially for delicate or scientific»;
- 2) «a device used for measuring speed, distance, temperature, etc. in a vehicle or on a piece of machinery»;
- 3) «(formal) something that is used by somebody in order to achieve something; a person or thing that makes something happen»;
- 4) «instrument of somebody/something (formal) a person who is used and controlled by somebody/something that is more powerful»;
- 5) «(law) a formal legal document» [255].

Французькі лексикографічні джерела витлумачують «*instrument*» як:

- 1) «tout outil, machine qui sert à exécuter quelque chose»;
- 2) «appareil construit pour produire des sons musicaux»;
- 3) «au sens figuré personne ou chose dont on se sert pour obtenir un résultat, moyen» [245].

Німецькі лексикографічні джерела фіксують такі значення лексеми «*Instrument, das*»:

- 1) «meist fein gearbeitetes, oft kompliziert gebautes Gerät, Werkzeug für wissenschaftliche, technische Arbeiten»;
- 2) «jemand, etwas als Mittel, dessen man sich (wie eines Werkzeugs) zur Ausführung von etwas bedient»;
- 3) «Kurzform für: Musikinstrument» [246].

«*Інструмент*» в українських лексикографічних джерелах витлумачено як:

- 1) знаряддя для праці;
- 2) сукупність таких знарядь;
- 3) те саме, що музичний інструмент (див. музичний) [239, с. 34].

Обсяг значення англійської лексеми ширший. ЛСВ 4 та 5 англійської лексеми «*instrument*» відсутні в тлумаченні української лексеми «*інструмент*». Значення лексеми «*instrument*» як правового (правового документа ЄС) не зафіксовано також у французькому й німецькому тлумачних словниках. Проте в правових актах ЄС, написаними аналізованими мовами, актуалізується саме одне зі значень англійської лексеми – «*a formal legal document*» – юр. «*документ*», «*інструмент*». Зокрема:

Англ. Article 11 [...] *taking steps to sign, ratify, or accede to, as appropriate, and fully implement all other relevant international instruments* [264];

Укр. Стаття 11 [...] *вжиття заходів, за необхідності, для підписання, ратифікації чи приєднання, а також повної імплементації усіх відповідних міжнародних інструментів* [263].

Англ. Article 15. *The Parties agree to cooperate in order to ensure an adequate level of protection of personal data in accordance with the highest European and international standards, including the relevant Council of Europe instruments* [264].

Укр. Стаття 15. *Сторони погоджуються співпрацювати з метою забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема відповідні документи Ради Європи* [263].

Українськими відповідниками в правових актах ЄС є «*інструменти*», «*документи*».

Дефініційний аналіз [132] дав змогу зіставити ознаки понять, що фігурують у дефініціях.

«**Бенефіціар**» означає *фізичну особу (осіб), яка повністю володіє або здійснює контроль над клієнтом та / або фізичну особу, від імені якої здійснюється операція або діяльність* [260];

«*Beneficial owner*» means the natural person(s) who ultimately owns or controls the customer and/or the natural person on whose behalf a transaction or activity is being conducted [268];

«*bénéficiaire effectif*», la ou les personnes physiques qui, en dernier lieu, possède(nt) ou contrôle(nt) le client et/ou la personne physique pour laquelle une transaction est exécutée ou une activité réalisée [267];

«*wirtschaftlicher Eigentümer*» die natürliche(n) Person(en), in deren Eigentum oder unter deren Kontrolle der Kunde letztlich steht und/oder die natürliche Person, in deren Auftrag eine Transaktion oder Tätigkeit ausgeführt wird [273].

Дистрибутивний аналіз базований на вивченні комбінаторики термінів один з одним у текстах та в дефініціях. Так, за допомогою цього методу досліджено моделі утворення терміносполучень:

N + N: «action plan (AP)», «accession treaty», «applicant countries», «association agreement», «block exemptions», «common strategies»; «accession negotiations».

A + N: англ. «transitional period», «equal opportunities», «advisory committees», «annual report», «democratic deficit», «economic policy», «equal opportunities», «European company», «institutional balance», «sustainable development»;

A + A + A + N: англ. «applicable multilateral legal instruments».

Словотвірний аналіз – комплексна методика вивчення механізму творення слова та його місця в словотворчій підсистемі мови; передбачає вияв зв'язку похідності, тобто твірної основи, словотворчого форманта, словотвірного значення, способу словотвору та словотвірного типу. Процедурами словотвірного аналізу є [151, с. 566]:

- 1) з'ясування твірної основи похідного слова в його початковій формі;
- 2) визначення словотворчого форманта;
- 3) тлумачення конкретного чи абстрактного словотвірного значення;
- 4) визначення способу словотворення;

5) формулювання словотвірного типу.

Крім загальних правил і тенденцій, які діють у мові права, у правовій термінології необхідно зважати на структурний тип мови. Так, англійська та французька мови тяжіють до аналітичності, а українська й німецька – до синтетичності, що зумовлює домінування певних словотвірних моделей і типів термінотворення. Обмеженість словотвірних афіксів в аналітичних мовах породжує активність і продуктивність неафіксальних способів термінотворення.

Аналіз утворення термінів права ЄС засвідчив, що словотворення відбувається за тими самими словотвірними й синтаксичними моделями, із використанням однакових словотвірних засобів, що й утворення загальноживаних лексичних одиниць. Так, на основі цього методу визначено продуктивні афікси, які беруть активну участь у термінотворенні:

Англ. -tion: «*solution*», «*adoption*», «*consultation*», «*mediation*», «*declaration*», «*Implementation*», «*information*», «*generation*», «*production*», «*transportation*», «*distribution*»;

– -ment: «*agreement*», «*abatement*»;

– -ship: «*partnership*»;

Укр. -ння: «*рішення*», «*призначення*», «*транспортування*», «*поглиблення*», «*регулювання*»;

-ція: «*консультація*», «*інформація*», «*імплементація*», «*генерація*», «*конкуренція*», «*апроксимація*»;

-цтво: «*посередництво*», «*виробництво*».

Виокремлено також моделі словоскладання: англ. «*Eurojust*», «*stakeholders*», «*timeframe*»; укр. «*омбудсмен*», «*євровійсько*», «*євроregion*».

Структурний метод застосовано для виявлення словотвірних моделей, за якими утворюються терміни права ЄС. Зокрема, серед структурних моделей двокomпонентних термінів виокремлено:

Англ. A + N: «*transitional period*»; «*judicial cooperation*», «*legal certainty*», «*audiovisual policy*», «*academic recognition*»;

N + N : «*customs duties*», «*export duties*», «*export subsidies*», «*mediation procedure*»;

A + N + N : «*European Investment Bank (EIB)*».

Українські:

A + N: «*академічне визнання*», «*економічна політика*», «*європейська угода*»;

N + N : «*захист споживачів*», «*Комітет регіонів*», «*критерії вступу*», «*процедура погодження*».

Німецькі:

A + N: «*akademische Anerkennung*», «*Asymmetrische Praferenzen*», «*grundlegende Weichenstellungen*», «*begünstigter Mitgliedstaat*», «*bewahrte Verfahren*».

Для французьких двокомпонентних терміносполучень характерною є модель N + A: «*reconnaissance academique*», «*decision contraignante*», «*integration ascendante*», «*procedure budgetaire*».

Серед трикомпонентних термінів поширеність в англійській та українській мовах засвідчує модель A + A + N: «*final factual report*», «*European Economic Area (EEA)*».

Проте в німецькій і французькій мовах ця модель представлена по-різному: фр. N + A+A: «*Espace Economique Europeen (EEE)*»; нім. A + N: «*Europaischer Wirtschaftsraum (EWR)*».

Двокомпонентна модель N + N в англійській, французькій та українській мовах відповідає німецькому складеному термінові:

АНГЛ. «*accession criteria*», фр. «*criteres d'adhesion*», укр. «*критерії вступу*» та нім. «*Beitrittskriterien*»;

АНГЛ. «*action plan*», фр. «*plan d'action*», укр. «*план дій*», нім. «*Aktionsplan*»;

АНГЛ. «*Advocate-General*», фр. «*avocat general*», укр. «*генеральний адвокат*»;

Нім. «*Generalanwalt*».

Констатовано структурну невідповідність термінів у порівнюваних мовах, зокрема англійське терміносполучення «*European Economic Area*» утворене за моделлю A + A + N. Аналогічний французький термін «*Espace Economique Europeen*» утворений за схемою N + A + A, що є нетиповим, зокрема, для української мови. Німецький термін «*Europaischer Wirtschaftsraum*», на відміну від англійського, французького, українського (трикомпонентних), є двоконпонентним терміносполученням, утвореним за моделлю A + N.

Англ. A + A + N: «*annual budgetary period*»; фр. N + A + A: «*periode budgetaire annuelle*»; укр. A + N: «*бюджетний рік*»; нім. складене слово: «*Haushaltsjahr*».

Зафіксовано й повну структурну відповідність:

– серед простих термінів усіх порівнюваних мов:

Англ. «*association*»; фр. «*association*»; нім. «*Assoziation*»; укр. «*асоціація*»;

– серед англійських, німецьких та українських терміносполучень:

Англ. «*applicable law*»; нім. «*anwendbares Recht*»; укр. «*застосовне право*».

Для підтвердження типовості процесів вербалізації понять права ЄС та інформативності фахових текстів права ЄС (ентропія) застосовано **кількісний аналіз**.

Отже, для визначення основних ознак та характеристик терміносистем правових актів ЄС було застосована комплексна методика, яка забезпечила необхідний ступінь об'єктивності отриманих висновків.

Висновки до розділу 2

1. Для комплексного вивчення терміносистем правових актів ЄС в англійській, французькій, німецькій та українській мовах використано такі методи наукового аналізу: структурний, зіставний, компонентний, метод

семного аналізу словникових дефініцій, метод словотворчого аналізу слова, контекстуальний аналіз, описовий метод, а також метод кількісного, дефініційного та дистрибутивного аналізу.

2. Застосування обраних методів уможливило визначення правових актів у системі фахової мови права ЄС; опис еволюції поглядів на витлумачення понять «термін», «термінологія», «терміносистема»; характеристизацію фахового тексту як реалізації фахової мови; виявлення жанрово-стильових рис правових актів ЄС; виявлення специфіки термінології правових актів ЄС як інтеграційної терміносистеми; встановлення екстралінгвальної та лінгвальної організації правових актів ЄС, написаних англійською, французькою, німецькою та українською мовами; встановлення інформаційної характеристика правових текстів ЄС; визначення термінологічної лексики як складової фахових правових текстів ЄС; дослідження структурних моделей, на основі яких побудована фахова лексика правових актів ЄС.

3. Обраний теоретичний структурно-семантичний напрям дисертаційного дослідження з позицій основних положень про мову та право, теорії номінації, загальної теорії терміна й термінології, а також теорії зіставного вивчення терміносистем виявився ефективним у комплексному дослідженні правових актів ЄС у зазначених мовах загалом та в студіюванні природи термінів як знаків спеціальних понять, дериваційного потенціалу термінологічної лексики, екстралінгвальної й вербальної організації правових актів ЄС, фахової лексики правових актів ЄС на матеріалі англійської, французької, німецької та української мов.

Методика вивчення терміносистеми правових актів ЄС у зазначених мовах представлена в публікаціях автора [47; 48].

РОЗДІЛ 3

ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНА ТА ВЕРБАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС

Правовий акт ЄС є цілісним мовленнєвим твором у сукупності та взаємодії лінгвальних й екстралінгвальних елементів. Із позицій теорії тексту [див., зокрема 40] для таких текстів характерна когерентність (тематична, іконічна, дефініційна) [105; 120]. Правова норма представлена через ієрархічність компонентів правового акта ЄС [див. Додаток А]. Засобами вираження іконічності є багаторівнева нумерація та абзацне членування фахового тексту. За допомогою дефініційної когерентності правовий документ витлумачує правові норми ЄС.

3.1. «Архітектоніка» правових актів ЄС

До *основних екстралінгвальних факторів*, або «архітектоніки», правових актів ЄС зараховують не лише форму, вид, тип мови, а й сферу спілкування та невербальні комунікативні засоби [42, с. 145–150]. З огляду на фаховий характер письмової комунікації, до екстралінгвальних чинників належить комплекс особливостей предметної галузі мови права ЄС. Необхідність дотримання чітких принципів у правових актах вимагає максимальної точності, однозначності та структурованості в поданні матеріалу.

Екстралінгвальні чинники відіграють важливу роль у структуризації, поданні інформації, з одного боку, та в сприйнятті письмових фахових правових текстів – з іншого. Специфічність офіційно правових текстів полягає в тому, що вони спрямовані водночас як на конкретного адресата, який читає документ, так і на узагальненого адресата. Правові акти ЄС

існують здебільшого в письмовій формі. Адресантом таких текстів є, зазвичай, не одна людина, а колектив фахівців переважно у сфері юриспруденції. Спосіб і форма подання інформації, структура фахового тексту зумовлюють обрання певних мовних структур та одиниць.

«Архітектоніка» тексту має особливе значення у фаховому вимірі, оскільки структура подання матеріалу повинна бути зрозумілою для сприйняття. Для спрощення роботи над правовим актом, який містить зміни до інших документів, після назви в дужках одним реченням подають сутність цих змін. Наприклад, «Директива 2009/110/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 16 вересня 2005 року про започаткування, здійснення та юриспруденційний нагляд за діяльністю установ, що працюють з електронними грошима» вносить зміни до «Директив 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС» і припиняє дію «Директиви 200/46/ЄС».

Директива – правовий акт, обов’язковий для тих держав-членів, яким він адресований, щодо цілей і певних результатів, але форми й методи його здійснення є прерогативою національних органів [235].

Мета й мотиви видання акта подані в преамбулі (вступній частині) законодавчого акта. Преамбула відіграє важливу роль у сприйнятті правового акта. Правові положення розташовані в основній частині акта а такій послідовності: сфера дії акта; цілі та завдання; загальні й конкретні вимоги. У заключній частині документа представлені прикінцеві положення. Після ухвалення нової постанови, рішення або резолюції в прикінцевих положеннях подають перелік актів, що втрачають чинність або до яких вносять зміни.

«Директива 2005/60/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму» та «Директива 2009/110/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 16 вересня 2005 року про започаткування, здійснення та юриспруденційний нагляд за діяльністю установ, що працюють з електронними грошима», що вносить зміни до «Директив 2005/60/ЄС та

2006/48/ЄС» і припиняє дію «Директиви 200/46/ЄС» мають чіткі й лаконічні назви, які дають змогу зрозуміти зміст законодавчих актів.

Обидва документи складаються з преамбули (вступної частини), де чітко пояснена мета й мотиви їх видання (48 та 28 пункти), названі директиви, до яких внесені зміни. Основна частина «Директиви 2005/60/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму» складається з 7 глав, які поділені на 3-4 секції та 47 статей.

У документі також наявні «Прикінцеві положення», зазначені в 7 главі, що регламентують терміни імплементації директиви, подання до Комісії ЄС державами-членами кореляційної таблиці співвідношень між ухваленими національними положеннями й положеннями цієї директиви, направлення текстів основних положень національного законодавства, набуття чинності цієї директиви та зазначають її адресатів.

«Директива 2009/110/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 16 вересня 2005 року про започаткування, здійснення та пруденційний нагляд за діяльністю установ, що працюють з електронними грошима», що вносить зміни до «Директив 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС» і припиняє дію «Директиви 200/46/ЄС» є меншою за обсягом, тому не має глав, а складається з 4 розділів, поділених на 24 статті.

Четвертий розділ директиви містить прикінцеві положення, що описують імплементаційні заходи, терміни набуття чинності, публікації підзаконних актів, які є необхідними для імплементації директиви, умови припинення її дії, адресатів та роз'яснюють зміни, внесені до інших директив з появою цього документа. Також підготовлені перехідні положення, які окреслюють права держав-членів та установ, що працюють з електронними грошима.

На підставі аналізу текстів оригіналів та офіційних перекладів «Директив 2005/60/ЄС та 2009/110/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС» можна стверджувати, що документи написані різними мовами, проте

вони мають однакову юридичну силу, виконанні з дотриманням усіх вищезазначених норм щодо укладання актів.

Одна з характеристик фахових текстів – *оптимальність* інформації, що об'єднує в складну систему всі інші властивості інформації. Під оптимальною інформацією розуміють інформацію керування [22, с. 195–196].

Правовий акт може містити такі *структурні складники*:

- 1) назву;
- 2) преамбулу (якщо цього вимагає зміст законодавчого акта);
- 3) розділи, глави, статті, частини, пункти, підпункти, абзаци (залежно від виду законодавчого акта);
- 4) прикінцеві положення (у разі необхідності);
- 5) перехідні положення (у разі необхідності);
- 6) адресати (у разі необхідності);
- 7) додатки (якщо вони є) [108, с. 102].

Кожен правовий акт має назву, яка є складовою частиною офіційного тексту. У назві кількома словами викладають зміст законодавчого акта.

Правовий (законодавчий) акт може містити такі елементи:

- 1) слово «Проект», «Рішення», «Закон», «Директива», «Акт», «Договір», «Постанова» тощо;
- 2) повну назву суб'єкта нормотворення (наприклад, Європейський парламент та Рада Європейського Союзу);
- 3) вказівку на вид документа (наприклад, Директива, Рішення тощо);
- 4) вказівку на дату, а в разі необхідності – місце ухвалення законодавчого акта;
- 5) власний номер акта;
- 6) посаду та прізвище вповноваженої посадової особи, яка підписала (або має підписати) нормативний акт.

Внутрішня структура правового акта залежить від його обсягу і змісту. Великі документи поділяють на розділи (секції), що англійською мовою іменують «TITLE» та «SECTION». При цьому нормативні положення

загального характеру, зазвичай, об'єднуються в розділ (секцію), який названий «Загальні положення» («General provisions»). В окремі розділи (секції) об'єднуються нормативні положення, які стосуються одного правового питання. Розділи (секції) нумерують римськими цифрами. Назву розділу (секції) оформлюють великими літерами в цьому самому або в наступному рядку, наприклад:

TITLE I

SCOPE AND DEFINITIONS [269]

TITRE I

CHAMP D'APPLICATION ET DÉFINITIONS [270]

TITEL I

GELTUNGSBEREICH UND BEGRIFFSBESTIMMUNGEN [274]

Розділ I

СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ І ВИЗНАЧЕННЯ [261]

SECTION 2

Simplified customer due diligence [268].

SECTION 2

Obligations simplifiées de vigilance à l'égard de la clientèle [268].

ABSCHNITT 2

Vereinfachte Sorgfaltspflichten gegenüber Kunden [273].

Секція 2

Спрощення заходів належної обачливості щодо клієнтів [260].

Розділи правового акта об'єднують його глави. У фахових текстах, написаними англійською, французькою, німецькою та українською мовами глави правового акта як структурні елементи позначають римськими цифрами, а секції – арабськими.

У зазначених правових актах глави мають назву, що записана великими літерами в центрі рядка, наприклад:

*CHAPTER IV****RECORD KEEPING AND STATISTICAL DATA*** [268].*CHAPITRE IV****CONSERVATION DES DOCUMENTS ET PIÈCES AINSI QUE DONNÉES
STATISTIQUES*** [267].*KAPITEL IV****AUFBEWAHRUNG VON AUFZEICHNUNGEN UND STATISTISCHE
DATEN*** [273].*ГЛАВА IV****ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ТА СТАТИСТИЧНІ ДАНІ*** [260].

Назва статей правового акту відображає їхній зміст. Статтю позначають арабськими цифрами, проте у французькому фаховому тексті номер поданий прописом. Назву статті пишуть у цьому ж або в наступному рядку, наприклад:

*Article 1****Subject matter and scope*** [269]*Article premier****Objet et champ d'application*** [270]*Artikel 1****Gegenstand und Geltungsbereich*** [274]*Стаття 1****Предмет і сфера застосування*** [261]

У фахових текстах досліджуваних Директив Європейського парламенту та Ради ЄС статті пронумеровані та мають назви.

Стаття поділена на частини. Усі частини пов'язані єдиним внутрішнім змістом. Примітки до статей допускають у виняткових випадках, коли положення не можна викласти в тексті статті без спотворення його змісту [108, с. 261].

Щодо їхнього лексичного складу, то такі документи є термінологічно насиченими. Специфіка використання одиниць різних мовних рівнів,

структурна організація компонентів тексту, його композиція, графічне оформлення засвідчують унікальність документів цього формату.

Структурованості, чіткості й об'єктивності викладу матеріалу досягають передусім на рівні тексту, фрагменту тексту або абзацу.

До засобів **параграфеміки** належать [98, с. 11]:

- 1) графічна сегментація тексту та його розташування;
- 2) розмір шрифтового набору;
- 3) різні графічні виділення основних елементів тексту;
- 4) знаки пунктуації.

Засоби вираження співвідношення між текстовими шрифтами корелюють із насиченістю та структурованістю мовленнєвої тканини фахового документа. Правові тексти ЄС мають чітку структуру: вони складаються з частин, розділів, підрозділів, які своєю чергою поділяють на параграфи.

Так, «**ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND ITS MEMBER STATES, OF THE ONE PART, AND UKRAINE, OF THE OTHER PART**» / «**УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ, З ОДНІЄЇ СТОРОНИ, ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ І ЙОГО ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ, З ІНШОЇ СТОРОНИ**» складається з преамбули, розділів, статей, підрозділів і параграфів, що пронумеровані, додатків.

Щодо шрифтового оформлення, то в зазначеному документі вжито:

1. Жирний шрифт:

Англ.

Article 1
Objectives [264]

Укр.

Стаття 1
Цілі [263]

У цьому фрагменті документа графічний варіант написання відрізняється в англійському та українському текстах.

2. Курсив:

«DESIROUS of achieving economic integration, inter alia through a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) as an integral part of this Agreement» [...] [264].

«БАЖАЮЧИ досягти економічної інтеграції, inter alia, за допомогою створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) як невід'ємної частини цієї Угоди» [...] [263].

3. Різний розмір шрифту для виділення назви, частин, розділів:

Англ.

**ASSOCIATION AGREEMENT
BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND ITS
MEMBER STATES, OF THE ONE PART, AND
UKRAINE, OF THE OTHER PART [264]**

Укр.

**УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ
МІЖ УКРАЇНОЮ, З ОДНІЄЇ СТОРОНИ, ТА
ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ І ЙОГО ДЕРЖАВАМИ-
ЧЛЕНАМИ, З ІНШОЇ СТОРОНИ [263]**

Для структурного маркування складників документа використовують курсив і жирний шрифт. В аналізованому документі наявне написання всіх слів великими літерами, крім назв розділу, виділені такі фрагменти, як перелік країн-членів ЄС:

Англ.

*THE KINGDOM OF BELGIUM,
THE REPUBLIC OF BULGARIA,
THE CZECH REPUBLIC,
THE KINGDOM OF DENMARK,
[...] [264].*

Укр.

КОРОЛІВСТВО БЕЛЬГІЯ,

РЕСПУБЛІКА БОЛГАРІЯ,

ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА,

КОРОЛІВСТВО ДАНІЯ,

[...] [263].

Перелік країн-членів поданий за алфавітом мови, якою написана Угода.

Перші слова в преамбулі також виділені великим розміром шрифту:

Англ.

– *«TAKING ACCOUNT of the close historical relationship and progressively closer links between the Parties as well as their desire to strengthen and widen relations in an ambitious and innovative way»* [264];

Укр.

– *«УРАХОВУЮЧИ тісні історичні зв'язки й дедалі ближчі відносини між Сторонами, а також їхнє бажання посилити й розширити ці відносини в амбіційний та інноваційний спосіб»* [263].

У кінці кожного пункту в преамбулі поставлена крапка з комою. Із пунктуаційних знаків уживають крапку, кому, крапку з комою, двокрапку.

Сегментацію тексту розглядають не лише як засіб його організації та привернення уваги реципієнта, але і як імпліцитну аргументацію [18, с. 96]. У тексті угоди кожен розділ починається з нової сторінки, кожне положення – з абзацу. Положення, великі за обсягом, поділяють на абзаци, що нумерують.

Наприклад:

1.

2.

(a)

(b)

(c)

(d)

Такий спосіб подання інформації в правовому тексті полегшує його сприйняття, акцентує увагу на важливих частинах. Посутня роль у **фаховій екстралінгвістиці** належить співвідношенню факторів адресант – адресат, усі інші чинники доповнюють дію основних.

Отже, чіткість і структурованість подання матеріалу у фахових текстах права ЄС пропорційно корелюють із їхніми графічними характеристиками, які посилюють дію мовних засобів. Прагматичний ефект такої взаємодії виявляється в сприйнятті фахової інформації реципієнтами. Архітектоніка фахових текстів може варіюватися залежно від обсягу та змісту правового документа. Директиви ЄС, Угода про асоціацію між Україною та ЄС складаються з преамбули (вступної частини), глав, секцій, статей, прикінцевих положень. До більшості директив долучені також додатки. Досліджено застосування пунктуаційних знаків, різних типів шрифтів та інших графічних елементів як невід’ємної частини структури правового документа.

3.2. Інформаційна характеристика правових текстів ЄС

Ентропія тексту – важлива інформаційна характеристика тексту. Кількість інформації в тексті пов’язана з імовірністю: що більш передбачуваний варіант, то менш інформативним він є та навпаки [2, с. 53; 3]. Ентропію витлумачують як «кількісний ступінь гнучкості мови», який «відображає кількість можливих варіантів тексту з урахуванням цих варіантів» [172, с. 124]. Складниками ентропії є здібність мови в тексті певної довжини передавати певну смислову інформацію різними способами (h2): $H = h_1 + h_2$ [122].

Рівень ентропії залежить від типу тексту. Фахові тексти ЄС – це тексти з низьким рівнем ентропії (високопередбачувані). Ентропію визначаємо через кількість мовних одиниць, які не є передбачуваними.

За Ю. Лотманом [122], ентропію фахового тексту оцінюємо через кількісний підрахунок інформаційно-навантажених мовних одиниць на загальну кількість слів у тексті (h_1) та кількість варіантів вираження смислу в тому самому фрагменті тексту (h_2). h_1 – це кількість слів, які не є автоматично передбачуваними в тексті; h_2 – кількість можливих варіантів вираження того самого змісту кожного елемента тексту (синоніми, перифрази та ін.); h_0 – відсутність варіантів. Для отримання відносних кількісних даних результат ділимо на загальну кількість слів у тексті. Непередбачувані елементи виділені (h_1) підкресленням; можливість вираження того самого змісту іншими мовними засобами (h_2) виділена *курсивом*.

Текст документа «Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС», відповідно до нашої гіпотези, є передбачуваним, оскільки орієнтований на відповідність жорстким стандартам оформлення, про які йшлося в попередніх параграфах.

Таблиця 3.1

Рівень ентропії англійського та українського фахового тексту

<p style="text-align: center;">Preamble</p> <p style="text-align: center;">Загальна кількість слів – 258</p>	<p style="text-align: center;">Преамбула</p> <p style="text-align: center;">Загальна кількість слів – 227</p>
<p>– TAKING ACCOUNT of the close <u>historical</u> relationship and progressively closer <i>links</i> between the Parties as well as their desire to <u>strengthen</u> and <u>widen</u> relations in an <u>ambitious</u> and <u>innovative</u> way;</p> <p>– COMMITTED to a <u>close</u> and <i>lasting</i> relationship that is based on <u>common values</u>,</p>	<p>– БЕРУЧИ ДО УВАГИ тісні <u>історичні</u> зв'язки й дедалі ближчі відносини між Сторонами, а також їхнє бажання <u>посилити</u> й <u>розширити</u> ці відносини в <u>амбітний</u> та <u>інновативний</u> спосіб;</p> <p>– ВІДДАНІ <u>тісним</u> і <u>тривалим</u> відносинам, які ґрунтуються на <u>спільних цінностях</u>, а саме: на повазі до <u>демократичних</u> принципів,</p>

<p>that is respect for <u>democratic principles</u>, <u>rule of law</u>, <u>good governance</u>, <u>human rights</u> and <i>fundamental freedoms</i>, including the rights of persons belonging to national <u>minorities</u>, non-discrimination of persons belonging to minorities and respect for <i>diversity</i>, human dignity and commitment to the principles of a free market <u>economy</u>, which would <i>facilitate</i> the participation of Ukraine in European policies;</p> <p>– RECOGNIZING that Ukraine as a European <i>country</i> shares a common history and common values with the Member States of the European Union (EU) and is committed to <u>promoting</u> those values;</p> <p>– NOTING the importance Ukraine attaches to its European <u>identity</u>;</p> <p>– TAKING INTO ACCOUNT the <u>strong public support</u> in Ukraine for the <i>country's</i> European choice;</p> <p>– CONFIRMING that the European Union <i>acknowledges</i> the European <i>aspirations of</i></p>	<p>верховенства права, доброго врядування, прав людини і <u>основоположних</u> свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних <u>меншин</u>, недискримінації осіб, які належать до меншин, і повазі до <u>різноманітності</u>, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової <u>економіки</u>, які <u>сприяють</u> участі України в Європейських політиках;</p> <p>– ВИЗНАЮЧИ, що Україна як європейська <u>країна</u> поділяє спільну історію й спільні цінності з державами-членами Європейського Союзу (ЄС) і налаштована <u>підтримувати</u> ці цінності;</p> <p>– ВІДЗНАЧАЮЧИ важливість, яку надає Україна своїй європейській <u>ідентичності</u>;</p> <p>– БЕРУЧИ ДО УВАГИ <i>міцну</i> суспільну підтримку в Україні європейського вибору <u>країни</u>;</p> <p>– ПІДТВЕРДЖУЮЧИ, що Європейський Союз <u>визнає</u> європейські <u>прагнення</u> України і вітає її європейський вибір, у тому числі її <u>зобов'язання</u> розбудовувати розвинуту й сталу демократію та ринкову економіку;</p>
--	---

<p>Ukraine and welcomes its European choice, including its <i>commitment</i> to build deep and sustainable democracy and a market economy;</p> <p>– RECOGNIZING that the common values on which the European Union is built – namely democracy, respect for human rights and fundamental freedoms, and rule of law – are also <i>essential</i> elements of this Agreement;</p> <p>– ACKNOWLEDGING that the political association and economic integration of Ukraine with the European Union will depend on progress in the implementation of the <i>current Agreement</i> as well as Ukraine’s <u>track record</u> in ensuring respect for common values, and progress in convergence with the EU in <u>political, economic and legal</u> areas [264].</p>	<p>– ВИЗНАЮЧИ, що спільні цінності, на яких побудований Європейський Союз, а саме: демократія, повага до прав людини і <u>основоположних</u> свобод та верховенство права, також є ключовими елементами цієї Угоди;</p> <p>– ВИЗНАЮЧИ, що політична асоціація та економічна інтеграція України з Європейським Союзом залежатиме від прогресу в імплементації <u>цієї Угоди</u>, а також від <u>досягнень</u> України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у <u>політичній, економічній та правовій</u> сферах [263].</p>
---	--

Англійський фаховий текст h1 – 24, h2 – 9.

$H = h1 + h2 = 33$. На кількість слів: $33: 258 \approx 0,127$.

Український фаховий текст – h1 – 28, h2 – 2.

$H = h_1 + h_2 = 30$. На кількість слів: $30: 227 \approx 0,132$.

У преамбулі ентропія українського тексту вища, ніж ентропія англійського фахового тексту ЄС.

Для аналізу рівня ентропії й інформативності французького та німецького фахового тексту досліджено фрагменти тексту Консолідованої версії договору про Європейський Союз.

Таблиця 3.2

Рівень ентропії німецького та французького фахового тексту

PRÄAMBEL 214 слів	PRÉAMBULE 229 слів
<p>IN DEM FESTEN WILLEN, die <u>Grundlagen</u> für einen immer <i>engeren</i> <u>Zusammenschluss</u> der <u>europäischen</u> Völker zu schaffen,</p> <p>ENTSCHLOSSEN, durch gemeinsames Handeln den <u>wirtschaftlichen</u> und <u>sozialen</u> Fortschritt ihrer Staaten zu <u>sichern</u>, indem sie die <u>Europa trennenden Schranken beseitigen</u>,</p> <p>IN DEM VORSATZ, die <i>stetige</i> Besserung der <u>Lebens-</u> und <u>Beschäftigungsbedingungen</u> ihrer Völker als <i>wesentliches Ziel</i> anzustreben,</p> <p>IN DER ERKENNTNIS, dass zur <u>Beseitigung</u> der bestehenden <u>Hindernisse</u> ein einverständliches <u>Vorgehen</u> <u>erforderlich</u> ist, um eine beständige <u>Wirtschaftsausweitung</u>, einen</p>	<p>DÉTERMINÉS à établir les <u>fondements</u> d'une <u>union</u> sans cesse plus étroite entre les peuples européens,</p> <p>DÉCIDÉS à assurer par une <u>action commune</u> le progrès <u>économique</u> et <u>social</u> de leurs <i>États</i> en éliminant les barrières qui divisent l'Europe,</p> <p>ASSIGNANT pour <i>but</i> essentiel à leurs efforts l'<u>amélioration constante</u> des <u>conditions de vie</u> et d'emploi de leurs peuples,</p> <p>RECONNAISSANT que l'<i>élimination</i> des obstacles existants appelle une action concertée en vue de <u>garantir la stabilité</u> dans l'<u>expansion</u>, l'équilibre dans les <u>échanges</u> et la <i>loyauté</i> dans la concurrence,</p>

<p><i>ausgewogenen <u>Handelsverkehr</u> und einen redlichen <u>Wettbewerb</u> zu <u>gewährleisten</u>,</i></p> <p>IN DEM BESTREBEN, ihre <u>Volkswirtschaften</u> zu einigen und deren <i>harmonische</i> Entwicklung zu <u>fördern</u>, indem sie den <i>Abstand</i> zwischen einzelnen Gebieten und den Rückstand weniger <u>begünstigter Gebiete</u> verringern,</p> <p>IN DEM WUNSCH, durch eine gemeinsame <u>Handelspolitik</u> zur fortschreitenden Beseitigung der <u>Beschränkungen</u> im zwischenstaatlichen <u>Wirtschaftsverkehr</u> beizutragen,</p> <p>IN DER ABSICHT, die <u>Verbundenheit Europas</u> mit den <u>überseeischen Ländern</u> zu <i>bekräftigen</i>, und in dem Wunsch, entsprechend den <u>Grundsätzen</u> der Satzung der <u>Vereinten Nationen</u> den Wohlstand der <u>überseeischen Länder</u> zu fördern,</p> <p>ENTSCHLOSSEN, durch diesen Zusammenschluss ihrer <u>Wirtschaftskräfte</u> <u>Frieden</u> und <u>Freiheit</u> zu wahren und zu <i>festigen</i>, und mit der <i>Aufforderung</i> an die anderen Völker Europas, die sich zu dem</p>	<p><i>SOUICIEUX</i> de <u>renforcer</u> l'unité de leurs économies et d'en assurer le <i>développement</i> harmonieux en réduisant l'<i>écart</i> entre les différentes régions et le retard des moins <i>favorisées</i>,</p> <p>DÉSIREUX de contribuer, grâce à une politique commerciale commune, à la <u>suppression progressive</u> des <i>restrictions</i> aux <u>échanges internationaux</u>,</p> <p>ENTENDANT confirmer la solidarité qui <i>lie</i> l'Europe et les pays d'outre-mer, et désirant assurer le <i>développement</i> de leur <i>prospérité</i>, conformément aux <u>principes</u> de la <u>charte</u> des Nations unies,</p> <p>RÉSOLUS à <u>affermer</u>, par <i>la constitution</i> de cet ensemble de ressources, les sauvegardes de la paix et de la liberté, et appelant les autres peuples de l'Europe qui partagent leur idéal à s'associer à leur effort,</p> <p>DÉTERMINÉS à <u>promouvoir</u> le</p>
---	---

<p>gleichen hohen Ziel bekennen, sich diesen <u>Bestrebungen</u> anzuschließen, ENTSCHLOSSEN, durch <i>umfassenden</i> Zugang zur Bildung und durch <u>ständige</u> Weiterbildung auf einen möglichst hohen <u>Wissensstand</u> ihrer Völker hinzuwirken, HABEN zu diesem <i>Zweck</i> zu ihren <u>Bevollmächtigten</u> ERNANNT [281].</p>	<p>développement du niveau de connaissance le plus élevé possible pour leurs peuples par un large <u>accès</u> à <u>l'éducation</u> et par la mise à jour <i>permanente</i> des connaissances, ONT DÉSIGNÉ à cet effet comme <u>plénipotentiaires</u> [280].</p>
---	---

Ентропія німецького фахового тексту: $h_1 = 36$, $h_2 = 14$.

$H = h_1 + h_2 = 50$. На кількість слів: $50 : 214 \approx \mathbf{0.233}$.

Ентропія французького фахового тексту: $h_1 = 25$, $h_2 = 11$.

$H = h_1 + h_2 = 34$. На кількість слів: $34 : 229 \approx \mathbf{0.157}$.

Ентропія фахових текстів права ЄС у 3 робочих та офіційних мовах ЄС, а також в українському фаховому тексті представлена в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Ентропія фахових текстів права ЄС

	Англ.	Фр.	Нім.	Укр.
H	0,127	0,157	0.233	0,132
Кількість слів	258	229	214	227

Отже, фахові тексти права ЄС є прогнозованими та передбачуваними, оскільки орієнтовані на стандартну структуру. Кількість слів, смисл яких може бути виражений іншими засобами без порушення стильових норм і змісту повідомлення, мінімальна. Найбільш інформативним текстом виявився німецький фаховий текст права ЄС.

3.3. Лінгвальні особливості правових текстів ЄС

Фахові тексти правових актів ЄС мають певні характерні особливості на морфологічному та синтаксичному рівнях.

На морфологічному рівні дослідники фіксують іменниковий характер тексту [98], переважання дієслів у формі 3 особи однини теперішнього часу [див., напр., 7]. **На рівні синтаксису** – використання простих речень (розповідних, поширених, повних), відсутність питальних та окличних речень; серед складних речень переважають безсполучникові та складнопідрядні речення з підрядними означальними, умовними, причини й мети; численна кількість речень з однорідними членами [див. напр., 31, с. 131]; структури зобов'язального, імперативного, заборонного характеру; безособові, неозначено-особові, узагальнено-особові структури; реалізація категорії модальності (можливості, неможливості, бажаності, небажаності, необхідності, обов'язковості дії) [7].

3.3.1. Характеристика одиниць морфологічного рівня. Для опису морфологічного рівня фахових текстів ЄС вважаємо за доцільне проаналізувати особливості представлення окремих частин мови, доречне використання яких впливає на зміст або на форму подання фахової інформації, окремих граматичних структур, що є типовими в текстах певного жанрово-стильового різновиду, зокрема модальні конструкції та пасивні структури. На використанні модальних конструкцій акцентовано увагу також в інших дослідженнях [див., зокрема 90].

Процес номіналізації, іменниковий характер фахових текстів права ЄС сприяє чіткості викладу основних положень, допомагаючи уникнути ускладнених конструкцій.

Зазначимо, що іменники становлять приблизно 30 % слів. Це, зокрема, підтверджує фрагмент статті 11 «Угоди про Асоціацію Україна – ЄС», що

проаналізований стосовно частиномовної належності одиниць, які вона містить:

Англ. «*The Parties consider that the proliferation of weapons of mass destruction, related materials and their means of delivery, both to state and non-state actors, represents one of the most serious threats to international stability and security. The Parties therefore agree to cooperate and to contribute to countering the proliferation of weapons of mass destruction, related materials and their means of delivery through full compliance with and national implementation of their existing obligations under international disarmament and non-proliferation treaties and agreements and other relevant international obligations. The Parties agree that this provision constitutes an essential element of this Agreement*» [264].

Відсоткова частка іменників цього тексту дорівнює 33 %. Варто констатувати, що всі повторюються щонайменше двічі, це сприяє створенню документальності, точності й чіткості викладу матеріалу.

Укр. «*Сторони вважають, що поширення зброї масового знищення, супутніх матеріалів та засобів їхньої доставки як державними, та і не державними суб'єктами становить одну з найсерйозніших загроз міжнародній стабільності і безпеці. У зв'язку з цим Сторони домовились співпрацювати та робити внесок у запобігання поширенню зброї масового знищення, супутніх матеріалів і засобів їхньої доставки у повній відповідності до їхніх зобов'язань в рамках міжнародних угод та договорів у сфері роззброєння і нерозповсюдження, а також інших відповідних міжнародних зобов'язань та шляхом імплементації їх на національному рівні. Сторони домовились, що це положення становить невід'ємну складову цієї Угоди*» [263].

В українському тексті відсоткова частка іменників становить 36 %. Процес номіналізації дещо вищий в українському правовому тексті, порівняно з англійським.

Серед морфологічних особливостей варта уваги граматична **категорія числа**, що часто не збігається в англійській та українській мовах:

«By way of derogation from Articles 7(a), (b) and (d), 8 and 9(1), Member States may allow the institutions and persons covered by this Directive not to apply customer due diligence» [268].

«Шляхом часткового обмеження частин (a), (b) та (d) статті 7, статті 8 та частини 1 статті 9 держави-члени дозволяють установам та особам, на яких поширюється дія цієї Директиви, не застосовувати заходи належної обачливості щодо клієнтів» [260].

Помітна заміна числа «однина → множина» у висловах «*customer due diligence* – заходи належної обачливості щодо клієнтів».

Числівники в правових документах записують здебільшого цифрами [19, с. 16]. Проте в «Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони» зафіксовано відтворення чисельних понять за допомогою цифр і літер:

Англ.

«Article 44 9. The relevant factors related to the injury determination in Article 4.2(a) of the Agreement on Safeguards shall be evaluated for at least three consecutive periods of 12 months, i.e. a minimum of three years in total» [264].

Укр.

«Стаття 44 9. Відповідні фактори пов'язані зі шкодою, визначеною у статті 4(2)(a) Угоди про захисні заходи, повинні бути відстежені впродовж не менш ніж трьох років послідовних 12-тимісячних періодів, тобто не менше трьох років в цілому» [263].

Категорія модальності представлена у фахових текстах права ЄС конструкціями, які передають необхідність, обов'язковість і нагальність виконання певних дій [98]. Мовними засобами вираження директивності є форми майбутнього часу та модального дієслова. Граматична категорія модальності поширена в правових актах ЄС і виражена модальними дієсловами «*shall / may + bare infinitive*» в англійській мові. В українській

мові вона передана за допомогою дієслова в теперішньому часі або за допомогою складеного дієслівного присудка:

АНГЛ. «*The Union may conclude with third country*» [...] [265].

Укр. «Союз може укласти з третіми країнами» [...] [262].

«*Member States shall require that the institutions and persons covered by this Directive pay special attention to any activity which they regard as particularly likely, by its nature, to be related to money laundering or terrorist financing and in particular complex or unusually large transactions and all unusual patterns of transactions which have no apparent economic or visible lawful purpose*» [268].

«Держави-члени вимагають, щоб установи та особи, на яких поширюється дія цієї Директиви, приділяли особливу увагу будь-якій діяльності, яку вони вважають особливо сприятливою, за своїм характером, для відмивання коштів або фінансуванню тероризму та, зокрема, складні чи незвичні великі операції та всі незвичні схеми операцій, які не мають очевидної економічної чи правової мети» [260].

АНГЛ. «*The Council shall consist of a representative of each Member State at ministerial level, who may commit the government of the Member State in question and cast its vote*» [265].

Укр. «До складу Ради входить один представник від кожної держави-члена на рівні міністра, що може брати зобов'язання та голосувати від імені уряду держави-члена, яку представляє» [262].

АНГЛ. «*They shall not be regarded as part of the *acquis* which has to be accepted by candidate States for accession to the Union*» [265].

Укр. «Вони не вважаються частиною *acquis*, що має бути прийняте державами-кандидатами на приєднання до Союзу» [262].

Аналіз прикладів засвідчує, що дієслово «*shall*» передає здебільшого значення повинності, наказу, обов'язковості провадження певної діяльності.

Більшість документів ЄС написана англійською мовою, тому проаналізовано представленість категорії модальності на матеріалі тексту

Консолідованої версії договору про Європейський Союз англійською мовою. У зазначеному документі зафіксовано 1162 модальні конструкції. Найпоширеніше модальне дієслово після «*shall*» (668 вживань у тексті), яке може функціонувати як із відтінком модальності, так і без нього, це «*may*» (445 уживань у тексті):

АНГЛ. «*In accordance with Article 234 of the Treaty on the Functioning of the European Union, the European Parliament may vote on a motion of censure of the Commission*» [265].

Укр. «Відповідно до статті 234 Договору про функціонування Європейського Союзу Європейський Парламент може висловити Комісії вотум недовіри» [262].

АНГЛ. «*In cases of imperative need arising from changes in the situation and failing a review of the Council decision as referred to in paragraph 1, Member States may take the necessary measures as a matter of urgency having regard to the general objectives of that decision*» [265].

Укр. «У разі нагальної потреби, що постає через зміни ситуації та неможливість перегляду рішення Ради, про яке йдеться в частині 1, держави-члени можуть терміново вжити необхідних заходів, беручи до уваги загальні цілі зазначеного рішення» [262].

«*Special representatives may be involved in briefing the European Parliament*» [265].

«Спеціальні представники можуть бути залучені до інформування Європейського Парламенту» [262].

«*In the absence of opposition, the European Council may adopt the decision*» [265].

«За відсутності такого заперечення Європейська Рада може ухвалити рішення» [262].

Нечисленними є конструкції з модальним дієсловом «*must*» (20 уживань у тексті):

«Article 38 4. *The operation and development of the internal market for agricultural products must be accompanied by the establishment of a common agricultural policy*» [265].

«Функціонування та розвиток внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції має супроводжуватися заснуванням спільної сільськогосподарської політики» [262].

АНГЛ. «Article 27 *If these provisions take the form of derogations, they must be of a temporary nature and must cause the least possible disturbance to the functioning of the internal market*» [265].

Укр. «Стаття 27. *Якщо ці заходи оформлюються як відступи, вони повинні бути тимчасовими та якнайменше шкодити функціонуванню внутрішнього ринку*» [262].

Найменш активним за частотністю виявилось модальне дієслово «can» (9 уживань у тексті):

АНГЛ. «Article 5 3. *Under the principle of subsidiarity, in areas which do not fall within its exclusive competence, the Union shall act only if and in so far as the objectives of the proposed action cannot be sufficiently achieved by the Member States, either at central level or at regional and local level, but can rather, by reason of the scale or effects of the proposed action, be better achieved at Union level*» [265].

Укр. «Стаття 53. *Відповідно до принципу субсидіарності у сферах, що не належать до його виключної компетенції, Союз діє лише якщо та у такому обсязі, в якому держави-члени не можуть належним чином досягти цілей запропонованого заходу на центральному, регіональному або місцевому рівнях, а натомість це краще здійснити на рівні Союзу з огляду на масштаби або результати запропонованих заходів*» [262].

В англійському правовому тексті ЄС відсоткова частка вживання модальних конструкцій розподілена так: «shall» – 59 %, «may» – 38 %, «must» – 1,7 %, «can» – 0,8 %.

Іншою поширеною структурою в текстах правових актів ЄС є **пасивні конструкції**:

Англ. «Article 31 *Common Customs Tariff duties shall be fixed by the Council on a proposal from the Commission*» [265].

Укр. «Стаття 31 *Рада за пропозицією Комісії встановлює ставки Спільного митного тарифу*» [262].

Англ. «*Decisions of the European Council shall be implemented in accordance with the procedures provided for in the Treaties*» [265].

Укр. «*Рішення Європейської Ради виконуються згідно з передбаченою в Договорах процедурою*» [262].

Англійські пасивні конструкції внаслідок перекладу українською мовою здебільшого трансформуються в конструкції з дієсловом активного стану.

Отже, для морфологічного рівня фахових текстів права ЄС характерна номіналізація (до 30 % іменників). Широко представлена категорія модальності, за допомогою якої вербалізується сукупність обов'язкових правил, які повинні виконувати всі держави-члени. Використання пасивних конструкцій сприяє безособовому викладові фахової інформації.

3.3.2. Характеристика одиниць синтаксичного рівня. Одна з основних одиниць синтаксичного рівня – речення, що побудоване за усталеним мовним зразком, виражає порівняно закінчену думку або певну емоцію та слугує основним засобом комунікації [75]. В англійській, французькій, німецькій та українській мовах функції речення повністю збігаються, ідеться про передання інформації. Оскільки порівнювані мови належать до однієї мовної сім'ї, спільними є засоби вираження синтаксичних категорій, відмінності простежувані в інтенсивності використання тих чи тих засобів.

Кількісні підрахунки виконано на матеріалі текстів «Consolidated Versions of the Treaty of European Union and the Treaty of the Functioning of the

European Union» / «Traité Sur le Fonctionnement de L'union Européenne (Version Consolidée)» / «Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union (Konsolidierte Fassung)» / «Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01)».

Одним з аспектів досліджень фахового тексту є **аналіз довжини речення**, тобто кількості слів у ньому. Речення середньої довжини найбільш точно виражають логічні судження й дають реципієнтові змогу їх добре запам'ятовувати [155, с.15]. Середня кількість слів у реченні фахових текстів права ЄС перебуває в діапазоні від 24,6 до 36,5: англ. – 36,1; фр. – 36,5; нім. – 32,03; укр. – 24,6 (див. Додаток Д). Довжина речень – більша від середнього показника.

Синтаксичні особливості тісно пов'язані з морфологічними. Універсальною є якісна характеристика синтаксичного рівня, оскільки у фахових текстах права ЄС представлені прості та складні (сурядні й підрядні) речення. Проте специфічною вважаємо кількісну представленість і певну невідповідність простих речень в одній мові, що передані складними в іншій, та навпаки. Для правових текстів ЄС на синтаксичному рівні характерні розповідні речення, серед яких є прості та складні, чисельно переважають останні. За структурою речення поділяють на прості й складні.

Прості речення. Просте речення має у своєму складі одну граматичну основу, виражену сполученням підмета й присудка або лише одним головним членом [73]. Прості речення можуть бути двоскладними й односкладними, поширеними та непоширеними, повними й неповними, ускладненими та неускладненими. Загальна кількість речень в **англійському** фаховому тексті – 2630, а в **українському** – 2250:

Англ. «*Those two Treaties shall have the same legal value*» [265].

«*Ці два Договори мають однакову правову силу*» [262].

АНГЛ. «*A Committee of Permanent Representatives of the Governments of the Member States shall be responsible for preparing the work of the Council*» [265].

Укр. «*Комітет постійних представників урядів держав-членів відповідає за підготовку роботи Ради*» [262].

АНГЛ. «*The Council shall act by a qualified majority throughout the procedure*» [265].

Укр. «*Рада діє кваліфікованою більшістю протягом усієї процедури*» [262].

Ці речення – поширені, двоскладні, повні прості речення.

Численна кількість простих речень є ускладненими, зокрема:

АНГЛ. «*It shall respect their essential State functions, including ensuring the territorial integrity of the State, maintaining law and order and safeguarding national security*» [265].

Укр. «*Союз поважає головні функції держави, включаючи гарантування територіальної цілісності держави, підтримання правопорядку та забезпечення національної безпеки*» [262].

Ці речення – прості, ускладнені відокремленими обставинами, що виражені дієприслівниковим зворотом («*including ...*, *включаючи*»), та однорідними членами речення («*ensuring..., maintaining... and safeguarding...*», «*гарантування..., підтримання... та забезпечення*»).

Деякі англійські прості речення відтворюються в англійській мові складними, чим і пояснюється аломорфізм у кількісному представленні:

АНГЛ. «*Competences not conferred upon the Union in the Treaties remain with the Member States*» [265].

Укр. «*Повноваження, яких не надано Союзові згідно з Договорами, залишаються за державами-членами*» [262].

Із позицій структури англійське та українське речення належать до різних типів, перше – просте, друге – складнопідрядне з підрядним означальним.

Просте речення в англійському правовому тексті може бути відтворене **підрядним з'ясувальним** в українському тексті:

АНГЛ. «*The Union shall constitute an area of freedom, security and justice with respect for fundamental rights and the different legal systems and traditions of the Member States*» [265].

Укр. «Союз є простором свободи, безпеки та правосуддя, де поважаються основоположні права та різні правові традиції і правові системи держав-членів» [262].

Підрядне речення мети функціонує в українському правовому тексті, а в англійському – просте реченням з інфінітивною конструкцією:

АНГЛ. «*Enhanced cooperation shall aim to further the objectives of the Union, protect its interests and reinforce its integration process*» [265].

Укр. «Посилена співпраця спрямована на те, щоб досягти цілей Союзу, захистити його інтереси та посилити процес його інтеграції» [262].

АНГЛ. «*The Member States shall work together to enhance and develop their mutual political solidarity*» [265].

Укр. «Держави-члени співпрацюють, щоб посилювати й розвивати взаємну політичну солідарність» [262].

Можливі й протилежні випадки, коли в англійському фаховому тексті використано складне речення, а в українському його відповідником стає просте речення:

АНГЛ. «*It shall respect its rich cultural and linguistic diversity, and shall ensure that Europe's cultural heritage is safeguarded and enhanced*» [265].

Укр. «Союз поважає своє багате культурне та мовне розмаїття й забезпечує захист та подальше збагачення культурної спадщини Європи» [262].

Англійське складне речення з підрядним додатка («...and shall ensure that Europe's cultural heritage is safeguarded and enhanced») відтворено в українському тексті простим реченням, що ускладнене однорідними членами.

Англ. «*When the situation so requires, the President shall convene a special meeting of the European Council*» [265].

Англійське складне речення відтворене в українському перекладі простим реченням:

Укр. «*У разі потреби Голова скликає спеціальне засідання Європейської Ради*» [262].

Складні речення. Для правових актів ЄС характерна висока частотність використання складних речень. Складне речення вирізняється такими особливостями [75, с. 79]: 1) до його структури входить кілька конструктивно завершених одиниць; 2) співвідношенню між елементами складного речення притаманні власні закономірності.

Складне речення як синтаксична конструкція утворена поєднанням кількох (як мінімум двох) речень-частин на основі сполучних зв'язків сурядності й підрядності або нульового засобу сполучного зв'язку – безсполучниковості [75, с. 79].

Складносурядні речення. Складносурядні речення в правових текстах ЄС здебільшого представляють ланцюг, послідовність дій, а їхнє вживання в достатній кількості призводить до створення особливого ритму, який сприяє плавності та розміреності викладу [139, с. 17]. Використання складносурядних речень у правових актах ЄС є мінімальним.

Складносурядним називають таке складне речення, частини якого вирізняються відносною смисловою й синтаксичною самостійністю та пов'язані між собою сполучниками сурядності [74; 77, с. 343].

До складносурядних речень належать речення, утворені з двох чи з кількох структурно автономних частин і пов'язаних сурядними сполучниками. Уживання сурядного сполучника слугує основним формальним показником синтаксичної єдності складносурядного речення [75, с. 81]. У поданому нижче фрагменті фахового тексту права ЄС частини складносурядного речення з'єднані сурядними сполучниками англ. «*however*» / укр. «*проте*»:

«3. *In the areas of research, technological development and space, the Union shall have competence to carry out activities, in particular to define and implement programmes; however, the exercise of that competence shall not result in Member States being prevented from exercising theirs».*

«4. *In the areas of development cooperation and humanitarian aid, the Union shall have competence to carry out activities and conduct a common policy; however, the exercise of that competence shall not result in Member States being prevented from exercising theirs» [265].*

«3. Союз має повноваження провадити діяльність у сферах досліджень, технічного розвитку та космосу, зокрема визначати та реалізовувати програми; проте здійснення цих повноважень не повинне перешкоджати державам-членам здійснювати їхні повноваження».

«4. *Союз має повноваження здійснювати діяльність та провадити спільну політику у сферах співпраці з питань розвитку та гуманітарної допомоги; проте здійснення цих повноважень не повинне перешкоджати державам-членам здійснювати їхні повноваження» [262].*

Складнопідрядним реченням називають складне речення, частини якого з'єднані сполучниками підрядності або сполучними словами [75, с. 86; 77].

Зафіксовано структурну невідповідність типів речень в англійському й українському варіантах документа «Consolidated Versions of the Treaty of European Union and the Treaty of the Functioning of the European Union» / «Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01)». Зокрема, англійське просте речення, ускладнене відокремленим означенням, що виражене дієприкметниковим зворотом, відповідає українському складносурядному реченню:

[...] «3. *The European Council shall meet twice every six months, convened by its President (Article 15)*» [265].

«3. Європейська Рада збирається двічі кожні шість місяців; її скликає Голова (Стаття 15)» [262].

Кількість складносурядних речень в англійському фаховому тексті становить 30, а в українському – 50, що дорівнює відповідно 0,75 % та 1,2 % від загальної кількості речень.

Складнопідрядні речення у фахових текстах права ЄС представлені різними типами зв'язку. Складнопідрядні речення класифіковані на підставі функціонального ототожнення підрядної частини та члена простого речення [74; 77]. Це вможливило виокремлення: *підметових, присудкових, додаткових, означальних й обставинних* (місця, часу, способу дії, міри і ступеня, причини, мети, умови, допусту) речень [75, с. 87–88].

1. Підрядне умовне речення окреслює умову реалізації дії чи вияву стану головної частини, приєднується сполучниками, наприклад:

АНГЛ. «*A member of the Commission shall resign if the President so requests*» [265].

Укр. «*Член Комісії іде у відставку, якщо цього вимагає Голова*» [262].

АНГЛ. «*When the European Council or the Council has defined a common approach of the Union within the meaning of the first paragraph, the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy and the Ministers for Foreign Affairs of the Member States shall coordinate their activities within the Council*» [265].

Укр. «*Якщо Європейська Рада або Рада визначила спільний підхід Союзу у значенні частини 1, Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки та міністри закордонних справ держав-членів координують свою діяльність в рамках Ради*» [262].

2. Підрядне означальне речення конкретизує виклад фахової інформації. Структура складнопідрядного речення вможливорює надання необхідної інформації в межах одного речення.

АНГЛ. «*Member States shall refrain from introducing any new measure which is contrary to the principles laid down in paragraph 1 or which restricts the*

scope of the articles dealing with the prohibition of customs duties and quantitative restrictions between Member States» [265].

Укр. *«Держави-члени утримуються від будь-яких нових кроків, що суперечать принципам, встановленим у частині 1 або які обмежують сферу дії статей про заборону мита та кількісних обмежень між державами-членами» [262].*

«Member States which are also members of the United Nations Security Council will concert and keep the other Member States and the High Representative fully informed» [265].

«Держави-члени, що є також членами Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, узгоджують свої дії з іншими державами-членами та Верховним представником й інформують їх у повному обсязі» [262].

3. Підрядне речення часу – уточнює обставину часу, надаючи необхідну фахову інформацію.

«The Commission and the other Member States shall be informed of such protective measures not later than when they enter into force» [265].

«Комісія та інші держави-члени інформуються про такі захисні заходи не пізніше часу, коли вони набувають чинності» [262].

«When these formalities have been completed on application by the party concerned, the latter may proceed to enforcement in accordance with the national law, by bringing the matter directly before the competent authority» [265].

«Коли ці формальності виконано за поданням зацікавленої сторони, ця сторона може приступити до забезпечення виконання відповідно до національного законодавства шляхом передачі питання безпосередньо до компетентного органу влади» [262].

4. Підрядні речення додатка. Англійське підрядне додаткове речення приєднується до головного речення сполучниками та сполучними словами «that» (що, хто), «who» (хто), «whom» (кого, кому), «what» (що), «when» (коли), «where» (де, куди), «how» (як), «why» (чому), «whether» (чи) тощо [84].

АНГЛ. [...] «*On a reasoned proposal by one third of the Member States, by the European Parliament or by the European Commission, the Council, acting by a majority of four fifths of its members after obtaining the consent of the European Parliament, may determine that there is a clear risk of a serious breach by a Member State of the values referred to in Article 2 (Article 7)*» [265].

Укр. [...] «*За обґрунтованою пропозицією однієї третини держав-членів Європейського Парламенту або Європейської Комісії Рада, діючи більшістю у чотири п'ятих її членів, після отримання згоди Європейського Парламенту може встановити, що існує явний ризик тяжкого порушення державою-членом цінностей, зазначених у статті 2 (Стаття 7)*» [262].

АНГЛ. [...] «*The Council shall regularly verify that the grounds on which such a determination was made continue to apply*» [265].

Укр. [...] «*Рада постійно перевіряє, чи продовжують існувати підстави для такого рішення*» [262].

АНГЛ. [...] «*4. Under the principle of proportionality, the content and form of Union action shall not exceed what is necessary to achieve the objectives of the Treaties*» [265].

Укр. [...] «*4. Відповідно до принципу пропорційності заходи Союзу за змістом та формою не виходять за межі того, що є необхідним для досягнення цілей Договорів*» [262].

Українське підрядне додаткове речення може відповідати англійському реченню з інфінітивною конструкцією:

АНГЛ. [...] «*3. When the agenda so requires, the members of the European Council may decide each to be assisted by a minister and, in the case of the President of the Commission, by a member of the Commission*» [265].

Укр. [...] «*3. Якщо того вимагає порядок денний, члени Європейської Ради можуть вирішити, що кожному з них мають допомагати в роботі міністри, а Голові Європейської Комісії – член Комісії*» [262].

АНГЛ. [...] «*Enhanced cooperation shall aim to further the objectives of the Union, protect its interests and reinforce its integration process*» [265]

Укр. [...] *«Посилена співпраця спрямована на те, щоб досягти цілей Союзу, захистити його інтереси та посилити процес його інтеграції»* [262].

Деякі підрядні додаткові речення в англійській мові можуть приєднуватися до головного речення безсполучниково, проте в українському перекладі використовують сполучник залежно від характеру підрядного речення.

Як засвідчує статистика, найчастіше вживають підрядні означальні речення й підрядні речення умови.

Складне речення з кількома підрядними є багаторівневою конструкцією, що складається з трьох і більше предикативних частин, які поєднуються між собою зв'язками сурядності / підрядності [75, с. 95]:

«If he does not obtain the required majority, the European Council, acting by a qualified majority, shall within one month propose a new candidate who shall be elected by the European Parliament following the same procedure» [265].

«Якщо кандидат не отримує необхідної більшості, Європейська Рада, діючи кваліфікованою більшістю, протягом одного місяця подає на розгляд Європейському Парламенту нову кандидатуру, яка проходить ту саму процедуру обрання» [262].

У зазначеному реченні його частини поєднані між собою зв'язками підрядності, а саме використано підрядне умови (англ. *«If he does not obtain the required majority»*, укр. *«Якщо кандидат не отримує необхідної більшості»*) та підрядне означальне (англ. *«Who shall be elected by the European Parliament following the same procedure»*, укр. *«Яка проходить ту саму процедуру обрання»*).

Вимога конкретності, необхідності виявлення причинно-наслідкових зв'язків і логічного підпорядкування одних фактів іншим зобов'язує законодавців подати різні обставини справи, простежити й передати складну систему понять у їхньому взаємозв'язку [98]. У правових актах ЄС такі зв'язки виражені складнопідрядними реченнями з кількома підрядними:

АНГЛ. «Preamble. *If the United Kingdom and/or Ireland ceases to be bound as part of the European Union in accordance with Article 4a of the Protocol No. 21, the European Union together with the United Kingdom and/or Ireland shall immediately inform Ukraine of any change in their position in which case they shall remain bound by the provisions of the Agreement in their own right*» [264].

Укр. «Преамбула. *Якщо Сполучене Королівство та / або Ірландія знімають із себе зобов'язання як частини Європейського Союзу відповідно до статті 4a Протоколу № 21 або відповідно до статті 10 Протоколу № 36 про перехідні положення, що додаються до Договорів, Європейський Союз разом із Сполученим Королівством та/ або Ірландією повинні негайно поінформувати Україну про будь-які зміни в їхній позиції і в цьому разі продовжувати виконувати положення цієї Угоди як окремі Договірні Сторони*» [263].

За структурними частинами аналізоване складне речення з кількома підрядними є різним в англійському та українському варіантах. Англійське речення містить два підрядні – підрядне умови («*If the United Kingdom and/or Ireland ceases to be bound as part of the European Union in accordance with Article 4a of the Protocol No. 21*») та підрядне означальне («*In which case they shall remain bound by the provisions of the Agreement in their own right*»). Український відповідник містить два складнопідрядні речення – умови («*Якщо Сполучене Королівство та / або Ірландія знімають із себе зобов'язання як частини Європейського Союзу відповідно до статті 4a Протоколу № 21 або відповідно до статті 10 Протоколу № 36 про перехідні положення*») (що збігається з англійським) та означальне, яке відрізняється від англійського (*що додаються до Договорів*). Та частина, яка в англійському варіанті є підрядним реченням («*in which case they shall remain bound by the provisions of the Agreement in their own right*»), передана в українському сурядним реченням («*і в цьому разі продовжувати виконувати положення цієї Угоди як окремі Договірні Сторони*»).

АНГЛ. «Article 29. *If, at any moment following the date of entry into force of this Agreement, a Party reduces its applied most-favoured-nation (hereinafter referred to as «MFN») customs duty rate, such duty rate shall apply as base rate if and for as long as it is lower than the customs duty rate calculated in accordance with that Party's Schedule»* [264].

Укр. «Стаття 29. *Якщо у будь-який момент після дати набрання чинності цією Угодою будь-яка сторона зменшує ставку ввізного мита, яка застосовується у рамках режиму найбільшого сприяння (далі РНС), така ставка ввізного мита має застосовуватися як базова ставка, якщо і до тих пір вона буде нижчою ставки мита, розрахованої відповідно до Графіку цієї сторони»* [263].

Англійське складне речення містить два підрядні речення – умови («*If, at any moment following the date of entry into force of this Agreement, a Party reduces its applied most-favoured-nation (hereinafter referred to as «MFN») customs duty rate»*) та часу («*if and for as long as it is lower than the customs duty rate calculated in accordance with that Party's Schedule»*).

Український відповідник цього речення містить 3 підрядні частини, дві з яких збігаються з англійською, третя – підрядне означальне («*яка застосовується у рамках режиму найбільшого сприяння»*).

Зафіксовано невідповідність серед відтворення типів підрядних речень в англійському та українському текстах ЄС, що зумовлене їхньою належністю до різних мовних груп.

Таблиця 3.4

Прості та складні речення в правових актах ЄС

	Англійська	Українська
Прості речення	2630 (66,5 %)	2250 (56,9 %)
Складносурядні	30 (0,75 %)	50 (1,26 %)
Складнопідрядні, із них	1290 (32,6 %)	1650 (41,7 %)
із кількома підрядними	330 (8,35 %)	690 (17,4 %)

Отже, специфіку правових актів ЄС на граматичному рівні засвідчує використання зазначених граматичних і синтаксичних конструкцій, уживання пасивних форм; функціонування складнопідрядних речень, які конкретизують місце, час та умови, за яких повинен бути виконаний той чи той правовий акт. Відсоткова репрезентація структурних типів речень у фахових текстах представлена так: прості речення в середньому – 60 %, складносурядні в середньому – 1 %, складнопідрядні – до 40 %. Поширеними типами складнопідрядних є означальні, умовні, часу й додатку. Прості речення здебільшого ускладнені відокремленими означеннями й обставинами, що виражені відповідно дієприкметниковим і дієприслівниковим зворотами, однорідними членами речення. Вияв національно специфічного констатовано на синтаксичному рівні, що зумовлює розбіжності в структурі та співвіднесеності простих і складних речень.

3.4. Засоби вираження когерентності в правових актах ЄС. Когерентність витлумачують як властивість встановлення формально-граматичних і семантично-прагматичних зв'язків між елементами правового тексту [194]. Когерентність (цілісність) реалізується у текстовій тканині усього фахового тексту. Цілісність є характеристикою тексту як змістової єдності, як єдиної структури, і визначається протягом всього тексту. Вона не співвідносна безпосередньо з лінгвістичними категоріями і одиницями і має психолінгвістичну основу. Суть феномену цілісності – в ієрархічній організації планів мовного висловлювання, що використовується реципієнтом при його сприйнятті» [120]

Крім чіткості й визначеності термінології, смислової точності, правовим актам ЄС як фаховим текстам властиві інформаційна дискретність та обмежена варіативність [142, с. 10]. Засобами вираження когерентності в правових актах ЄС, що є спільним для досліджуваних мов, слугують смислова дискретність [97] і біноміальні конструкції [98, с. 80; 207].

Смислова дискретність характерна для правових актів ЄС, що помітна в межах дієслівних, іменникових і складно-прийменникових висловів. У поданому нижче фрагменті документа англійською мовою дискретність виражена в межах дієслівного («*shall ... accord*») та іменникового вислову («*treatment... to workers*»), а в українському – лише іменникового:

Англ. «Article 17.2 *Ukraine shall, subject to the laws, conditions and procedures in Ukraine, accord the treatment referred to in paragraph 1 [of this article] to workers who are nationals of a Member State and who are legally employed in its territory*» [264].

Укр. «Ст. 17.2 *Україна відповідно до законів, умов і процедур, що застосовуються на її території, повинна забезпечити ставлення, згадане в пункті 1 цієї статті, до працівників, які є громадянами держави-члена та на законних підставах працевлаштовані на її території*» [263].

У зазначеному нижче фрагменті дискретність рівною мірою представлена як в англійському, так і в українському текстах:

Англ. «Ст 10.2 *Cooperation in this field will be based on modalities and arrangements between the EU and Ukraine on consultation and cooperation on crisis management*» [264].

Укр. «Ст 10.2 *Співробітництво у зазначеній сфері базуватиметься на умовах і домовленостях між Україною та ЄС за результатами як консультацій, так і співробітництва з питань антикризового управління*» [263].

Проаналізований матеріал засвідчує, що такі синтаксичні розриви є характерною ознакою правових текстів ЄС.

Основні правові положення у фахових текстах ЄС експлікуються за допомогою таких мовних засобів: модальні конструкції; форми майбутнього часу з відтінком директивності; синтаксичний повтор; синтаксичні розриви, складнопідрядні речення.

Наукове зацікавлення в контексті нашого дослідження становить ідея Т. Коваль про зв'язок комунікативного ефекту повідомлення та рівня його

логічної організації, що дає змогу максимально точно повідомити про необхідні акти [98; 189, с. 115]. Послідовності й чіткості викладу фахової інформації досягають, зокрема, через вибір синтаксичних засобів. Одним із таких засобів утілення логічної аргументації в правовому англломовному тексті слугує біномінальна конструкція [98, с. 81; 207].

Два або більше слів чи словосполучень, які належать до однієї граматичної категорії, мають певну семантичну спорідненість та з'єднані за допомогою сполучників [98, с. 81; 207, с. 108] (англ. *and, or*; укр. *та, або*), утворюють біномінальну конструкцію:

АНГЛ. «*ambitious and innovative*» – укр. «амбіційний і інноваційний»;

АНГЛ. «*human rights and fundamental freedoms*» – укр. «права людини і основоположні свободи»;

АНГЛ. «*common history and common values*» – укр. «спільна історія і спільні цінності»;

АНГЛ. «*principles and provisions*» – укр. «принципи і положення»;

АНГЛ. «*legal and institutional*» – укр. «правові та інституційні»;

АНГЛ. «*rights and obligations*» – укр. «права та зобов'язання».

У зазначених прикладах сполучники використані як об'єднувальний елемент, що натомість є елементом побудови фахового текстового фрагменту, зокрема в межах одного речення:

«*Auditors, external accountants and tax advisors, in some Member States, may defend or represent a client in the context of judicial proceedings or ascertain a client's legal position*» [268].

«*Аудитори, зовнішні ревізори (бухгалтери) та податкові радники в деяких державах-членах можуть захищати або представляти клієнта під час судових засідань або засвідчувати правовий статус клієнта*» [260].

АНГЛ. «*Article 27 For the purposes of this Chapter, a «customs duty» includes any duty or charge of any kind imposed on or in connection with the importation or exportation of a good, including any form of surtax or surcharge imposed on or in connection with such importation or exportation*» [268].

Укр. «Стаття 27 Для цілей цієї Глави «мито» включає будь-яке мито або інший платіж, пов'язаний з імпортом або експортом товару, зокрема будь-який додатковий податок або додатковий платіж, пов'язаний з імпортом або експортом товару» [260].

Один з елементів когерентності в правових актах ЄС – використання стандартних зворотів і кліше [див., напр., 30; 81; 175]. Офіційний стиль викладу матеріалу зумовлює вживання кліше, шаблонів, штампів, номенклатурних одиниць, прийменникових конструкцій:

АНГЛ. «Article 25. *The Parties shall progressively establish a free trade area over a transitional period of maximum 10 years starting from the entry into force of this Agreement1, in accordance with the provisions of this Agreement and in conformity with Article XXIV of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (hereinafter referred to as «GATT 1994»)» [264].*

Укр. «Стаття 25. *Сторони поступово будуть створювати зону вільної торгівлі протягом перехідного періоду у максимум 10 років, починаючи з дати набрання чинності цією Угодою, відповідно до положення цієї Угоди та відповідно до статті XXIV Генеральної Угоди про тарифи та торгівлю 1994 року (далі – ГАТТ 1994)*» [263].

У цій частині статті «Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part» / «Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони» наявні всі ознаки офіційного стилю:

- 1) номенклатурні позначення: англ. «*GATT 1994*», укр. «*ГАТТ 1994*»;
- 2) усталені кліше: англ. «*hereinafter referred to as*», укр. «*далі*»;
- 3) канцеляризми: англ. «*entry into force*», укр. «*дати набрання чинності*»;
- 4) прийменникові конструкції: англ. «*in accordance with*», «*in conformity with*», укр. «*відповідно до*».

Серед іншомовних вкраплень у правових документах ЄС використано переважно слова з латинської та французької мов, що позначають власне правові терміни (зокрема «*EU acquis*»):

«*COMMITTED to enhancing energy security, facilitating the development of appropriate infrastructure and increasing market integration and regulatory approximation towards key elements of the EU acquis*» [...] [264].

«*БУДУЧИ ВІДДАНИМ посиленню енергетичної безпеки, сприяння розвиткові належної інфраструктури та посиленню ринкової інтеграції та регуляторної адаптації до ключових елементів acquis ЄС*» [...] [263].

Тлумачення іншомовних елементів подано в глосаріях та словниках ЄС. Зокрема, «*acquis communautaire*» потрактоване в такий спосіб:

«*The European Union legislation that must be taken on board by any state joining the organisation. It includes policies as well as legislation. In theory, any applicant state must adopt the entire acquis. It may, however, be possible for an applicant to negotiate over specific policies. At the end of the negotiations, the applicant state must accept the acquis. Currently there are 31 chapters to the *acquis communautaire**» [243].

«*ACQUIS POLITIQUE*

Is a phrase describing all the decisions and resolutions adopted by the Member States of the European Union in the field of foreign policy» [257].

Запозичення також функціонують як службові елементи («*inter alia*», «*ad hoc*», «*mutatis mutandis*», «*bis*»):

«*Article 37. For the purposes of this Article a failure to provide administrative cooperation in investigating customs irregularities or fraud shall mean, inter alia*» [...] [264].

«*Стаття 37. Для цілей цієї статті неспроможність забезпечити адміністративне співробітництво при розслідування митних правопорушень або шахрайства, inter alia, означає*» [...] [263].

«*Article 51. The Dialogue meetings shall be held on ad hoc basis upon a request from either Party*» [264].

«Стаття 51. Зустрічі в рамках Діалогу відбуваються за запитом будь-якої із Сторін» [263].

АНГЛ. *Article 45 [...] «serious injury» shall be understood in accordance with Article 4.1(a) of the Agreement on Safeguards. To this end, Article 4.1(a) is incorporated into and made a part of this Agreement, mutatis mutandis» [...] [264].*

«Article 45 bis» [264].

«Стаття 45 bis» [263].

Укр. «значна шкода» розуміється згідно з положеннями статті 4(1) («а») Угоди про захисні заходи. З цією метою цю статтю 4(1) («а») включено до цієї угоди та вона є її невід’ємною частиною, *mutatis mutandis» [...] [263].*

Емпіричний матеріал доводить, що іншомовні вкраплення наявні в тексті мови-оригіналу, проте не завжди відтворені в перекладених варіантах.

Ще одна характеристика правових актів ЄС – використання прийменникових конструкцій, які сприяють офіційності та аргументативності викладу матеріалу, допомагають уникнути двозначності висловлювання [189, с. 107; 208, с. 94].

Найбільш репрезентативними прийменниковими конструкціями в межах правових актів ЄС є:

АНГЛ. «*for the purpose of*» – укр. «для»; АНГЛ. «*in respect of*» – укр. «стосовно»; АНГЛ. «*in view of*» – укр. «з метою», АНГЛ. «*by virtue of*» – укр. «в силу»; АНГЛ. «*in addition to*» – укр. «на додаток до»; АНГЛ. «*within the framework of*» – укр. «в рамках»; АНГЛ. «*with respect to*» – укр. «до»:

АНГЛ. «Article 26 *For the purposes of this Chapter, «originating» means qualifying under the rules of origin set out in the Protocol 1» [264].*

Укр. «Для цієї Глави «походження» означає, що товар підпадає під правила походження, викладені в Протоколі 1 до цієї Угоди» [263].

АНГЛ. «Article 23 (c) *by exchanging experience in respect of terrorism prevention» [264].*

Укр. «Стаття 23 с) *шляхом обміну досвідом стосовно запобігання тероризму»* [263].

Англ. «Article 391 (b) *coordination of electronic communication policies in view of an optimal use of the radio spectrum and the interoperability of networks in Ukraine and the EU*» [264].

Укр. «Стаття 391 б) *Координація політик у галузі електронних комунікацій з метою оптимального використання радіо спектру і забезпечення функціональної сумісності мереж України і ЄС»* [263].

Англ. «Article 215 (c) *if, by virtue of a court decision, the right holder is not entitled to the design»* [264].

Укр. «Стаття 215 с) *якщо в силу судового рішення, правовласник не має права на промисловий зразок»* [263].

Англ. «Article 461. 3. *In addition to supervising and monitoring the application and implementation of this Agreement, the Association Council shall examine any major issues arising within the framework of this Agreement and any other bilateral or international issues of mutual interest»* [264].

Укр. «Стаття 461 3. *На додаток до контролю і моніторингу застосування і виконання цієї угоди Рада асоціації вивчає будь-які головні питання, що виникають в рамках цієї Угоди, і будь-які інші двосторонні або міжнародні питання, що становлять взаємний інтерес»* [263].

Англ. «Article 45. *Neither Party may apply, with respect to the same product, at the same time»* [264].

Укр. «Стаття 45. *Жодна зі сторін не може застосовувати одночасно до одного і того самого товару»* [263].

Аналізовані конструкції слугують засобом створення цілісності фахового тексту. За певним типом такого тексту закріплені певні мовні засоби, які сукупно формують його вербальний стандарт. Стандартизація виявляється в доборі композиційних лексичних засобів та уніфікованому граматичному оформленні однотипних ситуацій [98, с. 87]. Використання

таких мовних засобів сприяє уникненню двозначного тлумачення висловлювань і надають документові офіційності викладу.

У межах правових актів ЄС наявні покликання або на інші частини того самого документа, або на інші положення. У такий спосіб простежуваними стають інтертекстуальні зв'язки. Покликання можуть бути зроблені:

- 1) у дужках із зазначенням розділу, параграфа;
- 2) у кінці сторінки.

Таким чином, ми можемо говорити про два типи покликань у правових актах ЄС: внутрішньо текстові та післятекстові:

«Article 124. (1) This approximation will start on the date of signing of the [this] Agreement, and will gradually extend to all the elements of the EU acquis referred to in Annex XVII of this Agreement» [264]

«Стаття 124. Таке наближення розпочинається з дати підписання цієї Угоди, та поступово поширюється на всі елементи acquis ЄС, зазначені у Додатку XVII до цієї угоди» [263].

«Article 116. Where the regulatory authority determines that a relevant market is not effectively competitive, it shall identify and designate service suppliers with significant market power on that market and shall impose, maintain or amend specific regulatory obligations referred to Article 118 [of this Agreement] as it is appropriate. Where the regulatory authority concludes that the market is effectively competitive it shall not impose or maintain any of the regulatory obligations referred to in Article 118 [of this Agreement]» [264].

«Стаття 116. Якщо регулююче відомство дійде висновку, що відповідний ринок не є дійсно конкурентним, то це відомство має встановити та визначити надавачів послуг із суттєвим ринковим впливом на цьому ринку та має встановити, забезпечити або змінити конкретні регуляторні зобов'язання, зазначення у статті 118 цієї угоди, в залежності від того, що саме доцільно зробити. Якщо регулююче відомство дійде висновку, що відповідний ринок є дійсно конкурентним, воно не буде

встановлювати або забезпечувати жодні регуляторні обов'язки, зазначені в статті 118 цієї угоди Угода про Асоціацію» [263].

«(2) Article 26

Scope and coverage

1. The provisions of this Chapter shall apply to trade in goods² originating in the Parties.

²For the purposes of this Agreement, goods means products as understood in GATT 1994 unless otherwise provided in this Agreement» [264].

Стаття 26

Сфера застосування

«1. Положення цієї Глави застосовуються до торгівлі товарами², що походять з територій Сторін.

²Для цілей цієї Угоди, товари мають значення товарів у розумінні ГАТТ-1994, якщо інше не передбачено в цій Угоді» [263].

«Article 43

Developing country

To the extent that Ukraine qualifies as a developing country³ for the purposes of Article 9 of the Agreement on Safeguards, it will not be subject to any safeguard measures applied by the EU Party, in so far as the conditions provided in that Article [of the Agreement on Safeguards] are fulfilled.

³For the purposes of this Article, the determination of developing country shall take into consideration the lists issued by international organisations such as the World Bank, the Organisation for Economic Co-operation and Development (hereinafter referred to as the «OECD») or the International Monetary Fund (hereinafter referred to as the «IMF»), etc» [264].

Стаття 43

Країна, що розвивається

«У такій мірі, в якій Україна визнається країною, що розвивається³, для цілей статті 9 Угоди про захисні заходи, на неї не поширюватимуться

ніякі захисні заходи, які застосовуються Стороною ЄС, за умови виконання умов, наведених у цій статті Угоди про захисні захисти.

³Для цілей цієї Статті, для визначення країни, як такої, що розвивається, мають братися до уваги списки, видані такими міжнародними організаціями, як Світовий Банк, Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) або Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ), тощо» [263].

Окрему групу становлять часові покликання, тобто покликання на певні документи, ухвалені раніше, наприклад:

АНГЛ.

«Article 2

Respect for democratic principles, human rights and fundamental freedoms, as defined in particular in the Helsinki Final Act [of 1975] and the Charter of Paris for a New Europe [of 1990], and other relevant human rights instruments, among them the UN Universal Declaration on Human Rights [of 1948] and the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms [of 1950] and respect for the principle of the rule of law shall form the basis of the domestic and external policies of the Parties and constitute essential elements of the Agreement» [264].

Укр. «Повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, як визначено, зокрема в Гельсінському заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року та Паризькій хартії для нової Європи 1990 року, а також в інших відповідних документах щодо захисту прав людини, серед них Загальна декларація прав людини ООН 1948 року і Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також повага до принципу верховенства права повинні формувати основу внутрішньої та зовнішньої політики Сторін і є основними елементами цієї Угоди» [263].

Часова належність таких покликань виходить за межі чинного документа. Емпіричний матеріал дослідження засвідчує, що текст «Угоди

про Асоціацію між Україною та ЄС» містить покликання на історичні документи, ухвалені в різні історичні та часові періоди:

1. «Helsinki Final Act» [of 1975].
2. «Charter of Paris for a New Europe» [of 1990].
3. «The UN Universal Declaration on Human Rights» [of 1948].
4. «The European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms [of 1950].
5. «The Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)» [of 1998].
6. «The UN Convention of 1951».
7. «The Status of Refugees of 1967».
8. «The Protocol [on the Status of Refugees] of 1967».
9. «The Agreement between the European Community and Ukraine on the Readmission of Persons of 18 June 2007».
10. «The Agreement between the European Community and Ukraine on the Facilitation of the Issuance of Visas of 18 June 2007».
11. «Two-phase Action Plan on Visa Liberalization presented at the EU-Ukraine Summit of 22 November 2010».
12. «The Political Declaration and the Special Declaration on the guiding principles of drug demand reduction, approved by the Twentieth United Nations General Assembly Session on Drugs in June 1998».
13. «The UN Convention against Transnational Organized Crime [of 2000] and its three Protocols».
14. «The UN Convention against Corruption [of 2003]».
15. «Resolution No. 1373 of the UN Security Council [of 2001], the United Nations Global Counter-Terrorism Strategy [of 2006]» та ін.

Отже, засобами вираження когерентності (цілісності) в правових актах ЄС, які є спільним для досліджуваних мов, слугують смислова дискретність і біноміальні конструкції, інтертекстуальність (часові покликання, покликання на історичні документи), кліше, шаблони, прийменникові конструкції. Правові документи ЄС містять чітку систему актів, директив, регламентів та

постанов. У межах правових актів ЄС використовують покликання на інші частини цього самого документа або на інші положення. Покликання в правових актах ЄС можуть бути внутрішньотекстові та післятекстові.

До екстралінгвальних характеристик належить форма та структура певного документа у відповідній правовій системі. До вербальних факторів зараховують особливості стилю, у межах якого функціонують правові акти ЄС, та вияв мовних засобів для втілення комунікативного задуму повідомлення, що більш докладно схарактеризоване в четвертому розділі дисертації.

Висновки до розділу 3

1. Фахові тексти правових текстів ЄС мають екстралінгвальні та вербальні характеристики. До екстралінгвальних чинників правових документів належить їхня структурованість: рубрикація й абзацне членування текстів, компоненти правничих документів (назва; преамбула; розділи, глави, статті, частини, пункти, підпункти, абзаци; прикінцеві положення; додатки). Правові документи ЄС містять чітку систему актів, директив, регламентів і постанов. Із позицій фахової екстралінгвістики важливими є форма та структура того чи того документа у відповідній правовій системі, що зумовлює легкість сприйняття повідомлення для читача, з одного боку, та сприяє чіткій реалізації авторського задуму, з іншого.

2. Серед лінгвальних факторів виокремлено особливості законодавчого стилю, у межах якого функціонують правові акти ЄС, та вияв мовних засобів для з'ясування специфіки. Мовна специфіка текстів правових актів ЄС виявляється на різних мовних рівнях. У розділі проаналізовано одиниці морфологічного й синтаксичного рівнів. Емпіричний матеріал дослідження засвідчив, що процес номіналізації є достатньо активним (близько 30 %), це сприяє точності й чіткості викладу матеріалу. Категорія числа може бути

представлена по-різному у фаховому тексті: числівники в правових документах записані здебільшого цифрами, проте в «Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part» / «Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони» зафіксовано, зокрема, відтворення чисельних понять за допомогою цифр і літер.

3. Схарактеризовано роль граматичної категорії модальності в межах правового акта ЄС, що сприяє експлікації різного ступеня облігаторності та / або необхідності й можливості виконання дії. В англійському правовому тексті ЄС відсоткова частка вживання модальних конструкцій розподілена так: «shall» – 59 %, «may» – 38 %, «must» – 1,7 %, «can» – 0,8 %, що за допомогою низки засобів відтворене в документах ЄС, написаними іншими мовами.

4. Достатнього рівня узагальненості таких текстів досягають завдяки здебільшого інфінітивним і дієприслівниковим конструкціям в англійській мові та неозначено-особовим й узагальнено-особовим реченням в українській мові. На синтаксичному рівні зафіксовано переважання складнопідрядних синтаксичних конструкцій над складносурядними й безсполучниковими.

5. До засобів вираження когерентності в правових актах ЄС зараховано біноміальні конструкції, кліше, шаблони, штампи, номенклатурні одиниці, прийменникові конструкції, іншомовні вкраплення здебільшого з латинської та французької мов, що позначають власне правові терміни та службові елементи, засоби інтертекстуальності, покликання. Покликання можуть бути зроблені: 1) у дужках із зазначенням розділу параграфу або сторінки; у кінці сторінки. Виокремлено два типи покликань у правових актах ЄС: внутрішньотекстові; післятекстові. Крім того, констатовано наявність часових покликань.

Основні положення й результати цього розділу відображені в публікаціях автора [46; 49; 50; 51].

РОЗДІЛ 4

ФАХОВА ЛЕКСИКА ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС

Дослідження фахової лексики правих актів ЄС набуває особливого значення в умовах сучасної європейської інтеграції. У термінологічній системі відображені всі новотворення з огляду на тенденцію до інтеграційності в умовах глобалізму [90; 177].

Ознаками терміносистеми є цілісність, сталість, структурованість, відкритість, зв'язність, оригінальність та стрункність [53, с. 44]. Терміни відрізняються не лише своєю структурою та функціонуванням у складі складного терміну, а й за співвіднесеністю з поняттям або з предметом [29]. Джерелами терміносистем слугує термінологія. На відміну від термінології, терміносистема формується не разом із формуванням певної науки, а відповідно до етапів формування теорії або теорій цієї науки [24, с. 85].

Термінологія права ЄС співвідноситься з її понятійною системою, яка базована на національному та міжнародному праві. До основних характеристик на лексичному рівні належать інтрагалузеві правові терміни ЄС; аббревіація; номенклатурні позначення, терміни з інших терміносистем.

4.1. Термінологічна лексика як складник фахових правових актів ЄС

Термінологія права ЄС містить терміни з чітким смислом, тяжіє до відмови від неоднозначних і багатозначних термінів, а також до єдності термінології [95; 96; 119]. У сучасному термінознавстві правничі терміни поділяють на 4 групи [187, с. 70]:

1) загальноживані терміни – прості слова, які поширюються, називають предмети, їхню ознаку, якість, дії, явища, що застосовують у

побутовій мові, у мові художньої літератури, ділових паперах, законодавстві;

2) загальноновживані, які мають у нормативному акті більш вузьке спеціальне значення;

3) спеціальні правничі терміни – слова або словосполучення, що маркують поняття, яке окреслює особливість правових явищ;

4) технічні терміни – терміни, запозичені з різних галузей науки, техніки, мистецтва.

За належністю до фахових галузей терміносистема європейського права представлена [36, с. 195] інтрагалузевими правовими термінами, екстрагалузевими термінами, міжгалузевими термінами, технічними термінами, номенклатурними одиницями, загальнонауковими термінами, загальноновживаними словами.

У пропонованій дисертації **термінологічна лексика класифікована** як складник фахових правових актів ЄС на такі групи:

- 1) терміни правової системи ЄС;
- 2) номенклатурні одиниці, що позначають назви програм, документів тощо, специфічних для фахової мови права ЄС;
- 3) загальнонаукові терміни, що містять терміни із загальним значенням;
- 4) загальноновживана лексика.

Терміни правої системи ЄС. Відповідно до тематичного критерію, класифікуємо ці терміни на 5 груп:

- 1) фахова лексика на позначення приєднання або вступу до Євросоюзу;
- 2) фахова лексика, що позначає належність до Євросоюзу;
- 3) фахова лексика на позначення політики ЄС;
- 4) фахова лексика на позначення фінансових, економічних понять та установ;
- 5) фахова лексика на позначення органів, комітетів, комісій Євросоюзу.

До першої групи належить фахова лексика, яка позначає поняття та явища, пов'язані зі вступом або з приєднанням до Європейського Союзу. Ключовою одиницею цієї групи є термін «*accession / вступ / приєднання*».

«Accession» is the act whereby a state accepts the offer or the opportunity to become a party to a treaty already negotiated and signed by other states. It has the same legal effect as ratification. Accession usually occurs after the treaty has entered into force. The Secretary-General of the United Nations, in his function as depositary, has also accepted accessions to some conventions before their entry into force. The conditions under which accession may occur and the procedure involved depend on the provisions of the treaty. A treaty might provide for the accession of all other states or for a limited and defined number of states. In the absence of such a provision, accession can only occur where the negotiating states were agreed or subsequently agree on it in the case of the state in question» [277].

Терміни цієї групи представлено в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Фахова лексика на позначення понять, пов'язаних зі вступом або з приєднанням до Європейського Союзу

Укр.	Англ.	Фр.	Нім.
переговори щодо вступу / приєднання; перемовини щодо вступу / приєднання	accession negotiations	négociation d'adhésion	Beitrittsverhandlungen
приєднання до угоди	accession to an agreement	adhésion à un accord	Abkommensbeitritt
приєднання до Європейського Союзу, вступ до Європейського	accession to the European Union	adhésion à l'Union européenne	Beitritt zur Europäischen Union

Союзу			
доступ до інформації ЄС	access to EU information	accès à l'information de l'UE	Zugang zu EU-Informationen
Договір про вступ до ЄС, Договір про приєднання до ЄС	EU Accession Treaty	traité d'adhésion (UE)	EU-Beitrittsvertrag
доступ до ринку	market access	accès au marché	Marktzugang
передвступна допомога; передприєднавча допомога	pre-accession aid	aide de préadhésion	Heranführungshilfe
право на вступ, право на приєднання	rights of access	droit de visite	Besuchsrecht

Другу групу становить фахова лексика, що позначає належність до Євросоюзу, виражає євроналежність. Термінологічні одиниці цієї групи представляють основні логіко-понятійні ознаки (семи), що маркують спорідненість із діяльністю ЄС. Термінологічні одиниці, які належать до другої групи, подані в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2

Фахова лексика, що позначає належність до Євросоюзу

<i>acquis</i> Спільноти; доробок Спільноти	Community acquis	acquis communautaire	Besitzstand der Gemeinschaft
орган Спільноти	Community body	organisme communautaire	EG-Behörde
бюджет	Community	budget	Haushaltsplan der

Співтовариства	budget	communautaire	Gemeinschaft
спільнотивий метод; метод Спільноти	Community method	méthode communautaire	Gemeinschaftsmethode
спільнотова концепція підтримки (СКП; CSF)	Community support framework	cadre communautaire d'appui	gemeinschaftliches Förderkonzept
транзит територією Спільноти	Community transit	transit communautaire	gemeinschaftliches Versandverfahren
простір євро; зона євро	euro area	zone euro	Euro-Währungsgebiet
євро контроль	Eurocontrol	Eurocontrol	Eurocontrol
єврокорпус	Eurocorps	Corps européen	Europäisches Armeekorps
єврокредит	Eurocredit	eurocrédit	Euro-Kredit
євровалюта, валюта країн ЄС	Eurocurrency	eurodevise	Euro-Währung
євродолар	Eurodollar	eurodollar	Euro-Dollar
європейський фонд покращення умов життя і праці	Eurofound	Eurofound	Eurofound
європейський ринок, спільний ринок	Euromarket	euromarché	Euro-Geldmarkt

Наступна тематична група репрезентована фаховою лексикою на позначення **політики ЄС у різних сферах діяльності** (правовій, сільськогосподарській, промисловій, оборонній, медичній тощо).

Фахова лексика на позначення політики ЄС

спільна цінова політика	common price policy	politique commune des prix	gemeinsame Preispolitik
спільна безпекова та оборонна політика, спільна оборонна політика	common security and defence policy	politique de sécurité et de défense commune	gemeinsame Sicherheits- und Verteidigungspolitik
спільна тарифна політика	common tariff policy	politique tarifaire commune	gemeinsame Zolltarifpolitik
спільна транспортна політика	common transport policy	politique commune des transports	gemeinsame Transportpolitik
інформаційна політика	communications policy	politique de la communication	Kommunikationspolitik
конкуренційна політика	competition policy	politique de la concurrence	Wettbewerbspolitik

У цій групі виокремлено спеціальні правові терміни, що в контексті правових актів ЄС вирізняються особливим правничим змістом:

англ. «*legislative act*», фр. «*acte legislative*», нім. «*Gesetzgebungsakt*», укр. «законодавчий акт»;

англ. «*legislative instrument*», фр. «*instrument legislative*», нім. «*Regelwerk*», укр. «законодавчий інструмент»;

АНГЛ. «*maintenance of law and order*», ФР. «*maintien de l'ordre public*»,
НІМ. «*Aufrechterhaltung der off entlichen Ordnung*», УКР. «*підтримування
правопорядку*»;

АНГЛ. «*terrorism*», УКР. «*тероризм*»;

АНГЛ. «*justice*», УКР. «*правосуддя*»;

АНГЛ. «*Treaty*», УКР. «*Договір*»;

АНГЛ. «*human rights*», УКР. «*права людини*»;

АНГЛ. «*voting rights*», УКР. «*право голосу*»;

АНГЛ. «*legal persons*», УКР. «*правова особа*»;

АНГЛ. «*legal act*», УКР. «*правовий акт*»;

АНГЛ. «*civil protection*», УКР. «*цивільний захист*»;

АНГЛ. «*administrative cooperation*», УКР. «*адміністративне
співробітництво*».

АНГЛ. «*Fundamental rights, as guaranteed by the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and as they result from the constitutional traditions common to the Member States, shall constitute general principles of the Union's law*» [265].

УКР. «*Основоположні права, що гарантуються Європейською Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод і які впливають з конституційних традицій, спільних для держав-членів, є загальними принципами права Союзу*» [262].

АНГЛ. «*Political parties at European level contribute to forming European political awareness and to expressing the will of citizens of the Union*» [265].

УКР. «*Політичні партії на європейському рівні сприяють формуванню європейської політичної свідомості та висловлюванню волі громадян Союзу*» [262].

Сфера економіки набуває особливого значення, що впливає на численну кількість термінів саме з цієї сфери. Наступна тематична група містить фахову лексику на позначення фінансових, економічних понять,

явищ, міжнародного ринку торгівлі. У текстах правових актів ЄС функціонують **економічні терміни**, зокрема:

англ. «*Money laundering*» – укр. «відмивання грошей»;

англ. «*Credit institution*» – укр. «кредитна установа»;

англ. «*Auditor*» – укр. «аудитор»;

англ. «*Monetary value*» – укр. «грошова цінність»;

англ. «*Business activity*» – укр. «бізнесова діяльність»;

англ. «*Safeguarded funds*» – укр. «збереження коштів»;

англ. «*domestic inflation*», фр. «*inflation interieure*», нім. «*hausgemachte Inflation*», укр. «внутрішня інфляція».

Зокрема, серед термінів правових актів ЄС виокремлено термінологічні одиниці з фінансової сфери: англ. «*bonds*», фр. «*obligations*», нім. «*Schuldverschreibungen*», укр. «облігації»; «бонди»; англ. «*money*», фр. «*capitaux*», нім. «*Geld*», укр. «гроші»; англ. «*market*», фр. «*marche*», нім. «*Markt*», укр. «ринок»:

«*Massive flows of dirty **money** can damage the stability and reputation of the financial sector and threaten the single **market**, and terrorism shakes the very foundations of our society*» [268].

«*Значні потоки брудних **грошей** можуть зашкодити стабільності та репутації фінансового сектору та можуть бути загрозою для єдиному **ринку**, а тероризм може підірвати засади нашого суспільства» [260].*

«*Where an **electronic money institution** has not completed a sufficiently long period of business, that requirement shall be assessed on the basis of projected outstanding **electronic money** evidenced by its **business plan** subject to any adjustment to that **plan** having been required by the competent authorities». [268].*

У межах цієї групи зафіксовано спеціально-технічні терміни, які відображають сферу спеціальних знань, зокрема техніки, економіки, медицини тощо:

англ. «*medical secrecy*», фр. «*secret medical*», нім. «*Arztgeheimnis*», укр. «медична таємниця»;

англ. «*market access*», фр. «*acces au marche*», нім. «*Marktzugang*», укр. «*доступ до ринку*»;

англ. «*market share*», фр. «*part de marche*», нім. «*Marktanteil*», укр. «*частка ринку; ринкова частка*».

Терміни, запозичені з інших термінологічних підмов, у контексті права ЄС набувають специфічного значення:

англ. «*instruments*», укр. «*інструменти*»;

англ. «*energy*», укр. «*енергетика*»;

англ. «*industry*», укр. «*промисловість*»;

англ. «*culture*», укр. «*культура*»;

англ. «*tourism*», укр. «*туризм*».

Англ. «*Political parties at European level contribute to forming European political awareness and to expressing the will of citizens of the Union*» [265].

Укр. «*Політичні партії на європейському рівні сприяють формуванню європейської політичної свідомості та висловлюванню волі громадян Союзу*» [263].

Англ. «*The members of the Commission shall be chosen on the ground of their general competence and European commitment from persons whose independence is beyond doubt*» [265].

Укр. «*Комісії обираються на підставі їхньої загальної компетенції та відданості*» [262].

На матеріалі DIRECTIVE 2005/60/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing та її відповідників французькою, німецькою та українською мовами систематизовано терміни фінансової сфери, що стосуються запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму. Приклади таких термінів зазначені у таблиці 4.4.

**Фахова лексика на позначення фінансових,
економічних понять в ЄС**

кредитна установа	credit institution	établissement de crédit	Kreditinstitut
фінансова установа	financial institution	établissement financier	Finanzinstitut
власність	property	Biens	Vermögensgegenstand
бенефіціар	beneficial owner	bénéficiaire effectif	wirtschaftlicher Eigentümer
банк-оболонка	shell bank	société bancaire écran	Bank- Mantelgesellschaft (shell bank)
установа-емітент електронних	electronic money institution	établissement de monnaie électronique	E-Geld-Institut
електронні гроші	electronic money	monnaie électronique	„E-Geld“
емітент електронних грошей	electronic money issuer	émetteur de monnaie électronique	E-Geld-Emittent
середня сума емітованих електронних грошей	average outstanding electronic money	moyenne de la monnaie électronique en circulation	durchschnittlicher E- Geld-Umlauf

Визначення термінів, які використані у певній Директиві, потребують додаткового пошуку та аналізу, оскільки у дефініціях нерідко подані

покликання на інші Директиви або на відмінні частини цієї ж Директиви. Так, зокрема у зазначеному правовому акті у межах визначення поняття є покликанні на інший документ:

«Electronic money» means electronically, including magnetically, stored monetary value as represented by a claim on the issuer which is issued on receipt of funds for the purpose of making payment transactions as defined in point 5 of Article 4 of Directive 2007/64/EC, and which is accepted by a natural or legal person other than the electronic money issuer [268].

«Monnaie électronique»: une valeur monétaire qui est stockée sous une forme électronique, y compris magnétique, représentant une créance sur l'émetteur, qui est émise contre la remise de fonds aux fins d'opérations de paiement telles que définies à l'article 4, point 5), de la directive 2007/64/CE et qui est acceptée par une personne physique ou morale autre que l'émetteur de monnaie électronique» [267].

„E-Geld“ jeden elektronisch — darunter auch magnetisch — gespeicherten monetären Wert in Form einer Forderung gegenüber dem Emittenten, der gegen Zahlung eines Geldbetrags ausgestellt wird, um damit Zahlungsvorgänge im Sinne des Artikels 4 Nummer 5 der Richtlinie 2007/64/EG durchzuführen, und der auch von anderen natürlichen oder juristischen Personen als dem E-Geld-Emittenten angenommen wird» [273].

"Електронні гроші" означають грошову вартість, як представлено у вимозі до емітента, які зберігаються на електронному пристрої, в тому числі магнітному, випускаються для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій, як визначено в підпункті 5 статті 4 Директиви 2007/64/ЕС, та приймаються фізичною або юридичною особою, відмінною від установи-емітента електронних грошей» [260].

Професіоналізми як вид фахової лексики є загальнозрозумілими та загальнозживаними в межах певної спеціалізації [19, с. 15], проте в правових документах професіоналізми використовують лише для досягнення певних стилістичних цілей.

Екстрагалузеві терміни набувають вузької спеціалізації й позначають певні явища та процеси у сфері фінансів й економіки Євросоюзу:

англ. «*internal market*», укр. «*внутрішній ринок*»;

англ. «*economic growth*», укр. «*економічне зростання*»;

англ. «*price stability*», укр. «*цінова стабільність*»;

англ. «*monetary union*», укр. «*валютний союз*»;

англ. «*social market*», укр. «*ринкова економіка*»;

англ. «*Union budget*», укр. «*бюджет Союзу*»;

англ. «*competition*», укр. «*конкуренція*»:

Англ. «*The Union shall establish an economic and monetary union whose currency is the euro*» [265].

Укр. «*Союз засновує економічний та валютний союз, валютою якого є євро*» [262].

Англ. [...] «*foster the sustainable economic, social and environmental development of developing countries, with the primary aim of eradicating poverty*» [265].

Укр. [...] «*заохочувати сталий розвиток економіки, суспільства й довкілля країн, що розвиваються, з головною метою – викоренити бідність*» [262].

П'ята група представлена **фаховою лексикою на позначення посад та органів, комітетів, комісій Євросоюзу.**

Таблиця 4.5

Фахова лексика на позначення органів, комітетів, комісій Євросоюзу

Комітет регіонів	Committee of the Regions	Comité des régions	Ausschuss der Regionen
Рада Європи	Council of Europe	Conseil de l'Europe	Europarat
Рада європейських	Council of Europe countries	pays du Conseil de l'Europe	Staaten des Europarates

країн			
Рада Європейського Союзу Рада, Союзу (Рада, інколи – Рада Міністрів)	Council of the European Union	Conseil de l'Union européenne	Rat der Europäischen Union
економічний та монетарний (валютний) союз	Economic and Monetary Union	union économique et monétaire	Wirtschafts- und Währungsunion
орган з вирішення суперечок	Dispute Settlement Body	Organe de règlement des différends	Streitbeilegungsgremium
інституційний орган ЄС	EC institutional body	organisme institutionnel CE	institutionelle Behörde EG
Комітет із питань зайнятості	Employment Committee (EU)	comité de l'emploi (UE)	Beschäftigungsausschuss (EU)

Ця тематична група є достатньо чисельною, оскільки позначає різні органи, як на національному рівні, та і на рівні держав-членів. Номенклатурні позначення представлені в текстах власними найменуваннями установ, органів, організацій, структурних підрозділів тощо. Вони є важливим носієм смислового навантаження текстів ЄС, проміжною ланкою між термінами та власними назвами [117, с. 13–24]:

Англ. «*Member States*», фр. «*Etats membres*», нім. «*Mitgliedstaaten*», укр. «*держави-члени*»;

англ. «*European Community*», фр. «*Communauté européenne (CE)*», нім. «*Europäische Gemeinschaft (EG)*», укр. «Європейське Співтовариство»;

англ. «*the Court of Auditors*», фр. «*Cour des comptes*», нім. «*Rechnungshof*», укр. «Рахункова палата»;

англ. «*European Union*», фр. «*Union européenne (UE)*», нім. «*Europäische Union (EU)*», укр. «Європейський Союз»;

англ. «*European Convention*», фр. «*Europäischer Konvent*», нім. «*Convention européenne*», укр. «Європейська Конвенція»;

англ. «*European Parliament*», фр. «*Parlement européen*», нім. «*Europäisches Parlament*», укр. «Європейський Парламент»;

англ. «*European Commission*», фр. «*Commission européenne*», нім. «*Europäische Kommission*», укр. «Європейська Комісія»;

англ. «*Eurocol*», фр. «*Eurocol*», нім. «*Eurocol*», укр. «Європол»;

англ. «*European Central Bank*», фр. «*Banque centrale européenne*», нім. «*Europäische Zentralbank*», укр. «Європейський центральний банк».

У межах номенклатур використовують цифрові та буквені позначення: 2007/C / 306/01, GATT 1994 та її відповідники в правових актах, написаними іншими європейськими мовами. Іншим прикладом номенклатурних одиниць є «Програма 2000»:

«Програма 2000. Програма дій, представлена Комісією 15 липня 1997 р. У відповідь на запит Європейської Ради, засідання якої відбулося в Мадриді у грудні 1995 р., подати загальний документ про розширення ЄС, а також про реформування спільної політики та щодо обговорення майбутньої фінансової структури Союзу після 31 грудня 1999 р. У Програмі 2000 розглядаються всі проблеми, що постали перед ЄС на початку ХХІ століття. До Програми 2000 додаються висновки Комісії щодо країн, які подали заяви про вступ у члени ЄС» [237, с. 57–58].

Загальнонаукові терміни охоплюють терміни із загальним значенням:

англ. «*multilingualism*», фр. «*multilinguisme*», нім. «*Mehrsprachigkeit*», укр. «багатомовність»;

АНГЛ. «*mobility*», фр. «*mobilité*», нім. «*Mobilität*», укр. «*мобільність*»;

АНГЛ. «*migration*», фр. «*migration*», нім. «*Migration*», укр. «*міграція*»;

АНГЛ. «*protection*», укр. «*захист*»;

АНГЛ. «*advance*», укр. «*прогрес*»;

АНГЛ. «*recommendations*», укр. «*рекомендації*»;

АНГЛ. «*obligations*», укр. «*зобов'язання*»;

АНГЛ. «*consultation*», укр. «*консультація*»;

АНГЛ. «*initiative*», укр. «*ініціатива*»;

АНГЛ. «*effectiveness*», укр. «*ефективність*»;

АНГЛ. «*problem*», укр. «*проблема*»;

АНГЛ. «*discussion*», укр. «*дискусія*».

АНГЛ. «*It shall promote scientific and technological advance*» [265].

Укр. «*Союз сприяє науково-технічному прогресові*» [262].

АНГЛ. «*The obligations of the Member State in question under this Treaty shall in any case continue to be binding on that State*» [265].

Укр. «*У будь-якому разі ця держава-член повинна і надалі виконувати свої зобов'язання за цим Договором*» [262].

АНГЛ. «*They shall refrain from any action which is contrary to the interests of the Union or likely to impair its effectiveness as a cohesive force in international relations*» [265].

Укр. «*Вони утримуються від будь-яких дій, що суперечать інтересам Союзу або можуть зашкодити його ефективності як об'єднаної сили в міжнародних відносинах*» [262].

АНГЛ. «*It shall promote multilateral solutions to common problems, in particular in the framework of the United Nations*» [265].

Укр. «*Він сприяє пошукові багатосторонніх рішень спільних проблем, зокрема в рамках Організації Об'єднаних Націй*» [262].

Загальноновживану лексику використано для номінації дій, явищ, об'єктів та їхніх властивостей:

АНГЛ. «*peace*», укр. «*мир*»;

англ. «*environment*», укр. «довкілля»;

англ. «*respect*», укр. «повага»;

англ. «*activity*», укр. «діяльність»;

англ. «*situation*», укр. «ситуація»;

англ. «*youth*», укр. «молодь»;

англ. «*sport*», укр. «спорт»;

англ. «*education*», укр. «освіта»;

англ. «*religion*», укр. «релігія».

Англ. «*Decisions referred to in paragraph 1 shall commit the Member States in the positions they adopt and in the conduct of their activity*» [265].

Укр. «*Рішення, зазначені в частині 1, носять зобов'язальний характер для держав-членів щодо ухвалення позицій та провадження їхньої діяльності*» [262].

Отже, фахова лексика текстів правових актів ЄС містить терміни правової системи ЄС; номенклатурні одиниці; загальнонаукові терміни; загальноживану лексику. Терміни правової системи ЄС представлені фаховою лексикою на позначення приєднання або вступу до Євросоюзу; фаховою лексикою, що позначає належність до Євросоюзу; фаховою лексикою на позначення політики ЄС; фаховою лексикою на позначення фінансових, економічних понять та установ; фаховою лексикою на позначення органів, комітетів, комісій Євросоюзу. Номенклатурні позначення широко представлені в терміносистемі правових актів ЄС для називання установ, органів, організацій, структурних підрозділів. Виокремлені групи фахової лексики засвідчують, що всі сфери суспільно-політичного діяльності держав-членів пронизані євроспрямуванням, євроінтеграцією, європейським вектором розвитку.

4.2. Словотвірний аналіз термінів правових актів ЄС

У сучасному термінознавстві виокремлено дві основні класифікації термінів:

- 1) структурна класифікація, тобто словотворчих типів [61];
- 2) лексико-семантична [156].

Структурна класифікація передбачає виявлення структурних моделей, які визначають спосіб утворення терміна. На основі цього визначають його належність до певного типу слова або словосполучення.

У плані вираження системності галузевої термінології правових актів ЄС досягають «однотипністю словотворчих моделей» [154, с. 15].

Виокремлюють [61, с. 13–14] такі типи термінів:

- 1) терміни – кореневі слова:
 - а) корінна непохідна лексика;
 - б) запозичена непохідна лексика;
- 2) похідна лексика – терміни, утворені афіксальним способом;
- 3) терміни – складні слова;
- 4) терміни-словосполучення;
- 5) терміни-аббревіатури;
- 6) номенклатура [61, с. 13–14].

У правових актах ЄС виокремлюємо прості терміни, що складаються з одного слова: англ. «agreement», фр. «accord», нім. «Abkommen», укр. «угода»; англ. «association», фр. «association», нім. «Assoziation», укр. «асоціація»; англ. «body», фр. «autorite», нім. «Behorde», укр. «орган» [влади]. Складні терміни мають у своїй структурі два слова, що пишуть разом або через дефіс: англ. «Eurospeak», фр. «eurojargon», нім. «Gemeinschaftsjargon», укр. «Євромова»; нім. «Zusammenarbeit», «Kerngeschäftsbereiche», «Kosteneffektivitat», «Europarat», «Kulturförderprogramme».

Серед субстантивних термінокомполітів розрізняють: 1) мотивовані; 2) прозоро мотивовані; 3) напівмотивовані композити; 4) композити із затемненою мотивацією; 5) немотивовані композити [25, с. 7].

Терміни можуть бути простими і складними. Прості терміни бувають похідними. Як прості, так і складні терміни слугують основою для утворення нових термінологічних сполучень [див. Додаток Б, Додаток Г]. У структурі слова виокремлюють терміноелементи, які можуть бути представлені як афіксальні та кореневі.

Продуктивними способами термінотворення фахової лексики права ЄС є **афіксація** (додавання **префіксів, суфіксів** до слова).

Суфіксальні моделі утворення англійських правових термінів ЄС:

Модель 1: V + -er: «*merger*».

Модель 2: V + -ment: «*abatement*», «*employment*», «*enlargement*».

Модель 3: V + -(t)ion / V + -ition / V + -ation: «*approximation*», «*brusselsization*», «*codification*», «*taxation*», «*communitisation*», «*competition*», «*education*».

Модель 4: A + -(i)ty: «*accountability*», «*adoitionality*», «*flexicurity*», «*subsidiarity*».

Модель 5: V + -ance: «*governance*».

Суфіксальні моделі утворення українських правових термінів ЄС:

Модель 1: іменник + -ці: **конкуренція**.

Модель 2: прикметник + -ість: **субсидіарність, зайнятість**.

Модель 3: іменник + -юва: **регулювання**.

Модель 4: іменник+ - зац: **гармонізація**.

Модель 5: прикметник + - ор: **консерватори**.

Модель 6: іменник + - іст: **уніоністи**.

Таким чином, частотними суфіксами в англійській мові для утворення правових термінів в ЄС є: *-er, -ment, -(t)ion, -ition, -ation*; а для утворення українських правових термінів ЄС – *-ці, -ість, -юва, - зац, - ор, - іст*.

Суфіксальні моделі утворення правових термінів ЄС

№ з/п	Модель	Частотність використання (%)
1.	Модель 1: V + -er / V + -or	12 %
2.	Модель 2: V + -ee	6 %
3.	Модель 3: V + -ment	6 %
4.	Модель 4: V + -(t)ion / V +-ition / V + -ation	11 %
5.	Модель 5: A + -(i)ty	2 %
6.	Модель 6: V + -ance	2 %
7.	Модель 7: V + -(o)ry / V + -(e)ry / V + -(a)ry	3 %
Разом		100 %

Частотними суфіксами утворення французьких правових термінів ЄС є: -(t)ion: *intégration*, *concentration approximation*, *taxation*; -ité: *imputabilité*, *responsabilité*, *subsidiarité*.

Частотними суфіксами утворення німецьких правових термінів ЄС є: -ung: *Verschmelzung*, *Bekämpfung*, *Abschöpfung*, *Reduzierung*, *Verminderung*, *Näherung*, *Annäherung*, *Besteuerung*; -keit: *Abrechenbarkeit*, *Zurechenbarkeit*; -tät: *Subsidiarität*; -schaft: *Gemeinschaft*, *Unionburgerschaft*.

Префіксальний спосіб творення правових термінів англійської мови не є поширеним, але він сприяє модифікації основи, до якої приєднується префікс. Англійські **префіксальні іменникові** утворення представлені поданими нижче моделями.

Модель 1: sub- + N: «*subsidiarity*».

Модель 2: co- + N: «*codification*, *comitology*».

Модель 3: trans-+ N: «*transparency*».

Модель 4: en- + N: «*enlargement*».

Моделі українських **префіксальних іменникових** утворень подані нижче.

Модель 1: євро- + іменник: євровійсько, єврорегіон, єврорегіони.

Модель 2: по-+ дієслово: поглиблення.

Модель 3: роз- + дієслово: розширення.

Таблиця 4.7

Моделі префіксальних іменникових утворень

№ з/п	Модель утворення термінів	Частотність використання (%)
1.	Модель 1: со- + N	70 %
2.	Модель 2: sub + N	10 %
3.	Модель 3: trans-+ N	10 %
4.	Модель 4: en- + N	10 %
Разом		100 %

Також виокремлено дві **префіксальні прикметникові моделі**, які проаналізовано в межах інтернаціональних елементів термінотворення.

Модель 1: trans-+ A: «*transnational*».

Модель 2: supra- + A: «*supranational*».

Спільними продуктивними **префіксами** утворення правових термінів ЄС є: *sub-* : англ. «*subsidiarity*», фр. *subsidiarité*, нім. *Subsidiarität*; *co-/ Ko* : «*codification*», фр. *codification*, нім. *Kodifikation, Kodifizierung*; *trans-*: англ. «*transparency*». фр. *transparence*, нім. *Transparenz*.

Серед німецьких продуктивних префіксів слід також зазначити: *Ab-*: *Abbau*, *An-*: *Antrag*; *Ein-*: *Eingabe, Eingang*.

Українськими продуктивними префіксами є *по-*: поглиблення, *роз-*: розширення.

Моделі префіксальних прикметникових утворень

№ з/п	Модель утворення термінів	Частотність використання (%)
1.	Модель 1: trans-+ A	60 %
2.	Модель 2: supra- + A	40 %

До продуктивних префіксів терміносистеми європейського права належать інтернаціональні префікси [див. Додаток Г]. У терміносистемі правових актів ЄС досліджуваних мов можна виокремити інтернаціональні префікси, що відображають різні правові й політичні процеси між державами-членами:

anti- (анті-):

АНГЛ. «*anti-inflationary moves*», ФР. «*actions anti-inflationnistes*»,
УКР. «**анті**інфляційні заходи»;

АНГЛ. «*antitrust (law, policy)*», ФР. «*antitrust*», НІМ. «*Antitrust*»,
УКР. «**анті**монопольне» (право, політика);

de - (де -):

АНГЛ. «*decentralisation*», ФР. «*Decentralisation*», НІМ. «*Dezentralisierung*»,
УКР. «**де**централізація»;

АНГЛ. «*deconcentration*», ФР. «*deconcentration*», НІМ. «*Dekonzentration*»,
УКР. «**де**концентрація»;

dis- (дис):

АНГЛ. «*discriminatory pricing*», ФР. «*tarification discriminatoire*»,
НІМ. «*diskriminierende Preisbehandlung*», УКР. «**дис**кримінаційне
ціноутворення»;

inter- (між-):

АНГЛ. «*United Nations Centre for International Trade Law (UNCITRAL)*»,
ФР. «*Commission des Nations unies pour le droit commercial international (CNUDCI)*»,
НІМ. «*Zentrum der Vereinten Nationen fur internationale*

Handelsrecht (UNCITRAL)», укр. «Комісія (Центр) ООН з міжнародного торгівельного права (ЮНСИТРАЛ; UNCITRAL)»;

sub- (суб-):

АНГЛ. «*subsidiarity*», ФР. «*subsidiarite*», НІМ. «*Subsidiaritat*»,
укр. «субсидіарність»;

supra- (над):

АНГЛ. «*supranational*», ФР. «*supranational*», НІМ. «*supranational*»,
укр. «наддержавний; наднаціональний»;

trans-/ cross- (транс):

АНГЛ. «*trans-boundary / crossborder*», ФР. «*transfrontalier*»,
укр. «транскордонний»;

АНГЛ. «*Trans-European networks*», ФР. «*reseaux transeuropeens*»,
НІМ. «*transeuropäische Netze*», укр. «транс'європейські мережі»;

АНГЛ. «*transactionalism*», «*transactionalist approach*»,
ФР. «*transactionnalisme*», НІМ. «*Transaktionalismus*», укр. «трансакціонізм»;

АНГЛ. «*transnational*», ФР. «*transnational*», НІМ. «*transnational*»,
укр. «транснаціональний»;

neo-:

АНГЛ. «*neoliberalism*», ФР. «*néolibéralisme*», НІМ. «*Neoliberalismus*»;
укр. «неолібералізм»;

АНГЛ. «*neocorporatism*», ФР. «*néocorporatisme*»,
НІМ. «*Neokorporativismus*», укр. «неокорпоратистське відношення»;

co-:

АНГЛ. «*co-location*», ФР. «*colocalisation*», НІМ. «*Kolokation*»,
укр. «колокація»;

euro-:

АНГЛ. «*eurocredit*», ФР. «*eurocrédit*», НІМ. «*Euro-Kredit*»,
укр. «єврокредит»;

АНГЛ. «*eurocurrency*», ФР. «*eurodevise*», НІМ. «*Euro-Währung*»,
укр. «євро».

Продуктивні греко-латинські терміноелементи (*auto-* / *авто-*, *-ment* / *-мент*, *-tion* / *-ція*) наявні в термінології правових актів ЄС, зокрема:

англ. «*Automated Fingerprint Identification System*» (AFIS);

фр. «*Système automatisé d'identification d'empreintes digitales*» (AFIS);

нім. «*Automatisiertes Fingerabdruck-Identifizierungssystem*» (AFIS);

укр. «*Автоматизована система ідентифікації відбитків пальців*» (АСІВ; AFIS).

англ. «*Adjustment*», фр. «*ajustement*», нім. «*Anpassung*»,
укр. «*адаптація*»;

англ. «*association*», фр. «*Association*», нім. «*Assoziation*»,
укр. «*асоціація*»;

англ. «*declaration*», фр. «*Declaration*», нім. «*Deklaration*»,
укр. «*декларація*».

Щодо *складних слів*, то вони утворюються синтаксико-морфологічним способом. У проаналізованих нами правових термінах виокремлено такі типи утворень:

інтеграція двох іменників: N + N: англ. «*benelux*», «*stakeholder*»,
нім. «*Arbeitsmarkt*»;

інтеграція двох прикметників: A + A: «*mainstreaming*», «*audiovisual*»;

інтеграція іменника і прикметника: N + A: «*benchmarking*»;

інтеграція прикметника й іменника: A + N: «*biotechnology*», «*eurocrat*»,
нім. «*Binnenmarkt*».

Ще однією словотвірною особливістю є синтаксичний спосіб словотвору в англійській мові, що можна пояснити домінуванням аналітизму:

«*enhancing people-to-people contacts*» – зміцнювати міжлюдські контакти;

«*promoting cross-border and inter-regional cooperation*» – підтримувати транскордонну та міжрегіональну співпрацю;

«*result-oriented*» – зорієнтований на результат.

Отже, унаслідок словотвірного аналізу термінів правових актів ЄС диференційовано префіксальний, суфіксальний типи словотворення, а також словоскладання й інтеграцію словосполучення. Виокремлено інтернаціональні префікси, продуктивні префікси та суфікси для термінотворення фахової лексики ЄС у різних мовах.

4.3. Структурний аналіз термінів правових актів ЄС

Терміни-словосполучення складаються з кількох компонентів, вони можуть бути двокомпонентними й багатоконпонентними. До структури таких терміносполучень входять здебільшого іменники та прикметники, які цілісно виражають певне поняття правової системи ЄС:

англ. «*crisis management operations*», фр. «*operations de gestion de crise*», нім. «*Operationen zur Krisenbewältigung*», укр. «операції з урегулювання криз(и)»;

англ. «*cultural diversity*», фр. «*diversite culturelle*», нім. «*kulturelle Vielfalt*», укр. «культурне розмаїття»;

англ. «*cultural networks*», фр. «*reseaux culturels*», нім. «*kulturelle Netze*», укр. «культурні мережі»;

англ. «*disadvantaged areas*», фр. «*regions defavorisees*», нім. «*benachteiligte Gebiete*», укр. «регіони у скруті».

Для англійської, французької, німецької й української мов, якими написані аналізовані правові тексти ЄС, характерний різний ступінь синтетизму та аналітизму, тому продуктивність зазначених типів термінотворення неоднакова. Зафіксовано повні структурні відповідники, це стосується здебільшого термінологічних словосполучень:

англ. «*academic recognition*»;

фр. «*reconnaissance academique*»;

нім. «*akademische Anerkennung*»;

укр. «академічне визнання».

Багатокомпонентні термінологічні словосполучення продуктивні в термінології ЄС:

англ. «*adopt common positions*»;

фр. «*arreter des positions communes*»;

нім. «*gemeinsame Standpunkte annehmen*»;

укр. «*ухвалювати спільні позиції*»;

англ. «*Advisory Committee on Vocational Training*»;

фр. «*comite consultatif pour la formation professionnelle*»;

нім. «*Beratender Ausschuss fur Berufsausbildung*»;

укр. «*Дорадчий комітет з професійного навчання*».

Таблиця 4.9

**Представленість термінів різної структурної композиції
в англійській та українській терміносистемах права ЄС**

Однослівні терміни		Двокомпонентні терміни		Багатокомпонентні терміни	
Англ. мова	Укр. мова	Англ. мова	Укр. мова	Англ. мова	Укр. мова
18,2 %	7,4 %	46,9 %	50,8 %	35,1 %	41,8 %

На основі лексикографічних джерел і довідкової літератури зафіксовано та проаналізовано власне термінологічні одиниці правових актів ЄС, серед них англійські однокомпонентні терміни становлять 18,2 %, а українські – 7,4 %. Кількість двокомпонентних терміносполучень – 46,9 % і 50,8 % в англійській та українській фахових мовах відповідно. Багатокомпонентні терміносполучення у відсотковому відношенні представлені так: 35,1 % і 48,1 % відповідно. Отже, найбільш репрезентативно представлені двокомпонентні терміносполучення.

Виявлені нами в правових текстах ЄС терміни-словосполучення доцільно диференціювати за типом їхньої структури.

1. Прості словосполучення, що складаються, зазвичай, із двох слів, одне з яких є головним, а інше залежним.

АНГЛ. «*equal opportunities*», «*Mediterranean policy*», «*founding treaties*», «*advisory committees*», «*annual report*», «*cold war*», «*common market*», «*common strategies*», «*European Company*», «*European Council*», «*European institutions*», «*European powers*», «*European Parliament*».

Фр. «*decision contraignante*», «*procedure budgetaire*», «*discipline budgetaire crise civile*», «*cooperation etroite*», «*groupe consultatif sur la politique desecurite*».

Нім. «*bindende Entscheidung*», «*behutsame Geldpolitik*», «*zivile Krise*», «*enge Zusammenarbeit*», «*beratende Gruppe fur das Sicherheitskonzept der Kommission*».

Укр. «спільна позиція», «спільна стратегія», «спільний ринок римські угоди», «соціальна хартія», «соціальна глава», «соціальний протокол», «інтервенційна ціна», «інформаційне суспільство», «кваліфікована більшість», «Європейська Комісія», «Європейська Конституція», «Європейська Рада», «Європейська угода», «Європейський конгрес» та ін.

2. Складні словосполучення, у яких залежні слова маркують різні аспекти значення стрижневого слова.

АНГЛ. «*Weighting of votes in the Council*», «*Uniform electoral procedure for the European Parliament*», «*Transparency of Council proceedings*», «*Statute for Members of the European Parliament*», «*Services of general economic interest President of the European Council*», «*Open method of coordination*», «*European Convention on Human Rights*», «*Court of Justice of the European Union*».

Фр. «*propositions annuelles de fixation de prix*», «*Systeme automatise d'identification d'empreintes digitales*», «*obligatoire dans tous ses elements*», «*strategies coherentes et globales en matiere d'education et de formation tout au long de la vie*».

Нім. «*Massnahmen zur Bekampfung der Inflation*», «*in allen seinen Teilen verbindlich*», «*koharente und umfassende Strategien fur lebenslanges Lernen*».

Укр. «європейська система центральних банків», «європейське співтовариство з вугілля та сталі», «європейське співтовариство з атомної енергії», «європейський банк реконструкції та розвитку», «європейський інспектор з захисту даних», «європейський фонд управління та забезпечення в сільському господарстві», «комітет з питань політики та безпеки» та ін.

Таблиця 4.10

Типи словосполучень за їхньою структурою

№ з/п	Тип словосполучення	Частотність уживання (%)
1.	Прості словосполучення	75 %
2.	Складні словосполучення	25 %
Разом		100 %

Отже, у правовій терміносистемі найчастіше використовують прості терміни-словосполучення, їх нараховують 75 %, найменше – складні терміни-словосполучення (25 %).

Атрибутивні терміносполучення як особливий тип словосполучень неоднорідні за своєю структурою. Роль головного компонента виконує іменник, залежний компонент може бути представлений різними частинами мови: прикметником, займенником, числівником, прислівником, іменником.

Вивчення структурно-семантичних особливостей атрибутивних груп у сучасній англійській мові виявляє більший, порівнюючи з українською мовою, діапазон смислових зв'язків між членами словосполучень.

Атрибутивні терміносполучення зі складним синтаксичним зв'язком між компонентами мають низку особливостей.

1. Між членами атрибутивного терміносполучення можуть бути дуже широкі семантичні зв'язки:

«Prudential supervision» – «пруденційний нагляд»;

«*Legal framework*» – «*правова структура*»;

«*Adequate level*» – «*достатній рівень*» [269; 261];

«*Financial sector*» – «*фінансовий сектор*»;

«*Preventive efforts*» – «*превентивні заходи*»;

«*Terrorist purposes*» – «*терористичні цілі*» [268; 260].

У цих випадках фіксуємо зв'язок іменника з прикметником. В українській мові важливо брати до уваги рід, число й відмінок іменника, а потім додавати прикметник відповідно до норм української мови, згідно з якими прикметники передують іменникам та змінюються за родами, числами й відмінками (форми прикметника залежать від форм іменника, із яким узгоджується прикметник).

2. Друга особливість атрибутивних терміносполучень – існування так званих багаточленних атрибутивних груп зі складними семантичними зв'язками всередині групи. У таких словосполученнях вимога правильного розкриття смислових зв'язків між компонентами набуває особливого значення. Наприклад:

«*Electronic money holder*» – «*власник електронних грошей*»;

«*Public transport cards*» – «*картки громадського транспорту*»;

«*Internal control mechanism*» – «*механізм внутрішнього контролю*» [269; 261];

«*Criminal law approach – заходи кримінального права*» [2005/60/ЕС].

Ключове слово в англійській мові завжди розташоване в кінці атрибутивного терміносполучення. В англійських багатокomпонентних атрибутивних сполученнях головне слово групи – останній іменник. Правильне розкриття смислових зв'язків між компонентами атрибутивного сполучення має особливо велике значення в тих випадках, коли в ролі означення постають іменники [128], зокрема:

«*Payment service user*» – «*користувач платіжної послуги*» [269; 261].

Порядок розташування компонентів в англійській та українській мовах різний. Іменник в англійському терміносполученні постпозитивний, а в

українській – препозитивний. Терміносполучення «*payment service*» – «платіжна послуга» дає змогу провести правильне розчленування атрибутивної групи, унаслідок чого вид семантичного зв'язку не змінюється:

«*Life insurance intermediary*» – «посередник страхування життя» [268; 260].

Звернемо увагу, що в цьому словосполученні також не змінився вид семантичного зв'язку. Лексичне значення словосполучення «*life insurance*» – «страхування життя». Розташування головного компонента терміносполучення відрізняється в англійській та українській мовах.

«*Suspicious transaction reports*» – «звіти про підозрілі операції».

«*Own funds requirements*» – «вимоги щодо власного капіталу» [269; 261].

У поданих прикладах також помітне незбігання числа іменника: у першому випадку «однина → множина»; у другому – «множина → однина».

За морфологічною ознакою основного слова правові терміни-словосполучення ЄС можуть містити лише іменникові словосполучення.

Англ. «*accession criteria*», «*accession negotiation*», «*accession partnership*», «*accession process*», «*accession treaty*», «*equal opportunities*», «*Mediterranean policy*» та ін.

Укр. «Архітектура Європи», «Гімн Європи», «глобалізація економіки», «гуманітарна допомога», «Декларація Шумана», «День Європи», «добробут тварин», «доробок Співтовариства», «Європа регіонів», «захист споживачів», «Звіт Спаака», «Інтервенційна ціна», «класифікація витрат», «комітет із зайнятості», «комітет регіонів», «критерії вступу», «критерії конвергенції (зближення)», «право на участь», «право Співтовариства», «Прапор Європи», «Президентство Союзу», «процедура консультації», «процедура погодження», «процедура співпраці» та ін.

Терміни-словосполучення диференціювали також за типом синтаксичної будови словосполучення, граматичної моделі. Англійські

правові терміни-словосполучення ЄС утворюються поєднанням слів таких лексико-граматичних категорій:

1) іменник + іменник (N+N):

АНГЛ. «*accession criteria*», «*accession negotiation*», «*accession partnership*», «*accession process*», «*accession treaty*», «*applicant countries*», «*association agreement*», «*asylum policy*», «*block exemptions*», «*community bridge*», «*employment committee*», «*food safety*»;

2) прикметник + іменник (A+N):

АНГЛ. «*equal opportunities*», «*Mediterranean policy*», «*agricultural policy*», «*advisory committees*», «*annual report*», «*atmospheric pollution*», «*democratic deficit*», «*environmental liability*», «*European Council*», «*financial perspective*».

Українські двокомпонентні терміни ЄС утворені за такими моделями:

1) прикметник +- іменник у Н. в. однини: «Амстердамська угода», «безперервний розвиток», «гуманітарна допомога», «економічна політика», «електронна Європа», «Європейська комісія», «Європейська Конституція», «Європейська Рада», «Європейська угода», «Європейський Конвент», «Європейський конгрес», «Європейський омбудсмен», «Європейський Парламент», «Європейський рух», «Європейський Союз», «Західноєвропейський союз», «Інтервенційна ціна», «інформаційне суспільство», «кваліфікована більшість», «Кіотський протокол», «Котонуська угода», «Лаекенська декларація», «Лісабонська стратегія», «Ломеська конвенція», «Люксембурзький компроміс», «Люксембурзький процес», «Маастрихтська угода», «Мессінська конференція», «Митний союз», «міжурядова конференція», «монетарна політика», «Ніццька угода», «Паризька угода», «подвійна більшість», «порогова ціна», «Соціальна глава», «Соціальна хартія», «Соціальний протокол», «спільна позиція», «Спільна стратегія», «Європейський Союз»;

2) прикметник + іменник у Н. в. множини: «Білі книги», «власні ресурси», «генеральні директорати», «європейські партії», «Європейські

Співтовариства», «Зелені книги», «Копенгагенські критерії», «основоположні угоди», «транс'європейські мережі»;

3) іменник у Н. в. + іменник у Р. в. без прийменника: «Архітектура Європи», «Гімн Європи», «глобалізація економіки», «Декларація Шумана», «День Європи», «добробут тварин», «доробок Співтовариства», «Європа регіонів», «Запобігання принцип», «захист споживачів»;

4) іменник у Н. в. + іменниково-прийменникова конструкція: «право на участь», «Комітет із зайнятості».

Найчастіше використовують синтаксичні типи правових термінів на зразок «прикметник +- іменник у Н. в. однини» – 75 %, друге місце посідають терміни «прикметник + іменник у Н. в. множини» – 15 %, найменшу групу становлять правові терміни «іменник у Н. в. + іменник у Р. в. без прийменника» – 5 %, «іменник у Н. в. + іменник у Р. в. без прийменника» – 5 % від загальної кількості термінів правової терміносистеми.

Отже, у правовій терміносистемі фахових текстів права ЄС найчастіше (45 %) використовують терміни-словосполучення «іменник + іменник (N+N)».

II. Трикомпонентні синтаксичні типи в англійській терміносистемі правових актів ЄС представлені моделями, що подані за спадною активністю.

1. Adj + Adj + N (60%):

«*common commercial policy*», «*common cultural heritage*», «*common external tariff*», «*common transport policy*», «*European Energy Community*», «*European Employment Strategy*», «*European industrial capacity*», «*European political awareness*», «*European political cooperation, general European interest*».

2. Adj + N + N:

«*common customs tariff*», «*common defence policy*», «*European arrest warrant*», «*European research area*», «*European security strategy*», «*excessive government deficit*», «*internal border controls*».

3. N + N +N:

«community action programme», «community employment policy», «crisis management operations», «exchange rate movements», «exchange rate variability».

4. N + Adj + N:

«community legal instrument», «community social policy», «community structural measures».

Моделі трикомпонентних синтаксичних типів в українській фаховій мові представлені за спадною активністю.

1. **«Прикметник + прикметник + іменник» (65 %):** *«економічний та монетарний союз», «Європейська валютна (монетарна) система», «європейська грошова одиниця», «європейська економічна зона», «Європейський інвестиційний фонд», «Європейський монетарний (валютний) інститут», «Європейський соціально-економічний комітет», «Європейський соціальний фонд», «Спільна транспортна політика», «Спільна торговельна політика», «Спільна сільськогосподарська політика», «Спільна оборонна політика», «Європейський центральний банк».*

2. **«Іменник у Н. в. + прикметник + іменник у Р. в.»:** *«Агенції Європейського Союзу», «безпека харчових продуктів», «громадянство Європейського Союзу», «Договір з соціальної політики», «Європа концентричних кіл», «Європа різних швидкостей», «Хартія основних прав», «Суд Європейських Співтовариств», «Рада Європейського Союзу», «Організація північноатлантичного договору», «Країни Вишеградської угоди», «Комітет постійних представників».*

3. **«Прикметник +- іменник у Н. в. + іменник у Р. в.»:** *«Європейська політика сусідства», «Європейська стратегія зайнятості», «Європейський суд аудиторів», «Європейський фонд розвитку», «Правові інструменти Співтовариства».*

4. **«Іменник у Н. в. + іменник у Р. в. + іменник у Р. в.»:** *«Політика в галузі підприємництва».*

5. «Прислівник +-+ прикметник + іменник у Н. в.»: «генетично модифіковані організми».

За синтаксичними ознаками диференційовано:

1) **безприйменникові сполучення** слів, з'єднані способом керування:

англ. «*White Papers*», «*Own resources*», «*Directions General*», «*Globalisation of the economy*», «*European Commission*», «*European Movement*», «*European Parties*», «*Employment Committee*», «*Economic and Social Committee*», «*Treaty Establishing the European Community*», «*European Coal and Steel Community*», «*Social Policy Agreement*»;

укр. «Білі книги», «Власні ресурси», «Генеральні директорати», «Глобалізація економіки», «День Європи», «Європейська Комісія», «Європейський рух», «Європейські партії», «Європейський суд аудиторів», «Класифікація витрат», «Комітет регіонів», «Ніщцька угода»;

2) **прийменникові словосполучення:**

англ. «*Day of Europe*», «*European Court of Auditors*», «*Classification of expenditure*», «*Committee of the Regions Treaty of Nice*»;

укр. «Комітет із зайнятості», «Комітет з економічних та соціальних питань», «Угода про заснування Європейського Співтовариства», «Європейське співтовариство з вугілля та сталі», «Договір з соціальної політики».

Таблиця 4.11

**Класифікація правових термінів-словосполучень
за синтаксичними ознаками**

№ з/п	Тип словосполучення	Частотність уживання (%)
1.	Безприйменникові сполучення	75 %
2.	Прийменникові сполучення	25 %

Отже, у терміносистемі правових актів ЄС найчастіше використовують безприйменникові терміни-словосполучення (75 %), найрідше – прийменникові терміни-словосполучення (25 %).

Терміни-словосполучення поділяють на три типи.

До першого типу належать терміни-словосполучення, компонентами яких є самостійні слова, які можуть вживатися окремо і які зберігають своє значення.

Англ. «*accession criteria*», «*accession negotiation*», «*accession partnership*», «*accession process*», «*association agreement*».

Укр. «Глобалізація економіки», «Класифікація витрат», «Процедура консультації».

До другого типу належать такі терміни-словосполучення, у яких один із компонентів – правовий термін, а другий стосується загальноновживаної лексики. Компонентами такого типу можуть бути два іменники або іменник і прикметник. Цей спосіб утворення правових термінів більш продуктивний, ніж перший, де два компоненти – самостійні терміни.

Англ. «*equal opportunities*», «*Founding treaties*», «*Annual report*», «*Atlantic Alliance*», «*Block exemptions*».

Укр. «монетарна політика», «соціальний протокол».

Третій тип становлять терміни-словосполучення, обидва компоненти яких являють собою слова загальноновживаної лексики, лише сполучення цих слів є терміном.

Англ. «*Mediterranean policy*», «*agricultural policy*», «*advisory committees*», «*applicant countries*», «*asylum policy*», «*audiovisual policy*», «*black Monday*», «*black Wednesday*», «*candidate countries*», «*butter mountain*».

Укр. «безперервний розвиток», «білі книги», «зелені книги», «захист споживачів», «критерії вступу», «спільний ринок», «чотири свободи».

Отже, виокремлено продуктивні моделі утворення термінів права ЄС. Двокомпонентне терміносполучення є одним із продуктивних способів, серед них зафіксовано найуживаніші моделі «іменник + іменник» та «іменник +

прикметник». Серед трикомпонентних терміносполучень найбільш частотною визнана модель «прикметник + прикметник + іменник» (60 % – 65%). Запропоновано класифікацію терміносполучень за їхнім компонентним складом (посднання загальноновживаної лексики та власне термінів), за синтаксичними ознаками (прийменникові, безприйменникові).

4.4. Аббревіація як продуктивний спосіб термінотворення фахової лексики правових актів ЄС

У правових документах ЄС широко використовують скорочені слова та аббревіації. Аббревіатури – складноскорочені слова, утворені з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття; уживають в усному та писемному мовленні [167].

Аббревіатури – це переважно терміни-іменники, що складаються зі скорочених компонентів складного (вихідного) слова / терміна. Оптимальним цей спосіб словотворення можна вважати тому, що він сприяє лаконічності фахової мови та економії мовних засобів, проте інколи зумовлює незрозумілість і багатозначність термінологічних одиниць [90, с. 119].

Під *аббревіацією* розуміємо утворення нового слова з перших літер словосполучення. Найпоширенішими аббревіатурами в правових актах ЄС є:

англ. «OSCE – Organization for Security and Cooperation in Europe» ;
фр. OSCE – Organisation pour la sécurité et la coopération en Europe;
нім. «OSZE – Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa; укр.
«ОБСЄ – Організація з безпеки та співробітництва в Європі»;

англ. «CoE – Council of Europe»; фр. «CdE – Conseil de l'Europe», нім.
укр. РЄ – «Рада Європи»;

англ. «UN – United Nations»; фр. «ONU – Organisation des Nations unies»; нім. «VN – Vereinte Nationen»; укр. «ООН – Організація Об'єднаних Націй»;

«The Common Foreign and Security Policy (CFSP) of the European Union» – «Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС» (СЗБП);

англ. «CSDP – The Common Security and Defence Policy»; фр. «PSDC – politique de sécurité et de défense commune», нім. «GSVP – Gemeinsame Sicherheits- und Verteidigungspolitik»; укр. «СПБО – Спільна політика безпеки та оборони»;

англ. «WTO – World Trade Organisation»; фр. «OMC – Organisation mondiale du commerce»; нім. «WTO – Welthandelsorganisation»; укр. «СОТ – Світова організація торгівлі»;

англ. «EDA – European Defence Agency»; фр. «AED – Agence européenne de défense»; нім. «EDA – Europäische Verteidigungsagentur»; укр. «ЄОА – Європейське оборонне агентство»;

англ. «CSDP – Common Security and Defence Policy»; фр. PSDC – politique de sécurité et de défense commune»; нім. «GSVP – Gemeinsame Sicherheits- und Verteidigungspolitik»; укр. «СПБО – Спільна політика безпеки та оборони».

Абревіатури утворені переважно на основі англійської мови, мають відповідні позначення в інших мовах держав-членів.

англ. «DG – Directorate-General», фр. «DG – Direction Generale», нім. «GD – Generaldirektion», укр. «ГД – генеральний директорат».

англ. «EUBAM – EU Border Assistance Mission», фр. «EUBAM – mission européenne d'aide a la gestion des frontieres», «EUBAM – EU-Mission zur Unterstützung des Grenzschatzes», укр. «EUBAM» – «Місія ЄС з надання допомоги на [українсько-молдавському] кордоні».

Абревіатури використовують для позначення: європейських стратегій, норм, документів, угод, установ, організацій, етапів європейського розвитку (EU-15, EU-25, EU-27, EU-28).

У терміносистемі правових актів ЄС представлені абревіатури в поєднанні з повними й усіченими термінами:

англ. «*DG Employment*», «*Social Affairs and Inclusion – DG Emploi*», фр. «*affaires sociales et inclusion*», нім. «*GD Beschäftigung, Soziales und Integration*»;

англ. «*EURO-AIM*» («*European Organisation for an Independent Audiovisual Market*»), фр. «*EURO-AIM*» («*Organisation européenne pour un marché de l'audiovisuel indépendant*»), нім. «*EURO-AIM*» («*Europäische Organisation für einen unabhängigen audiovisuellen Markt*»).

«*RESIDER*»: англ. «*Community Programme to Assist the Conversion of Steel Areas*»; фр. «*Programme communautaire en faveur de la reconversion des zones sidérurgiques*»; нім. «*Gemeinschaftsprogramm zugunsten der Umstellung von Eisen- und Stahlrevieren*».

У правових актах ЄС аббревіатури функціонують не тільки скорочені варіанти широковживаних вихідних лексем, а й самостійні терміни, особливо в позначенні програм, проектів та організацій ЄС. Наприклад:

«*Text with **EEA** relevance. Текст стосується **ЄЕП***» [268; 260].

англ. «*EEA*» – «*European Economic Area*»;

укр. «*ЄЕП*» – «*Європейський Економічний Простір*».

Здебільшого аббревіатура терміну розшифровується, коли вживається у фахових текстах Директив Європейського парламенту та Ради ЄС вперше:

«*For the purposes of paragraph 1, secure, low-risk assets are also units in an **undertaking for collective investment in transferable securities (UCITS)** which invests solely in assets as specified in the first subparagraph*» [270];

«*Для цілей частини 1 забезпечені низько-ризиковані активи – це також одиниці в **організації колективного інвестування в перехідні цінні папери (UCITS)**, які інвестують виключно в активи, як зазначено в першому пункті*» [261].

У цьому випадку аббревіатура вжита тільки після повного варіанта словосполучення «*undertaking for collective investment in transferable securities*». В українській мові залишено вихідний варіант аббревіатури, але перекладено її повну форму як «організація колективного інвестування в

перехідні цінні папери». «UCITS» – це інвестиційні фонди, які відповідають правилам якості Європейського Союзу, згідно з «Директивою 85/611/ЕЕС», що була створена ще в 1985 році й оновлена в середині 2010 року. Цю аббревіатуру часто вживають у законодавчій, економічній та правовій галузях [244; 250; 257], вона наявна в словнику та закріплена в українській мові саме в такому вигляді.

Теоретичний матеріал ілюструють аналогічні приклади:

*«The Community action should continue to take particular account of **the Recommendations of the Financial Action Task Force (hereinafter referred to as the FATF)**, which constitutes the foremost international body active in the fight against money laundering and terrorist financing» [268];*

*«Заходи Співтовариства мають і надалі враховувати **Рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (далі – FATF)**, яка є головною міжнародною установою в сфері боротьби із відмиванням коштів та фінансуванням тероризму» [260].*

«FATF» – міжурядова організація, що розробляє світові стандарти у сфері протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму [252] Проаналізувавши термінологічні глосарії та тексти відповідних директив підсумуємо, що існує два варіанти цієї аббревіатури в українській мові – FATF та ФАТФ.

«The General Agreement on Trade in Services (GATS) allows Members to adopt measures necessary to protect public morals and prevent fraud and adopt measures for prudential reasons, including for ensuring the stability and integrity of the financial system» [268].

«Генеральна угода про торгівлю послугами (GATS) дозволяє членам затверджувати заходи, необхідні для захисту норм поведінки, попередження шахрайства, а також вживати обґрунтовані заходи, включаючи забезпечення стабільності та цілісності фінансової системи» [260].

«GATS» – угода Світової організації торгівлі, що набула чинності в січні 1995 року внаслідок Уругвайського раунду переговорів. Угоду укладено

для поширення багатосторонньої системи торгівлі на сектор послуг у такий спосіб, як Генеральна угода з тарифів і торгівлі, що забезпечує подібну систему для торгівлі товарами [271; 272]. Існує два варіанти цієї аббревіатури – GATS та ГАТС.

*«Suspicious transactions should be reported to the **financial intelligence unit (FIU)**, which serves as a national centre for receiving, analysing and disseminating to the competent authorities suspicious transaction reports and other information regarding potential money laundering or terrorist financing» [268].*

*«Інформація про підозрілі операції мають надаватись **підрозділу фінансової розвідки (ПФР)**, який діє в якості національного центру з отримання, аналізу та направлення до компетентних органів звітів про підозрілі операції та іншої інформації, яка стосується можливого відмивання коштів або фінансування тероризму» [260].*

Абревіатура «*FIU*» не є загальноживаною. Розшифрування абревіатури, зазвичай, подають за першого вживання скорочення, власне скорочення беруть у дужки, щоб надалі в тексті використовувати саме його, а не розшифрований варіант.

Отже, у правових документах ЄС широко використовують скорочені слова та аббревіації. Абревіатури витлумачені як складноскорочені слова, утворені з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття. Їх використовують для позначення програм діяльності, установ, органів, етапів європейського розвитку, стратегій у межах Євросоюзу.

4.5. Стандартизація та уніфікація сучасної терміносистеми ЄС

З огляду на проблеми стандартизації та уніфікації термінів та терміносистем на сучасному етапі розвитку термінознавства дослідники послуговуються такими поняттями, як «стандартизація», «гармонізація», «упорядкування», «унормування», «уніфікація».

Проблеми впорядкування, стандартизації та уніфікації термінів постають об'єктом дослідження вітчизняних та іноземних науковців (В. П. Даниленко [62, с. 7–8], А. С. Д'якова [61], О. В. Карпінська [87, с. 207–208], Д. С. Кас'яненко [90], Т. Р. Кияка [Кияк 1993, с. 35–36; Кияк 2008, с. 77–78], Н. О. Курносова [115, с. 79–80.], G.-R. Groot [206], L. Drozd [197] й ін.).

Термін «упорядкування» – родовий щодо уніфікації, гармонізації та стандартизації [62, с. 9], є гіперонімом до термінів унормування, уніфікація, стандартизація й гармонізація.

Уніфікацію витлумачують як усунення синонімії або полісемії й семантичної омонімії, що небажані в межах термінології однієї наукової сфери [94, с. 62]. Стандартизація – це різновид термінологічної роботи, результатом якої є впорядкування документів, у яких зазначено перелік рекомендованих до використання термінів.

Під час стандартизації формується її механізм, який може охоплювати стандартизацію правил і процедури побудови терміносистем [191, с. 227]. Процес гармонізації спрямований на узгодження національної і міжнародної термінології [164, с. 190]. Наслідком цього процесу на рівні кількох мов стає інтернаціоналізація термінологічних одиниць [94, с. 63].

Відповідно до окреслених термінологічних напрацювань, гармонізація інкорпорує такі етапи [57; 87; 215; 223]:

- 1) системне порівняння національних термінологій і терміносистем;
- 2) побудова класифікаційної схеми понять з урахуванням усіх понять, відображених у зіставлюваних національних термінологіях;
- 3) згода щодо однозначного розуміння й використання еквівалентних національних термінів;
- 4) інтернаціоналізація, що передбачає взаємне запозичення з національних мов термінів для заповнення лакун у національних терміносистемах [57; 87; 215; 223].

Дослідження терміносистеми правових актів ЄС дає змогу зробити деякі узагальнення щодо відповідності термінів у різних мовах.

1. Повна відповідність: англ. «*Protocol*», фр. «*Protocole*», нім. «*Protocol*».

Укр. «*протокол*» як додатковий елемент Угоди про ЄС, що забезпечує докладну інформацію про реалізацію вимог угоди або таких вимог, які надто довгі для того, щоб включати їх до тексту угоди.

Англ. «*harmonisation*», фр. «*harmonisation*», нім. «*Harmonisierung*».

Укр. «*гармонізація*» – процес координації національної політики та стандартів різних країн, але в дещо більш обмежений спосіб, ніж передбачає *апроксимація*.

2. Часткова відповідність: англ. «*accession negotiations*», фр. «*négociation d'adhésion*», нім. «*Beitrittsverhandlungen*».

Укр. «*переговори щодо вступу / приєднання*»; «*перемовини щодо вступу / приєднання*».

«*Food safety*» – гарантія чистоти харчових продуктів.

3. Безеквівалентні терміни або терміносполучення:

«*Europe 'à la carte'*» – «Європа 'à la carte'» – ступенева європейська інтеграція.

Термінологічна полісемія, синонімія перешкоджають досягненню однозначності в терміносистемі. У терміносистемі правових актів ЄС є синоніми, які використовують паралельно: запозичений термін і власний термін, аббревіатура й терміносполучення, однослівний термін і терміносполучення. Синонімія постійно виникає у сфері термінології у зв'язку з одночасним використанням національних, запозичених, зокрема інтернаціональних, термінів [117, с. 165].

Як зазначено вище, для правової системи ЄС характерний мультилінгвізм. Синонімія та полісемія є результатом здебільшого фактору багатомовності, який притаманний Євросоюзу, що й зумовлює специфіку терміносистеми правових актів ЄС.

Висновки до розділу 4

1. У правових актах ЄС реалізуються нормативно-правові положення, які є обов'язковими для усіх держав-членів. Чіткості й однозначності викладу цих положень досягають завдяки використанню фахової лексики, що містить терміни правової системи ЄС, офіційні номенклатурні позначення, аббревіатури.

2. Термінологічна лексика як складник фахових правових актів ЄС класифікована на такі групи: терміни правової системи ЄС; номенклатурні одиниці; загальнонаукові терміни; загальноживана лексика. Терміни правової системи ЄС представлені фаховою лексикою на позначення приєднання або вступу до Євросоюзу; фаховою лексикою, що позначає належність до Євросоюзу; фаховою лексикою на позначення політики ЄС; фаховою лексикою на позначення фінансових, економічних понять та установ; фахової лексики на позначення органів, комітетів, комісій Євросоюзу. Номенклатурні позначення широко представлені в терміносистемі правових актів ЄС для називання установ, органів, організацій, структурних підрозділів.

3. Серед структурних типів виявлено всі види термінів: прості, складні, складені, аббревіатури й терміносполучення. Зафіксовано продуктивні афіксальні моделі термінотворення. Серед суфіксальних моделей виокремлено V + -er, V + -ment, V + -(t)ion / V +-ition / V + -ation, A + -(i)ty, V + -ance; іменник + -ці: конкуренція, прикметник + -ість, іменник + -юва, іменник+ - зац, прикметник + - ор, іменник + - іст. До продуктивних префіксів терміносистеми європейського права належать інтернаціональні: *anti-* (анті-); *dis-* (дис); *inter-* (інтер-), *sub-* (суб-); *supra-* (над), *trans-* / *cross-* (транс). Підсумовано, що серед поданих моделей утворення терміносполучень двоконпонентні достатньо продуктивні, найуживанішими моделями слугують іменник + іменник та іменник + прикметник. Серед

трикомпонентних терміносполучень найбільш частотною визнана модель прикметник + прикметник + іменник (до 65 %). Запропоновано класифікацію терміносполучень за їхнім компонентним складом (поєднання загальноживаної лексики та власне термінів), за синтаксичними ознаками (прийменникові, безприйменникові).

4. Аббревіатури, зазвичай, утворені на основі англійської мови, мають відповідні позначення в інших мовах держав-членів. Їх використовують для номінації: європейських стратегій, норм, документів, угод, установ, організацій, етапів європейського розвитку У терміносистемі правових актів ЄС наявні аббревіатури в поєднанні з повними й усіченими термінами. Аббревіатурні позначення здебільшого синонімічні до їхніх повних еквівалентів. Аббревіатурами є терміни-іменники, які складаються зі скорочених компонентів складного (вихідного) слова / терміна.

4. З огляду на відповідності термінів у різних фахових мовах визначено повну та часткову відповідність термінів, а також безеквівалентні терміни або терміносполучення. Українська терміносистема права ЄС потребує впорядкування та стандартизації з огляду на мультлінгвізм Євросоюзу, численну кількість запозичених термінів, які ускладнюють розуміння нормативних положень правових актів ЄС.

Основні положення й результати, описані в четвертому розділі, представлено в публікаціях автора [47; 50].

ВИСНОВКИ

У дисертації досліджено терміносистему правових актів ЄС на матеріалі англійської, французької, німецької та української мов. Теоретичне підґрунтя роботи становить комплекс наукових праць, що витлумачують основні положення права й мови, термінознавства, теорії терміна, теорії словотвору, зіставної семантики.

Правовий акт ЄС у роботі потрактований як фаховий текст, об'єктивований у вигляді офіційного документа, що складається з певних блоків, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного й логічного типів зв'язку, та функціонує у сфері фахової комунікації правників у ЄС та за його межами. Мови права ЄС базовані на правових системах, заснованих на різних юридичних концепціях – англосаксонського й романо-германського права. Усі лінгвістичні версії європейського законодавства мають однакову юридичну силу.

Результати дослідження довели, що понятійна система права ЄС зумовила неоднорідність її терміносистеми, елементами якої є терміни з інших галузей права та суміжних наук, здебільшого фінансово-економічної й суспільно-політичної. Водночас зафіксовано наявність власних специфічних терміноелементів у межах терміносистеми ЄС.

Визначено вербальну та екстарлінгвальну організацію правових актів ЄС. Для морфологічного рівня фахових текстів права ЄС характерна номіналізація (до 30 % іменників). Широко представлена категорія модальності, за допомогою якої вербалізується сукупність обов'язкових правил, положень тощо, які повинні виконувати всі держави-члени. Використання пасивних конструкцій сприяє безособовому викладу фахової інформації.

Відсоткова репрезентація структурних типів речень у фахових текстах представлена так: прості речення – близько 59 %, складносурядні – приблизно 1 %, складнопідрядні – близько 40 %. Прості речення здебільшого

ускладнені відокремленим означенням і відокремленою обставиною, що виражені відповідно дієприкметниковим і дієприслівниковим зворотами, однорідними членами речення. Поширеними типами складнопідрядних є означальні, умовні, часу й додатку. Середня кількість слів у реченні фахових текстів права ЄС перебуває в діапазоні від 24,6 до 36,5: англ. – 36,1; фр. – 36,5; нім. – 32,03; укр. – 24,6.

Підсумовано, що креолізованість правових актів виявляється у фаховій екстралінгвістиці, маркерами якої є шрифт, наявність структурних елементів та їх графічне позначення, наявність та оформлення покликань, використання іншомовних вкраплень. Покликання скеровують читача як до різних частин того самого документа, так і до інших інструментів ЄС. Запозичення (варваризми) використовують для позначення певних правових понять та як елементи коєгезії фахового тексту.

Специфіка лінгвальних і позалінгвальних маркерів правових актів ЄС в англійській, французькій, німецькій та українській мовах підтверджує загальну тенденцію євролекту до гармонізації та інтеграції в терміносистемі правових актів ЄС. Специфічність термінів правових актів ЄС полягає в тому, що найуживаніші компоненти в їхній структурі набувають специфічних значень, нових конотацій, віддалених від усталеної семантики, що відображає спільну мету європейських країн у прагненні до інтеграції.

З'ясовано, що національно специфічне виявляється на рівні термінологічних паралелей, де різноеквівалентні терміни демонструють відмінності в обсязі значення завдяки різній кількості диференційних сем, а також на синтаксичному рівні, що зумовлює розбіжності в структурі та співвіднесеності простих і складних речень.

Терміносистема мови права ЄС витлумачена як знакова модель правопорядку в ЄС. Елементами терміносистеми слугують лексичні одиниці (слова та словосполучення) конкретної фахової мови держав-членів, а структура в цілому адекватна до структури системи понять правової системи ЄС. Тенденція до мовної економії знаходить своє втілення у фахових текстах

права ЄС. Основними засобами її вияву є лексичні засоби, а саме синкретизм, представлений полісемією термінів та аббревіацією.

Фахові тексти права ЄС схарактеризовані як прогнозовані та передбачувані. Кількість одиниць, значення яких може бути виражене іншими засобами без порушення стильових і змістових норм повідомлення, є мінімальною. Інформативність текстів – дещо вища в німецькій фаховій мові права, проте визнана низькою (показники ентропії англ. – 0,127, фр. – 0,157, нім. – 0,233, укр. – 0,132).

Термінологічна лексика як складник фахових правових актів ЄС класифікована на такі групи: терміни правової системи ЄС; номенклатурні одиниці; загальнонаукові терміни; загальноживана лексика. Терміни правової системи ЄС представлені фаховою лексикою на позначення приєднання або вступу до Євросоюзу; фаховою лексикою, що позначає належність до Євросоюзу; фаховою лексикою на позначення політики ЄС; фаховою лексикою на позначення фінансових, економічних понять та установ; фахової лексики на позначення органів, комітетів, комісій Євросоюзу. Номенклатурні позначення широко представлені в терміносистемі правових актів ЄС для називання установ, органів, організацій, структурних підрозділів.

У терміносистемі правових актів ЄС серед способів термінотворення активно використовують морфолого-синтаксичний і синтаксичний способи (німецька та англійська мови) словотвору, зокрема словоскладання та аббревіацію. Продуктивними моделями термінотворення є атрибутивні словосполучення. Елементами термінів-словосполучень можуть бути лише (1) правові терміни, (2) сполучення терміна й загальноживаної лексичної одиниці та (3) обидва компоненти – загальноживана лексика, сполучення яких утворює правовий термін ЄС. Виокремлено частотні суфіксальні та префіксальні моделі, а також структурні типи термінів права ЄС. Серед останніх двокомпонентні терміносполучення є достатньо продуктивними. Встановлено найуживанішими моделі їх утворення: іменник + іменник;

іменник + прикметник. Серед трикомпонентних терміносполучень найбільш частотною визнана модель прикметник + прикметник + іменник (до 65 %). Проілюстровано можливості кореляції та адаптації українського правничого поля до сучасних юридичних тенденцій ЄС.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом фахової лексики ЄС у різних дискурсивних практиках з метою адаптації української правової системи до сучасних юридичних традицій ЄС, що слід вважати обов'язковим і неминучим атрибутом процесу зближення України з ЄС, з одного боку, та перспективи повноцінного входження нашої країни до євроспільноти, з іншого боку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксенов А. Т. К вопросу о взаимодействии между военной терминологией и общелитературной лексикой : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / А. Т. Аксенов ; Московский государственный ун-т. – М., 1954. – 28 с.

2. Андриенко Т. П. Глобальный и локальные стратегии перевода: информационно-когнитивный аспект / Т. П. Андриенко. – LAP Lambert Academic Publishing, 2014. – 114 с.

3. Андрієнко Т. П. Стратегії і тактики перекладу: когнітивно-дискурсивний аспект (на матеріалі художнього перекладу з англійської мови на українську та російську) : монографія / Т. П. Андрієнко. – Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. – 340 с.

4. Апресян Ю. Д. Исследования по семантике и лексикографии / Ю. Д. Апресян. – М. : Языки славянских культур, 2009. – Т. 1: Парадигматика. – 568 с.

5. Артикуца Н. В. Законодавчі терміни та їх визначення / Н. В. Артикуца // Наукові записки. Том 90: Правові науки. – Київ : Вид-во Пульсари, 2009. – С. 39–44.

6. Артикуца Н. В. Мова права в її функціональних різновидах / Н. В. Артикуца // Сьогодні українського мовного середовища / АПН України, Ін-т вищої освіти [упоряд. Л. З. Мороз]. – Київ : КДУ, 2008. – С. 23–32.

7. Артикуца Н. В. Мова права і правова термінологія : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Н. В. Артикуца. – 2-ге вид., змін. і доп. – Київ : Стилос, 2004. – 277 с.

8. Артикуца Н. В. Методичний інструментарій правового термінознавства [Електронний ресурс] / Н. В. Артикуца // Наукові записки

НаУКМА. Правові науки. – 2012. – Т. 129. – С. 53–59. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NaUKMAun_2012_129_12.pdf.

9. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341с.

10. Ахманова О. С. Экстралингвистические и внутрилингвистические факторы в функционировании и развитии языка / О. С. Ахманова // Теоретические проблемы современного советского языкознания. – М. : Наука, 1966. – С. 69–74.

11. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – 2-е изд. – М. : Советская Энциклопедия, 1969. – 608 с.

12. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии / О. С. Ахманова. – М. : Учпедгиз, 1957. – 295 с.

13. Бабайцева В. В. Явления переходности в грамматике русского языка : монография / В. В. Бабайцева. – М. : Наука, 2000. – 640 с.

14. Баланаева О. В. Сопоставительный анализ многозначных терминов и терминов-омонимов юридической терминосистемы // Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – Вип. 10. – С. 168–176.

15. Барак С. М. Терминологическая лексика. Её место в словарном составе языка (на материале современной английской терминологии железнодорожного транспорта) : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / С. М. Барак ; Ленинградский государственный педагогический ин-т им. А. И. Герцена. – Л., 1955. – 15 с.

16. Баскаков Н. А. Современное состояние терминологии в языках народов СССР / Н. А. Баскаков ; Академия наук СССР, Ин-т языкознания. – М. : Восточная литература, 1959. – 27 с.

17. Бекетова О. В. Фігури повтору як лінгвостилістичні засоби аргументації / О. В. Бекетова // Взаємодія одиниць різних рівнів германських та романських мов : вісник КДЛУ. – 1997. – Вип. 3. – С. 3–7.

18. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации / А. Д. Белова. – Киев : Изд-во КНУ, 1997. – 311 с.
19. Берг Е. Б. Основные инструменты профессиональной коммуникации в правовой сфере (терминология, оценочные понятия, дефиниции) / Е. Б. Берг // Языки профессиональной коммуникации : материалы Международной научной конференции. – Челябинск : Изд-во Челяб. ун-та, 2003. – С. 15–18.
20. Богданов В. В. Семантико-синтаксическая организация предложения / В. В. Богданов. – Л. : ЛГУ, 1977. – 204 с.
21. Брагіна Е. Р. Структурно-компонентний аналіз термінів кібернетики в англійській мові у зіставленні з українською та російською : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Е. Р. Брагіна ; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2001. – 18 с.
22. Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс : учеб. / М. П. Брандес. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.
23. Будагов Р. А. Определяет ли принцип экономии развитие и функционирование языка? / Р. А. Будагов // Вопросы языкознания. – 1972. – № 1. – С. 17–36.
24. Васенко Л. А. Фахова українська мова : навч. посіб. / Л. А. Васенко, В. В. Дубчинський, О. М. Кримець. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.
25. Вашунин В. С. Субстантивные сложные слова в немецком языке / В. С. Вашунин. – М. : Высш. шк., 1990. – 159 с.
26. Вербенец М. Б. Правова термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. Б. Вербенец ; Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології. – Київ, 2004. – 20 с.

27. Вербенец М. Б. Правова термінологія української мови: історія становлення і функціонування : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Вербенец Мая Богуміла ; Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології. – Київ, 2004. – 242 с.

28. Виноградов В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) / В. В. Виноградов ; под ред. Г. А. Зотовой. – 4-е изд. – М. : Рус. яз., 2001. – 784 с.

29. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Труды МИИФЛИ : сб. статей по языковедению. – М. : Моск. ин-т истории, философии и лит, 1939. – Т. 5. – С. 3–54.

30. Власенко М. С. Стилiстичнi засоби вiдображення прагматичних категорiй в iспанських законодавчих текстах / М. С. Власенко // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. статей. – Київ : КДЛУ, 2001. – Вип. 6. – С. 26–30.

31. Власенко С. В. Перевод юридического текста: когнитивные особенности номинации и реалии-профессионализмы в языковой паре английский – русский / С. В. Власенко // Филологические науки в МГИМО : сб. научных трудов. – М. : МГИМО (У), 2005. – № 21 (37). – С. 129–140.

32. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина и терминологическая номинация : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / М. Н. Володина ; Московский государственный ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 1998. – 57 с.

33. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации) / М. Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 2000. – 128 с.

34. Володина М. Н. Теория терминологической номинации / М. Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 1997. – 180 с.

35. Володина М. Н. Термин как средство специальной информации / М. Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 80 с.
36. Гавура Д. Терміносистема європейського права та особливості перекладу українською мовою / Д. Гавура // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. – Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2009. – Вип. 26. – Ч. 1. – С. 195–199.
37. Гак В. Г. Теория и практика перевода: французский язык / В. Г. Гак, Б. Б. Григорьев. – СПб. : Интердиалект, 2000. – 456 с.
38. Гак В. Г. К проблеме семантической синтагматики / В. Г. Гак // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 1972. – С. 367–395.
39. Галкина-Федорук Е. М. Современный русский язык. Лексика : курс лекций / Е. М. Галкина-Федорук. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1954. – 204 с.
40. Гальперин И. Р. О понятии текста / И. Р. Гальперин // Вопросы языкознания. – 1974. – № 6. – С. 31–45.
41. Гамзатов М. Г. Техника и специфика юридического перевода : сб. статей / М. Г. Гамзатов. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ, 2004. – 184 с.
42. Гвенцадзе М. А. Коммуникативная лингвистика и типология текста / М. А. Гвенцадзе. – Тбилиси : Изд-во Тбил. ун-та, 1986. – 315 с.
43. Гвоздев А. Н. Очерки по стилистике русского языка / А. Н. Гвоздев. – М. : Просвещение, 1965. – 408 с.
44. Герд А. С. Основы научно-технической лексикографии (как работать над терминологическим словарём) / А. С. Герд. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1986. – 72 с.
45. Гидора-Шишковская А. Л. Терминологические параллели в системе юридических актов ЕС в разноструктурных языках / А. Л. Гидора-Шишковская // Международный научно-исследовательский журнал : периодический теоретический и научно-практический журнал. – 2015. – № 3 (34). – Ч. 2. – С. 75–82.

46. Гідора А. Л. «Архітектоніка» юридичних актів ЄС / А. Л. Гідора // Наукові записки / ред.кол.: О. Семенюк. – Кіровоград : В. Ф. Лисенко, 2015. – Вип. 145. – С. 620–625.

47. Гідора-Шишковська А. Л. Основні підходи до класифікації юридичних термінів Європейського Союзу в різноструктурних мовах / А. Л. Гідора-Шишковська // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету : зб. наук. праць / ред. кол.: Н. В. Бардіна, Ш. Р. Барисов, О. А. Жаборюк та ін. – Одеса : МГУ, 2015. – Вип. 14. – С. 113–116.

48. Гідора-Шишковська А. Л. Основні типи дискурсу / А. Л. Гідора // Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики навчання іноземних мов у дослідженнях студентів / Харківський національний ун-т імені В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ, 2009. – Вип. 5. – С. 54–58.

49. Гідора-Шишковська А. Л. Правова система ЄС: лінгвістичний та екстралінгвістичні виміри / А. Л. Гідора-Шишковська // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. праць / ред. кол.: Ю. П. Бойко, О. В. Ємець, Л. І. Белехова та ін. – Хмельницький : ХНУ, 2015. – Вип. 8. – С. 14–19.

50. Гідора-Шишковська А. Л. Характерні риси правового євролекту як фахової мови / А. Л. Гідора-Шишковська // Одеський лінгвістичний вісник : науково-практичний журнал / ред. кол.: Н. В. Петлюченко, В. Я. Мізець, А. О. Артюхова та ін. – Одеса : ОЮА, 2015. – Вип. 5. – С. 26–29.

51. Гідора-Шишковська А. Л. Синтаксичні особливості юридичних текстів ЄС (на матеріалі різноструктурних мов) / А. Л. Гідора-Шишковська // Науковий вісник Херсонського державного ун-ту / тех. ред.: В. В. Демецька. – Херсон : ХДУ, 2016. – С. 68–73.

52. Головач О. А. Принцип економії в лінгвістическ / О. А. Головач // Вектор науки ТГУ. – Тольятти : ТГУ, 2011. – № 3 (17). – С. 137–139.

53. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах : [учеб. пособ. для филол. спец. вузов] / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высш. шк., 1987. – 104 с.

54. Головин Б. Н. Типы терминосистем и основания их различения / Б. Н. Головин // Термин и слово : межвуз. сб. – Горький : Изд-во Горьк. ун-та, 1981. – С. 3–10.

55. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія / І. О. Голубовська. – 2-ге вид., випр. і доп. – Київ : Логос, 2004. – 284 с.

56. Гороховська Т. В. Особливості використання правових термінів у навчальному та науковому спілкуванні [Електронний ресурс] / Т. В. Гороховська. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2010_9/files/pd910_11.pdf.

57. Граудина Л. К. Культура русской речи / Л. К. Граудина, Е. Н. Ширяев. – М. : Изд. группа НОРМА-ИНФРА, 1999. – 560 с.

58. Гринёв С. В. Введение в терминоведение / С. В. Гринёв. – М. : Московский лицей, 1993. – 309 с.

59. Грицяк І. А. Дидактичні матеріали до вивчення слухачами історії, правової системи та інституцій Європейського Союзу / І. А. Грицяк. – Київ : [б. в.], 2005. – 19 с.

60. Гулыга Е. В. О компонентном анализе значимых единиц языка / Е. В. Гулыга, Е. И. Шендельс // Принципы и методы семантических исследований. – М. : Наука, 1976. – С. 291–314.

61. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичний та соціолінгвістичний аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – Київ : Видав. дім «КМ Academia», 2000. – 218 с.

62. Даниленко В. П. Лингвистические проблемы упорядочения научно-технической терминологии / В. П. Даниленко, Л. И. Скворцов // Вопросы языкознания. – 1981. – № 1. – С. 7–16.

63. Даниленко В. П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.

64. Даниленко В. П. Терминология современного языка науки / В. П. Даниленко // Терминоведение и терминография в индоевропейских языках. – Владивосток : ДВО АН СССР, 1987. – С. 61–66.

65. Даниленко В. П. Лингвистические основы упорядочения научно-технической терминологии / В. П. Даниленко, Л. И. Скворцов // Вопросы языкознания. – 1981. – № 1. – С. 7–16.

66. Дегтярьова І. О. Стилiстичнi засоби мовної економiї у постмодернiстському тексті [Електронний ресурс] / І. О. Дегтярьова // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2012. – Вип. 12. – С. 133–141. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/dlgum_2012_12_18.

67. Дорофеєва М. С. Економічна термінологія в контексті перекладацької еквівалентності (на матеріалі німецькомовного біржового дискурсу) / М. С. Дорофеєва // Мова, культура : зб. наук. праць до 90-річчя доктора філологічних наук, професора Романовського О. К. – Київ : Вид. центр КНЛУ, 2008. – С. 146–150.

68. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках : монографія / Р. І. Дудок. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 358 с.

69. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – Київ : ТОВ «Вид-во «Правова думка», 2008. – 720 с.

70. Ельмслев Л. Прологомены к теории языка / Л. Ельмслев. – М. : КомКнига, 2006. – С. 248 с.

71. Емельянова Т. В. Особенности терминологической лексики европейского права / Т. В. Емельянова // Вестник Российского ун-та дружбы народов. – Серия: Юридические науки. – 2009. – № 2. – С. 124–128.

72. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. – Кн. перша: Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. – Київ : Ін Юре, 2015. – 312 с.

73. Загнітко А. П. Український синтаксис: науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс : у 2-х ч. / А. П. Загнітко. – Київ : ІЗМН, 1996. – Ч. 1. – 202 с.

74. Загнітко А. П. Український синтаксис: науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс : у 2-х ч. / А. П. Загнітко. – Київ : ІЗМН, 1996. – Ч. 2. – 240 с.

75. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект / А. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – 137 с.

76. Зализняк А. А. О возможности структурно-типологического изучения некоторых моделирующих семиотических систем / А. А. Зализняк, В. В. Иванов, В. Н. Топоров // Структурно-типологические исследования. – М. : Издательство Академии Наук СССР, 1962. – С. 35–89.

77. Зубков М. Г. Українська мова : універсальний посіб. / М. Г. Зубков. – Харків : ВД «Вища школа», 2004. – 496 с.

78. Иванников И. А. Толковый словарь по теории права / И. А. Иванников. – Ростов на/Д. : Феникс, 2006. – 123 с.

79. Йолон П. Ф. Система теоретического знания / П. Ф. Йолон // Логика научного исследования. – М. : Мысль, 1965. – С. 82–89.

80. Іващенко В. Л. Слов'янське зіставне, порівняльне і типологічне термінознавство кінця ХХ початку – ХХІ століть / В. Л. Іващенко, Л. В. Туровська // Мовознавство : науково-теоретичний журнал. – 2014. – № 2. – С. 24–44.

81. Калюжная В. В. Стиль англоязычных документов международных организаций / В. В. Калюжная. – Киев : Наук. думка, 1982. – 121 с.

82. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов / Т. Л. Канделаки. – М. : Наука, 1977. – 166 с.

83. Капустин А. Я. Европейский Союз: интеграция и право : монография. – М. : Изд-во РУДН, 2000. – 328 с.

84. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури / В. І. Карабан // Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. – Вінниця : Нова книга, 2002. – Ч. 2. – 264 с.

85. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську мову : навч. посібник-довідник для студентів вищих навчальних закладів / В. І. Карабан, Дж. Мейс. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 608 с.

86. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Ю. О. Карпенко. – Київ : Академія, 2006. – 336 с.

87. Карпская Е. В. Унификация, стандартизация, кодификация терминов / Е. В. Карпская // Культура русской речи. – М. : Норма, 2008. – С. 207–211.

88. Карпчук Н. П. Мовна політика Європейського Союзу в контексті Європейської інтеграції [Електронний ресурс] / Н. П. Карпчук. – Режим доступу : http://vnu-mi.blogspot.com/2011/05/blog-post_9219.html.

89. Карпчук Н. П. Політика мультлінгвізму Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Н. П. Карпчук. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvvnu/misnarod_vidnos/2010_26/R1/Kar_pchuk.pdf.

90. Касяненко Д. С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Д. С. Касяненко ; ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського». – Одеса, 2011. – 257 с.

91. Квитко И. С. Терминоведческие проблемы редактирования / И. С. Квитко, В. М. Лейчик, Г. Г. Кабанцев. – Львов : Изд-во при Львовском государственном ун-те изд. объединения «Вища школа», 1986. – 152 с.

92. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу : навч. посіб. / В. Кернз. – Київ : Знання, 2002. – 381 с.

93. Кияк Т. Р. Вузькогалузеві терміни як основа формування та квазіреферування фахових текстів / Т. Р. Кияк // Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка». – Серія «Проблеми української термінології». – 2008. – № 620. – С. 3–5.

94. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения : учеб. пособ. / Т. Р. Кияк. – Киев : УМК ВО, 1989. – 104 с.

95. Кияк Т. Р. Прагматичні аспекти стандартизації української термінології / Т. Р. Кияк // Мовознавство. – 1993. – № 1. – С. 35–38.

96. Кияк Т. Р. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць / Т. Р. Кияк // Вісник Житомирського державного ун-ту ім. І. Франка. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – № 38. – С. 77–80.

97. Ковалик І. І. Методика проведення лінгвістичного аналізу тексту / І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. – Київ : Вища школа, 1984. – 120 с.

98. Коваль Н. Є. Мовні засоби аргументації в правовому дискурсі (на матеріалі англomовних законодавчих та судових документів) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Коваль Наталія Євгенівна ; Одеський національний ун-т імені І. І. Мечникова. – Одеса, 2007. – 184 с.

99. Колшанский Г. В. Текст как единица коммуникации / Г. В. Колшанский // Проблемы общего и германского языкознания. – М. : МГУ, 1978. – С. 26–37.

100. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1994. – 181 с.

101. Комиссаров В. Н. Пособие по переводу с английского языка на русский / В. Н. Комиссаров, Я. И. Рецкер, В. И. Тархов. – М. : Высшая школа, 1965. – Ч. 2: Грамматические и жанрово-стилистические основы перевода. – 288 с.

102. Коробейнікова Д. С. Мова ЄС – Євролект чи переклад? [Електронний ресурс] / Д. С. Коробейнікова. – Режим доступу : http://www.philology.kiev.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2010_31/56_61.pdf.

103. Кострова О. А. Экспрессивный синтаксис современного немецкого языка : учеб. пособ. / О. А. Кострова. – М. : Флинта, 2004. – 240 с.
104. Кохтев Н. Н. Основы ораторской речи / Н. Н. Кохтев. – М. : Изд-во МГУ, 1992. – 240 с.
105. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. / І. М. Кочан. – Київ : Знання, 2008. – 423 с.
106. Кочерган М. П. Основы зіставного мовознавства : підручник / М. П. Кочерган. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. – 424 с.
107. Кравчук І. В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС / І. В. Кравчук, М. В. Прапан. – Київ : Слово, 2005. – 320 с.
108. Красницька А. В. Правові документи: техніка складання, оформлення та редагування : посіб. / А. В. Красницька. – Київ : Парламентське вид-во, 2003. – 500 с.
109. Кришталь С. М. Структурно-семантичний аналіз метафоричних термінів підмови фінансів в англійській і українській мовах : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / С. М. Кришталь ; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2003. – 20 с.
110. Куделько З. Б. Англійська терміносистема ринкових взаємин: синтагматичні та парадигматичні особливості : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / З. Б. Куделько ; Львівський національний ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2003. – 243 с.
111. Кузнецов А. М. Компонентного анализа метод / А. М. Кузнецов // Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – С. 233–234.
112. Кузнецова Е. А. Дефиниции терминов информационного права как способ структурирования научного знания / Е. А. Кузнецова // Вестник Московского государственного областного ун-та. – Серия: «Лингвистика». – 2014. – № 4. – С. 55–62.

113. Кузьмин Н. П. К вопросу о сущности термина / Н. П. Кузьмин // Вестник Московского ун-та. – Серия истории, яз. и лит. – 1962. – Вып. 4. – С. 136–147.

114. Куракина С. Н. Формирование языка-посредника правового общения институтов Евросоюза в условиях многоязычия : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Куракина Светлана Николаевна; Московский городской педагогический ун-т. – М., 2015. – 202 с.

115. Курносова Н. О. Проблеми стандартизації та уніфікації науково-технічної термінології / Н. О. Курносова, Р. В. Курносова // Вісник Житомирського державного ун-ту ім. І. Франка. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – Вип. 23. – С. 77–80.

116. Лайонз Дж. Лингвистическая семантика: Введение / Дж. Лайонз [пер. с англ.]. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 400 с.

117. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – М. : URSS, 2009. – 256 с.

118. Лейчик В. М. Место терминологии в системе современных наук (к постановке вопроса) / В. М. Лейчик // Научно-техническая информация. Серия 1. – 1969. – № 8. – С. 5–8.

119. Лейчик В. М. Прикладное терминоведение и его направления / В. М. Лейчик // Прикладное языкознание : учеб. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 1996. – С. 276–287.

120. Леонтьев А.А. Признаки связности и цельности текста // Лингвистика текста. Материалы научной конференции. Ч.1 – М., 1975. – С. 168-172.

121. Лещук Т. Словництво і науково-технічний поступ (на основі німецько-українських лексичних порівнянь) / Т. Лещук. – Львів : Просвіта. – Кн. 4 : Проблема фахової лексики, 1994. – 220 с.

122. Лотман Ю. Структура художественного текста [Электронный ресурс] / Ю. Лотман. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Literat/Lotman/_01.php.

123. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики / Д. С. Лоте. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 157 с.

124. Максименко Е. С. Национально-культурная специфика номинации универсальных правовых концептов, создающих научную картину мира, в английской и американской юридической терминологии / Е. С. Максименко // Языки профессиональной коммуникации. – Челябинск : Челяб. гос. ун-т, 2003. – С. 313–316.

125. Максименко Е. С. Национально-культурная специфика отраслевых терминосистем (на материале английской и американской юридической терминологии) / Е. С. Максименко. – Саратов : Научная книга, 2004. – 133 с.

126. Малинин Б. А. Словообразовательные варианты слов как результат фонетико-морфологической деструкции исходных лексем (на материале немецкой обиходной речи) / Б. А. Малинин // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2014. – № 2 (32). – Ч. I. – С. 118–122.

127. Мартине А. Основы общей лингвистики / А. Мартине // Новое в лингвистике. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1960. – С. 365–565.

128. Мелешко І. В. Особливості перекладу атрибутивних та абсолютних конструкцій в англійській та українській мовах [Електронний ресурс] / І. В. Мелешко. – Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1073>.

129. Мишланова С. Л. Терминоведение XXI века: история, направления, перспективы / С. Л. Мишланова // Филологические науки. – 2003. – № 2. – С. 94–101.

130. Мозгова Я. О. Мовностилістичні засоби експресивності сучасної німецької журнальної публіцистики (на матеріалі текстів-репортажів) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук :

спец. 10.02.04 «Германські мови» / Я. О. Мозгова ; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2011. – 19 с.

131. Моисеев А. И. К определению терминов в словарях / А. И. Моисеев // Проблематика определений терминов в словарях разных типов : сб. стат. / под ред. С. Г. Бархударова и др. – Л. : Наука, 1976. – С. 243–250.

132. Морозова Л. В. Терминологический дефиниционный анализ / Л. В. Морозова // Ученые записки Калининского государственного педагогического ин-та. – Калинин : КГПИ, 1970. – Т. 38. – С. 20–44.

133. Нелюба А. Явища економії в словотвірній номінації української мови : монографія / А. Нелюба ; М-во освіти і науки України, Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків : [б. в.], 2007. – 302 с.

134. Нелюба А. М. Експліцитна й імпліцитна економія в словотвірній номінації української мови : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / А. М. Нелюба ; Ін-т української мови НАН України. – Київ, 2008. – 33 с.

135. Нікуліна І. М. Субконтинуум інформатики й обчислювальної техніки у французькій, українській, російській мовах : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / І. М. Нікуліна ; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2004. – 20 с.

136. Нікульшина Т. М. Ірреальність у просторі можливих світів: етнолінгвальні особливості (на матеріалі англійської та української мов) : монографія / Т. М. Нікульшина ; Київський національний ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. – 377 с.

137. Панкратова Е. А. Особенности межкультурной коммуникации специалистов юридического профиля / Е. А. Панкратова // Языки профессиональной коммуникации : материалы Международной научной конференции / отв. ред. Е. И. Голованова. – Челябинск : Челябинск. гос. ун-т, 2003. – С. 349–351.

138. Пауль Г. Принципы истории языка / Г. Пауль ; пер. с нем. ; под ред. А. А. Холодовича. – М. : Инъязиздат, 1960. – 500 с.

139. Подгайская И. М. Функционально-прагматический аспект построения деловой речи на английском языке (на материале обзорных статей журнала «The Economist») : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / И. М. Подгайская ; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 1994. – 21 с.

140. Попко Є. В. Правова природа актив Ради Європи : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / Є. В. Попко ; Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2015. – 22 с.

141. Портянникова В. Н. Некоторые проблемы лексической характеристики жаргонизмов: на материале «молодежного жаргона» современного немецкого языка в ФЕТ : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / В. Н. Портянникова ; МПГУ. – М., 1971. – 21 с.

142. Почепцов Г. Г. Прагматика текста / Г. Г. Почепцов // Коммуникативно-прагматические и семантические функции речевых единств : сб. науч. тр. – Калинин : Изд-во Калининского ун-та, 1980. – С. 5–10.

143. Правова енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – Київ : «Укр. енцикл.», 1999. – Т. 2: Д – Й. – 744 с.

144. Пшенична Л. Е. Термінологічний аналіз: позначування та виозначування / Л. Е. Пшенична, Н. Шишкіна // Проблеми української термінології. – Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка». – Львів, 2004. – № 503. – С. 48–52.

145. Реформатский А. А. Терминология. Введение в языкознание / А. А. Реформатский. – М. : Учпедгиз, 1960. – 432 с.

146. Реформатский А. А. Термин как член лексической системы языка / А. А. Реформатский // Проблемы структурной лингвистики / отв. ред. С. К. Шаумян. – М. : Наука, 1968. – С. 103–125.

147. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология / А. А. Реформатский // Вопросы терминологии : материалы Всесоюзного терминологического совещания. АН СССР. Ин-т языкознания. – М. : АН СССР, 1961. – С. 46–54.

148. Романченко В. І. Лінгвістичні аспекти становлення терміносистеми правових документів Європейського Союзу (на матеріалі німецької та шведської мов) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. І. Романченко ; Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2013. – 16 с.

149. Савицкий В. М. Язык процессуального закона (вопросы терминологии) / В. М. Савицкий. – М. : Наука, 1987. – 288 с.

150. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

151. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 717 с.

152. Сенкевич М. П. Стилистика научной речи и литературное редактирование научных произведений / М. П. Сенкевич. – М. : Наука, 1976. – 263 с.

153. Серебренников Б. А. Общее языкознание. Внутренняя структура языка / Б. А. Серебренников. – М. : Наука, 1972. – 564 с.

154. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології / Л. О. Симоненко ; [відп. ред. М. М. Пещак]. – Київ : Наук. думка, 1991. – 152 с.

155. Синьо В. В. Лінгвістичний аналіз німецької фахової мови лісництва : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд.

філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. В. Синьо ; Львівський національний ун-т імені Івана Франка. – Львів, 2008. – 20 с.

156. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу) : монографія / Е. Ф. Скороходько. – Київ : Логос, 2006. – 99 с.

157. Солганик Г. Я. Стилистика современного русского языка и культура речи / Г. Я. Солганик, Т. С. Дроняева. – 3-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 256 с.

158. Стилистика английского языка : [учеб. для студ. ин-тов и фак-тов иностр. языков] / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – Киев : Выща школа, 1991. – 272 с.

159. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія / О. А. Стишов. – Київ : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.

160. Суперанская А. В. Общая терминология. Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 246 с.

161. Суперанская А. В. Общая терминология. Терминологическая деятельность / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : УРСС Эдиториал, 1993. – 256 с.

162. Сыроваткин С. Н. Теория перевода в аспекте функциональной лингвосемиотики / С. Н. Сыроваткин. – Калининград : Калининградский гос. ун-т, 1978. – 84 с.

163. Тараненко О. О. Смысловая основа процесів словотворення / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 1982. – № 5. – С. 19–27.

164. Татаринов В. А. Общее терминоведение : энциклопедический словарь / В. А. Татаринов. – М. : Московский лицей, 2006. – 528 с.

165. Татаринов В. А. История отечественного терминоведения. Классики терминоведения: Очерк и хрестоматия / В. А. Татаринов. – М. : Моск. Лицей, 1994. – 408 с.

166. Татаринов В. А. Теория терминоведения : в 3-х т. / В. А. Татаринов. – М. : Московский лицей, 1996. – Т. 1. Теория термина: история и современное состояние. – 311 с.

167. Ткачівська М. Р. Аббревіатури в художній літературі та стратегії їх перекладу [Електронний ресурс] / М. Р. Ткачівська. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvkhdu/2010_X/26.pdf.

168. Ткачук А. Ф. Законодавча техніка : практичний посіб. / А. Ф. Ткачук за участю А. Шуліми. – Київ : Ін-т громад. сусп-ва, 2002. – 80 с.

169. Токарська А. С. Українська мова фахового спрямування для юристів : підручник / А. С. Токарська, І. М. Кочан. – Київ : Знання, 2008. – 413 с.

170. Томсон Г. В. Немецкий язык. Курс юридического перевода (гражданское и торговое право) / Г. В. Томсон. – М. : МГИМО, 2004. – 172 с.

171. Ускова Т. В. Когнитивно-дискурсивные особенности англоязычной юридической терминологии : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Т. В. Ускова ; Московский государственный лингвистический ун-т. – М., 2008. – 23 с.

172. Успенский В. Предварение для читателей «Нового литературного обозрения» к семиотическим посланиям Андрея Николаевича Колмогорова / В. Успенский // НЛЮ. – 1997. – № 24. – С. 123–215.

173. Уфимцева А. А. Типы словесных знаков / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1974. – 205 с.

174. Уфимцева А. А. Семантический аспект языковых знаков / А. А. Уфимцева // Принципы и методы семантических исследований. – М. : Наука, 1976. – С. 31–46.

175. Федорченко Е. А. Языковые клише в юридическом тексте как особый вид манифестаций когнитивных структур / Е. А. Федорченко // Проблемы концептуализации действительности и моделирования языковой

картины мира : сб. научных трудов. – М.; Архангельск : [б. и.], 2013. – Вып. 6. – С. 113–117.

176. Циткина Ф. А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного переводоведения) / Ф. А. Циткина. – Львов : Вища школа, изд-во при Львовском государственном ун-те, 1988. – 186 с.

177. Чередниченко О. Євролект: термінологія і переклад [Електронний ресурс] / О. Чередниченко. – Режим доступу : <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/evrolect.htm>.

178. Чередниченко О. І. Євролект і проблеми його перекладу [Електронний ресурс] / О. І. Чередниченко. – Режим доступу : <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/evrolect.htm>.

179. Шаблій О. А. Міжмовна термінологічна омонімія як проблема термінографії і перекладу (на матеріалі німецької та української правових терміносистем) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Шаблій Олена Анатоліївна ; Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2002. – 254 с.

180. Шелов Д. Определение терминов и понятийная структура терминологии / Д. Шелов. – СПб. : Изд-во Петерб. гос. ун-та, 1998. – 234 с.

181. Шелов С. Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы / С. Д. Шелов // Вопросы языкознания. – М. : Высшая школа, 1984. – Вып. 5. – С. 76–87.

182. Шелов С. Д. Опыт построения терминологической теории: значение и определение терминов : автореферат диссертации на соискание ученой степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.21 «Прикладная и математическая лингвистика» / С. Д. Шелов ; МГУ. – М., 1995. – 35 с.

183. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики / Д. Н. Шмелёв. – [2-е изд.]. – М. : Едиториал УРСС, 2006. – 280 с.

184. Шмелёва О. Ю. Терминологические процессы в синхронии и диахронии (на материале английского языка) / О. Ю. Шмелёва. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 120 с.

185. Шугрина Е. С. Техника юридического письма : учеб.-практ. пособ. / Е. С. Шугрина. – М. : Дело, 2000. – 272 с.
186. Щепалин И. В. Специфика современного языка права / И. В. Щепалин // Вестник Карагандинского юридического ин-та МВД РК. – 2004. – Вып. 2 (10). – С. 156–163.
187. Язык закона / [С. А. Боголюбов, И. Ф. Казьмин, М. Д. Лакшина и др.]; под ред. А. С. Пиголкина. – М. : Юридическая литература, 1990. – 189 с.
188. Berteloot P. Die Europäische Union und ihre mehrsprachige Rechtstexte / P. Berteloot // *Rechtssprache Europas. Reflexion der Praxis von Sprache und Mehrsprachigkeit im supranationalen Recht* [Hrsg. F. Müller and B. Isolde]. – Berlin : Duncker & Humboldt, 2004. – S. 179–193.
189. Bhatia V. J. *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings* / V. J. Bhatia. – L. : Longman, 1993. – 242 p.
190. Born J. *Deutsch als Verkehrssprache in Europa* / J. Born // *Jahrbuch 1992 des Instituts für deutsche Sprache* [Hrsg. J. Born, G. Stickel]. – Berlin; New York : de Gruyter, 1993. – S. 26–37.
191. Carmel H. L. H. *The Influence of English on the Lexical Expansion of Bahasa Malaysia* / H. L. H. Carmel. – Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka, 1989. – 386 p.
192. Citkina F. *Terminology and Terminology Science in Ukraine* / F. Citkina // *Terminology Science and Research. Journal of the international Institute for Terminology Research (ITTF)*. – 1991. – Vol. 2. – № 2. – P. 38–45.
193. Cornu G. *Linguistique juridique* / G. Cornu. – Montchrestien: L.G.D.J, 2005. – 456 p.
194. Coseriu E. *Textlinguistik* / E. Coseriu. – Eine Einführung, Tübingen-Basel : Francke, 1980. – 213 p.
195. Coulmas F. *A Language Policy for the European Community: Prospects and Quandaries* / F. Coulmas. – Berlin & New York : Mouton de Gruyter, 1991. – 311 p.

196. Creech R. L. Law and Language in the European Union: The Paradox of a Babel 'United in Diversity' / R. L. Creech. – Groningen : Europa Law Publishing, 2005. – 176 p.

197. Drozd L. Language Planning and Standardization of Terminology in Czecho-Slovakia / L. Drozd, M. Roudny // International Journal of Sociology of Language / Standardization of Nomenclature. – The Hague; Paris; New York : Mouton Publishers, 1980. – P. 29–42. .

198. Fluck H. Fachsprachen. – Tübingen und Basel / H. Fluck. – A. Francke Verlag, 1996. – 204 s.

199. Gajda S. Wprowadzenie do teorii terminu [Introduction to the Theory of Term] / S. Gajda. – Opole : Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1990. – 145 s.

200. Gasull I Roig B. Multilingualism in labelling [Electronic resource]. – Access mode: http://www.plataformalengua.cat/media/assets/1261/Multilingualism_in_labelling_2007.pdf.

201. Gibová K. EU discourse as a textual, legal and linguistic challenge / K. Gibová // Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. – 2014. – № 54. – P. 115–132.

202. Gibová K. EU Translation as the Language of a Reunited Europe Reconsidered / K. Gibová // Language, Literature and Culture in a Changing Transatlantic World. International Conference Proceedings. – Prešov : Prešov University, 2009. – P. 192–202.

203. Gibová K. Translation Procedures in the Non-literary and Literary Text Compared : monograph / K. Gibová. – Norderstedt : BOD, 2012. – 88 p.

204. Goffin R. Terminographie in der Europäischen Kommission / R. Goffin // Fachsprachen: Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft [Hrsg. L. Hoffmann]. – Berlin : Walter de Gruyter, 1997. – Bd. 2. – S. 2124–2138.

205. Goodrich P. Legal Discourse / P. Goodrich. – London : Macmillan, 1987. – 266 p.

206. Groot G.-R. de. Das Übersetzen juristischer Terminologie / G. –R. de Groot, R. Schulze // Recht und Übersetzen. – Baden-Baden : Nomos Verlag, 1999. – S. 11–46.
207. Gustafsson M. The syntactic features of binominal expressions in legal English / M. Gustafsson // Text. – 1989. – № 4 (1–3). – P. 105–129.
208. Hiltunen R. Chapters on legal English: Aspects past and present of the language of the law / R. Hiltunen. – Helsinki : Suomal tiedekat, 1990. – 123 p.
209. Hoffmann L. Fachsprachen als Subsprachen / L. Hoffmann // Fachsprachen Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. 1. Teilbd. – Berlin; New York, 1988. – S. 189–199.
210. Hoffmann L. Fachwissen und Fachkommunikation. Zur Dialektik von Systematik und Linerität in den Fachsprachen / L. Hoffmann. – Tübingen : Gunter Narr – Verlag, 1993. – Band 2. – S. 614.
211. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache: Eine Einführung / L. Hoffmann. – Tübingen : Gunter Naer, 1985. – 307 p.
212. Hoffmann L. Syntaktische und morphologische Eigenschaften von Fachsprachen / L. Hoffmann // Fachsprachen. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. – Berlin : Der Tagesspiegel GMBH, 1998. – S. 416–427.
213. Kaduczak M. Legal drafting and translation under constraints of multilingualism / M. Kaduczak // Abstracts. Language and the Law 2005; East meets West. – Lodz : Lodz University Press, 2005. – P. 38–39.
214. Kappler A. Tatsachen über Deutschland / A. Kappler, S. Reichart. – Frankfurt am Main : Societat-Verlag, 2008. – 194 s.
215. Kast-Aigner J. Terms in context: a corpus based analysis of the terminology of the European Union's development cooperation policy with the African, Caribbean and Pacific group of States / J. Kast-Aigner // The International Journal of Speech, Language and Law. – Vol 17.2. – 2010. – P. 139-152.
216. Lejczyk W. Terminoznawstwo: predmet, metody, struktura/ W. Lejczyk, L. Biesiekirska. – Bialystok, 1998. – 184 s.

217. Logic as Semiotic: The theory of Signs // Philosophical Writings of Pierce. – New York, 1955. – P. 98–119.

218. Mohn D. Fachsprachen. Eine Einführung / D. Mohn, R. Pelka. – Tübingen, 1984. – 171 s.

219. Otto W. Die Paradoxie einer Fachsprache / W. Otto // Der öffentliche Sprachgebrauch. Stuttgart, 1981. – Bd. 2. – S. 44–57.

220. Pool J. Optimal Language Regimes for the European Union / J. Pool // International Journal of the Sociology of Language. – 1996. – № 121. – P. 159–179.

221. Pym A. The European Union and its Future Languages: Questions for Language Policies and Translation Theories / A. Pym // Across Languages and Cultures. – 2000. – № 1. – P. 1–17.

222. Riggs F. Social Science Terminology: Basic Problems and proposed solutions / F. Riggs // Terminology: Applications in interdisciplinary communication [Hrsg. H. Sonneveld, K. Loening]. – Amsterdam, Philadelphia : Benjamins, 1993. – P. 195–222.

223. Rondeau G. Terminologie et documentation / G. Rondeau // Translators' Journal. – 1980. – Vol. 25. – № 1. – P. 152–170.

224. Schilling Th. Beyond Multilingualism: On Different Approaches to the Handling of Diverging Language Versions of Community Law / Th. Schilling // European Law Journal. – Vol. 16. – 2010. – P. 44–66.

225. Shabliy O. Die Textsorte Gesetz in der Systematik der bilateralen Rechtsübersetzung am Beispiel des deutschen und ukrainischen Verfassungstextes O. Shabliy // Osteuropa Recht: Fragen zur Rechtsentwicklung in Mittel- und Osteuropa sowie den GUS-Staaten. – 59. Jahrgang, Heft 4/2013: «Eurasische Integration». – S. 444–459.

226. Shabliy O. Rechtsübersetzung in modernen Rechtsordnungen und -kulturen: Herausforderungen bei der deutsch-ukrainischen Übermittlung rechtlicher Inhalte (нім. м.) / O. Shabliy // Правовий переклад у сучасних правових системах та культурах: Проблеми німецько-українського правового

перекладу // Translationswissenschaftlicher Nachwuchs forscht (Forum Translationswissenschaft 17). Zybatow, Lew N. – Ustaszewski, Michael (Hrsg.) Frankfurt am Main u.a. : Peter Lang, 2012. – С. 71–88.

227. Solan L. M. Definitions / Rules in Legal Language / L. M. Solan // Encyclopedia of Language and Linguistics. – London, Amsterdam : Elsevier, 2006. – P. 403–409.

228. Stolze R. Translating Legal Texts in the EU / R. Stolze // Studies in Translatology. – Vol. 9. – № 4. – P. 301–311.

229. Tiersma P. Language of Legal Texts / P. Tiersma // Encyclopedia of Language and Linguistics. – London, Amsterdam : Elsevier, 2006. – P. 549–556.

230. Volz W. Englisch als einzige Arbeitssprache der Institutionen der Europäischen Gemeinschaft? Vorzüge und Nachteile aus der Sicht eines Insiders / W. Volz // Sociolinguistica. – 1994. – № 11. – S. 184–191

231. Weston M. Problems and Principles in Legal Translation / M. Weston // The Incorporated Linguist. – 1983. – № 22/4. – P. 207–211.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

232. Англо-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу / голов. ред. В. Єрмоленко. – Київ : К. І. С., 2007. – 221 с.

233. БЭС = Языкознание. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – [2-е изд.]. – М. : Большая российская энциклопедия, 1998. – 685 с.

234. Большой юридический энциклопедический словарь / [автор и сост. А. Б. Барихин]. – 2-е изд., перераб. и допол. – М. : Книжный мир, 2008. – 792 с.

235. Глосарій термінів права ЄС англійською, українською та російською мовами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : derzhava.in.ua:8081/ipkkk/.../Глосарій.

236. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення : рекомендації FATF [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uainsur.com/wp-content/uploads/2012/04/New_FATF_Standarts.pdf.

237. Словник-довідник ЄС [ред. Ю. Марченко]. – Київ : К. І. С., 2001. – 152 с.

238. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1972. – Т. 2. – 744 с.

239. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1973. – Т. 4. – 840 с.

240. Словник української мови : в 11 томах / АН УРСР. Ін-т мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1974. – Т. 5. – 844 с.

241. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1978. – Т. 9. – 678 с.

242. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>.

243. A Glossary of the European Union / Ed. Alistair Jones. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2008. [Electronic resource]. – Access mode : books.google.com.

244. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.cnrtl.fr>.

245. Dictionary-fr.com [Electronic resource]. – Режим доступу : <http://www.dictionary-fr.com/definition>.

246. Duden [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.duden.de>.

247. European Union law [Electronic resource]. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu>.

248. EU Language Policy [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/index_en.htm.
249. EU Languages and Language policy [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/education/languages/languages-of-europe/doc145_en.htm
250. General agreement on trade in services [Electronic resource]. – Access mode : http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats.pdf.
251. Interactive Terminology for Europe [Electronic resource]. – Access mode : <http://iate.europa.eu/SearchByQuery.do>.
252. Financial Action Task Force (FATF) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.eurasiangroup.org>.
253. Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ldoceonline.com/dictionary>.
254. McGowan L. A Dictionary of the European Union [Electronic resource] / L. McGowan, D. Phinnemore. – Access mode : books.google.com.
255. Oxford Dictionaries [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.oxforddictionaries.com>.
256. Oxford Learner's Dictionaries [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com>.
257. Terminology Coordination [Electronic resource]. – Access mode : <http://termcoord.eu>.
258. Translating for a Multilingual Community [Electronic resource]. – Access mode : <http://ec.europa.eu>.
259. Wissen.de [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.wissen.de>.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

260. Директива 2005/60/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 26 жовтня 2005 року про запобігання використанню фінансової системи з

метою відмивання коштів та фінансування тероризму [Електронний ресурс].
– Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=72389>.

261. Директива 2009/110/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від вересня 2009 року про започаткування, здійснення та пруденційний нагляд за діяльністю установ, що працюють з електронними грошима, що вносить зміни до Директив 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС і припиняє дію Директиви 200/46/ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=72391>.

262. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minjust.gov.ua.

263. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Access mode : www.kmu.gov.ua.

264. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part [Electronic resource]. – Access mode : www.europarl.europa.eu.

265. Consolidated Versions of the Treaty of European Union and the Treaty of the Functioning of the European Union [Electronic resource]. – Access mode : <http://eurlex.europa.eu>.

266. CORDIS [Electronic resource]. – Access mode : http://cordis.europa.eu/home_en.html.

267. Directive 2005/60/CE su Parlement Européen et du Conseil du 26 Octobre 2005 relative à la prévention de l'utilisation du système financier aux fins du blanchiment de capitaux et du financement du terrorisme [Electronic resource]. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF>.

268. Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing [Electronic resource]. – Access mode : European Union law <http://eur-lex.europa.eu>.

269. Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC [Electronic resource]. – Access mode : <http://eurlex.europa.eu>.

270. Directive 2009/110/CE du Parlement Européen et du Conseil du 16 Septembre 2009 Concernant l'accès à l'activité des établissements de monnaie électronique et son exercice ainsi que la surveillance prudentielle de ces établissements, modifiant les directives 2005/60/CE et 2006/48/CE et abrogeant la directive 2000/46/CE [Electronic resource]. – Access mode : <http://eurlex.europa.eu>.

271. EUROPA – the official EU website [Electronic resource]. – Access mode : <https://europa.eu>.

272. Official Journal of the European Union-EUR-Lex [Electronic resource]. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu>.

273. Richtlinie 2005/60/EG des Europäischen Parlaments und des Rates vom 26. Oktober 2005 zur Verhinderung der Nutzung des Finanzsystems zum Zwecke der Geldwäsche und der Terrorismusfinanzierung [Electronic resource]. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu>.

274. Richtlinie 2009/110/EG des Europäischen Parlaments und des Rates vom 16. September 2009 über die Aufnahme, Ausübung und Beaufsichtigung der Tätigkeit von E-Geld-Instituten, zur Änderung der Richtlinien 2005/60/EG und 2006/48/EG sowie zur Aufhebung der Richtlinie 2000/46/EG [Electronic resource]. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu>.

275. The Council of the EU [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.consilium.europa.eu>.

276. The Court of Justice of the EU [Electronic resource]. – Access mode : <http://curia.europa.eu>.

277. The European Commission [Electronic resource]. – Access mode : <http://ec.europa.eu>.

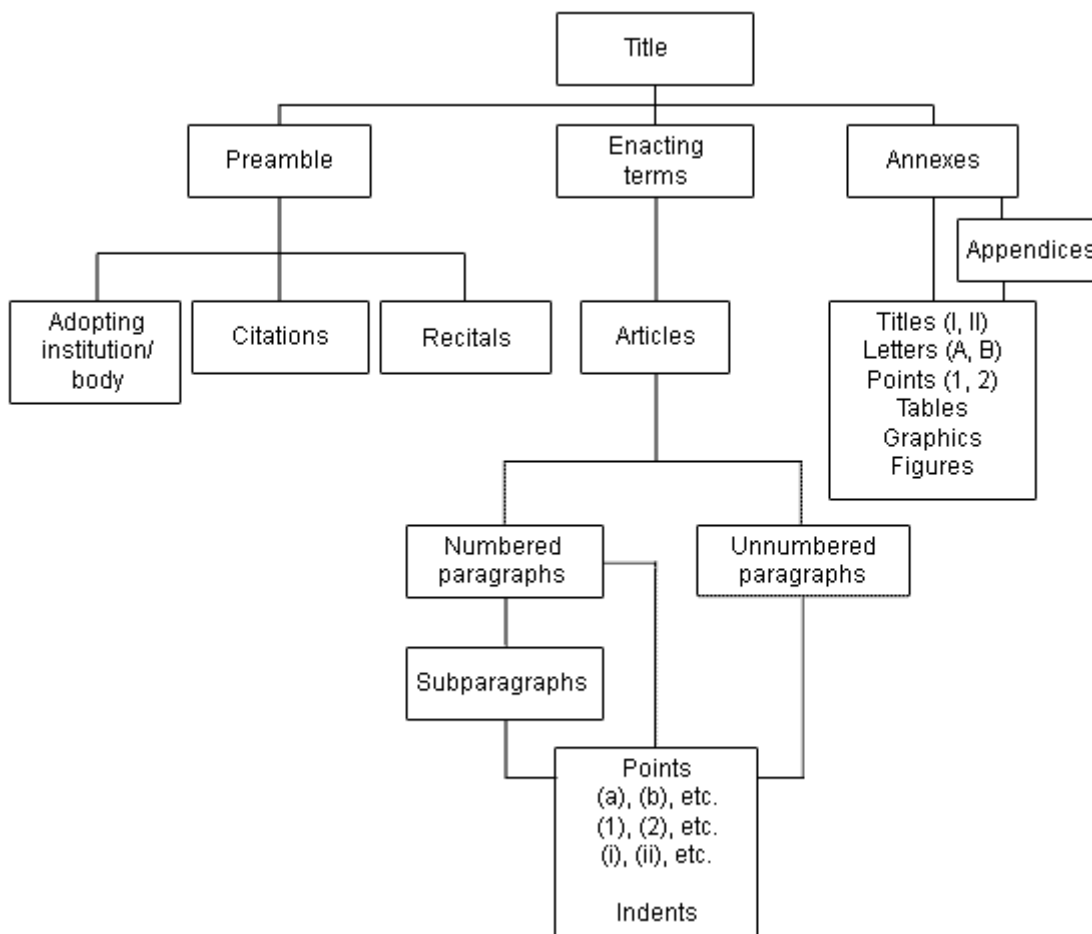
278. The European Council [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.consilium.europa.eu/en/european-council>.

279. The European Parliament [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.europarl.europa.eu/portal>.

280. Traité sur le Fonctionnement de L'union Européenne (Version Consolidée) [Electronic resource]. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu>.

281. Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union (Konsolidierte Fassung) [Electronic resource]. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu>.

ДОДАТКИ

Додаток А. Типова структура правового акта ЄС

Додаток Б. Таблиця англійських правових термінів ЄС: за типом термінотворення

Прості	Складні	Терміни- словосполучення
Abatement	Benchmarking	accession criteria
Accountability	Biotechnology	Accession negotiation
Adoitionality	Benelux	Accession partnership
Approximation	Eurocrat	Accession process
Codification	Mainstreaming	Accession treaty
Cohesion	Stakeholder	Acquis communautaire
Comitology	Audiovisual	Equal opportunities
Communitisation	Eurojust	Mediterranean policy
Governance	Eurocorps	Court of Justice = Advocates General
Subsidiarity	Euroregion	Agricultural policy
Supranational	Brexit	Founding treaties
Transparency		Advisory committees
Unanimity		Annual report
Competition		Applicant countries
Competitiveness		«Arab Spring»
Court		Association agreement
Culture		Asylum policy
Employment		Atlantic Alliance
Energy		Atmospheric pollution
Governance		Audiovisual policy
Taxation		Black Monday
Treaties		Black Wednesday
Youth		Block exemptions

Employment		Candidate Countries
Quaestors		Butter mountain
Petitions		Citizens' rights
Deepening		Co-decision procedure
Regulation		Cold war
Enlargement		Common market
Subsidiarity		Common strategies
«Troika»		Absorption (absorptive) capacity
		Acceding country
		Acquis communautaire
		Candidate country
		Committee of the Regions
		Community bridge
		Community method
		Copenhagen criteria
		Democratic deficit
		Green paper
		Lisbon strategy
		Neighbourhood Policy
		Pillars of the EU
		White paper
		Accession criteria (Copenhagen criteria)
		Accession negotiations
		Accession partnership
		Animal welfare
		Antitrust control

		Candidate countries
		Citizenship of the Union
		Citizens' initiative
		Classification of expenditure
		Codecision procedure
		Collective defence
		Committee of the Regions
		Community acquis
		Community patent
		Concentric circles
		Conciliation Committee
		Consent procedure
		Consolidation of legislation – informal / declaratory
		Consultation procedure
		Consumer protection
		Convergence criteria
		Court of Auditors
		Customs union
		Democratic deficit
		Development aid
		Distribution of competences
		Double majority
		Economic policy
		Employment Committee

		Enhanced cooperation
		Enterprise policy
		Environmental liability
		Equal opportunities
		European Company
		European Council
		European institutions
		European Parliament
		European powers
		European Union
		Financial perspective
		Food safety
		Globalisation of the economy
		Green Paper
		Hard core
		Humanitarian aid
		Human rights
		Information Society
		Institutional balance
		Intellectual property
		Ioannina compromise
		Kyoto Protocol
		Laeken Declaration
		Luxembourg compromise
		Monetary policy
		National parliaments
		Neighbourhood Policy

		Opting out
		Outermost regions
		Own resources
		Parliamentary committees
		Petersberg tasks
		Pre-accession assistance
		Pre-accession strategy
		Precautionary Principle
		Proportionality principle
		Public health
		Public procurement
		Public service
		Qualified majority
		Recasting of legislation
		Revision of the Treaties
		Right of initiative
		Rural development
		Simplification of legislation
		Social dialogue
		Social partners
		Social policy
		Solidarity clause
		Specialised courts
		Subsidiary powers
		Suspension clause
		Sustainable development
		Tax harmonization

		Treaty of Amsterdam
		Treaty of Nice
		Universal service
		Vocational training
		White Paper
		Withdrawal clause

Додаток В. Таблиця українських правових термінів ЄС: за типом термінотворення

Директива	Амстердамська угода	Агенції Європейського Союзу
Євровійсько	Архітектура Європи	Безпека харчових продуктів
Єврорегіон	Безперервний розвиток	Верховний представник із питань спільної зовнішньої та безпекової політики
Зайнятість	Білі книги	Генетично модифіковані організми, ГМО
Квестори	Власні ресурси	Громадянство Європейського Союзу
Комітологія	Генеральні директорати	Договір із соціальної політики
Конкуренція	Гімн Європи	Економічний та монетарний союз
Петиції	Глобалізація економіки	Європа a la carte «Меню» стратегій розвитку європейських країн
Поглиблення	Гуманітарна допомога	Європа концентричних кіл
Постанова	Декларація Шумана	Європа різних швидкостей
Розширення	День Європи	Європейська асоціація

		вільної торгівлі
Субсидіарність	Добробут тварин	Європейська валютна (монетарна) система
«Трійка»	Доробок Співтовариства	Європейська грошова одиниця. Екю – євро
Апроксимація	Економічна політика	Європейська економічна зона
Єврорегіони	Електронна Європа	Європейська космічна агенція
Регулювання	Європа регіонів	Європейська політика сусідства
Гармонізація	Європейська Комісія	Європейська політична співпраця
Консерватори	Європейська Конституція	Європейська система центральних банків
Омбудсмен	Європейська Рада	Європейська стратегія зайнятості
Протокол	Європейська угода	Європейське Економічне Співтовариство
Уніоністи	Європейський Конвент	Європейське співтовариство з вугілля та сталі
	Європейський конгрес	Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом)
	Європейський омбудсмен	Європейський банк реконструкції та

		розвитку
	Європейський Парламент	Європейський інвестиційний банк
	Європейський рух	Європейський інвестиційний фонд
	Європейський Союз	Європейський інспектор із захисту даних
	Європейські партії	Європейський монетарний (валютний) інститут
	Європейські співтовариства	Європейський соціально-економічний комітет
	Зелені книги	Європейський соціальний фонд
	Запобігання принцип	Європейський суд аудиторів (Рахункова палата)
	Захист споживачів	Європейський фонд регіонального розвитку
	Західноєвропейський союз	Європейський фонд управління та забезпечення в сільському господарстві
	Звіт Спаака	Європейський фонд розвитку
	Інтервенційна ціна	Європейський центральний банк
	Інформаційне	Єдиний європейський

	суспільство	акт
	Кваліфікована більшість	Єдиний зовнішній тариф
	Київський протокол	ІНОГЕЙТ
	Класифікація витрат	«ІСПА» програма
	Комітет із зайнятості	Комітет з економічних та соціальних питань
	Комітет регіонів	Комітет із питань політики та безпеки
	Копенгагенські критерії	Комітет постійних представників
	Котонуська угода	Країни Вишеградської угоди
	Країни-кандидати	НАТО (Організація північноатлантичного договору)
	Критерії вступу	ОЛАФ: управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству
	Критерії конвергенції (зближення)	Освіта, фахова виучка та молодь
	Лаекенська декларація	Офіційний журнал європейських співтовариств
	Лісабонська стратегія	Офіційний вісник Європейського Союзу
	Ломеська конвенція	Пакт про стабільність і зростання

	Люксембурзький компроміс	Політика в галузі підприємництва
	Люксембурзький процес	Положення про тимчасове обмеження прав
	Маастрихтська угода	Правові інструменти Співтовариства
	«МЕДА» програма	Правосуддя та внутрішні справи
	Мессинська конференція	Процедура спільного ухвалювання рішень
	Митний союз	Рада Європейського Союзу
	Міжурядова конференція	«САПАРД» програма
	«Молодь» програма	Соціально-економічний комітет
	Монетарна політика	Спільна зовнішня та безпекова політика
	Недискримінації принцип	Спільна оборонна політика
	Ніццька угода	Спільна сільськогосподарська політика, ССП
	Основоположні угоди	Спільна торговельна політика
	Паризька угода	Спільна транспортна політика
	Петерсберзькі завдання	Структурні фонди та

		Фонд згуртованості
	Подвійна більшість	Суд Європейських Співтовариств
	Порогова ціна	Суд першої інстанції Європейських Співтовариств
	Право на неучасть	«ТАСІС» програма
	Право Співтовариства	«Телебачення без кордонів» директива
	Прапор Європи	«ТЕМПУС» програма
	Президентство Союзу	Угода про Європейський Союз
	«Програма 2000»	Угода про заснування Європейського Союзу
	Процедура консультації	«ФАРЕ» програма
	Процедура погодження	Хартія основних прав
	Процедура співпраці	Шенгенський договір та конвенція
	Римські угоди	Чотири елементи спільного ринку
	Соціальна глава	
	Соціальна хартія	
	Соціальний протокол	
	Спільна позиція	
	Спільна стратегія	
	Спільний ринок	
	Тісніша співпраця	
	Транс'європейські мережі	

	Фонд згуртованості	
	Чотири свободи	
	Ширша Європа	
	Яундеська конвенція	
	Європейський паспорт	
	Європейський Союз	

Додаток Г. Терміни, утворені за допомогою інтернаціональних терміноелементів

Англ.	Фр.	Нім.	Укр.
anti-crisis plan	plan anticrise	Antikrisenplan	антикризова програма
anti-discriminatory measure	lutte contre la discrimination	Kampf gegen die Diskriminierung	антидискримінаційні заходи
anti-dumping duty	droits antidumping	Antidumpingzoll	антидемпінгове мито
anti-dumping legislation	Legislation antidumping	Antidumpinggesetzgebung	антидемпінгове законодавство
anti-dumping measure	mesure antidumping	Antidumpingmaßnahme	антидемпінгові заходи
anti-European movement	mouvement contre l'Europe	Bewegung gegen Europa	антиєвропейський рух
antiglobalisation movement	Movement altermondialiste	Anti-Globalisierungsbewegung	антиглобалізаційний рух
antimicrobial resistance	résistance aux antimicrobiens	Antibiotikaresistenz	антимікробний захист
anti-missile defence	défense antimissile	Raketenabwehr	протиракетна оборона
anti-personnel weapon	arme antipersonnel	Anti-Personen-Waffe	протипіхотна зброя
anti-pollution device	dispositif antipollution	Reinhal tungsvorrichtung	пристрій для обмеження забруднення

anti-racist movement	mouvement contre le racisme	Antirassismusbewegung	антирасистський рух
anti-semitism	Antisémitisme	Antisemitismus	антисемітизм
anti-subsidy proceeding	procédure antisubvention	Antisubventionsverfahren	провадження в антисубсидійному розслідуванні
anti-trust legislation	législation antitrust	Antitrustgesetzgebung	антимонопольне законодавство
Disinformation	Disinformation	Desinformation	дезінформація
Dissidence	Dissidence	Abspaltung	інакодумство
dissolution of parliament	dissolution du Parlement	Auflösung des Parlaments	розпуск верховної влади
Economic discrimination	discrimination économique	Wirtschaftliche Diskriminierung	економічна дискримінація
Economic disparity	disparité économique	wirtschaftliche Disparität	економічна нерівність
forced disappearance	disparition forcée	gewaltsames Verschwinden	насильницьке зникнення
political discrimination	discrimination politique	politische Diskriminierung	політична дискримінація
price disparity	disparité de prix	Preisunterschied	цінова різниця
recycled product	produit recycle	Recyclingprodukt	продукт повторного перероблення
redevelopment aid	aide à la reconversion	Umstellungsbeihilfe	допомога при реконструкції
redirection of production	reconversion productive	Landwirtschaftliche	перепризначення виробництва

		Produktionsumstellung	
Rediscounting	Réescompte	Rediskont	переоблік
re-export	Réexportation	Wiederausfuhr	реекспорт
representative democracy	démocratie representative	repräsentative Demokratie	представницька демократія
representative market price	prix représentatif de marché	repräsentativer Marktpreis	представник ринкової ціни
representative price	prix représentatif	Repräsentativpreis	представлена ціна
Repression	Repression	Repression	репресія
subtropical zone	zone subtropicale	subtropische Zone	субтропічна зона
suburban area	zone suburbaine	Stadtrandgebiet	приміська зона
substitute fuel	combustible de remplacement	Substitutionsbre nnstoff	заміна палива
Supranationality	Supranationalité	Überstaatlichkeit	наднаціональнос ті
superconducting alloy	alliage supraconducteur	supraleitfähige Legierung	надпровідний сплав
surface transport	transport de surface	Beförderung zu Wasser und zu Lande	наземний транспорт
trading volume	volume des transactions	Umfang der Transaktionen	об'єм торгівлі
transatlantic relations	relations transatlantiques	transatlantische Beziehungen	трансатлантичні відносини
trans-European network	réseau transeuropéen	transeuropäische s Netz	трансевропейськ а мережа

transfrontier pollution	pollution transfrontière	grenzüberschreit ende Umweltbelastun g	транскордонне забруднення
transgenic animal	animal transgénique	transgenes Tier	трансгенна тварина
Transliteration	Translittération	Transliteration	Транслітерація
cross-border cooperation	coopération transfrontalière	grenzüberschreit ende Zusammenarbeit	транскордонне співробітництво
cross-channel connection	liaison trans-Manche	Verbindung über den Ärmelkanal	трансканальний зв'язок
multilateral agreement	accord multilatéral	multilaterales Abkommen	багатостороння угода
multilateral surveillance	surveillance multilatérale	multilaterale Überwachung	багатосторонній контроль
Multimedia	Multimédia	Multimedia	мультимедійний
multinational enterprise	entreprise multinationale	multinationales Unternehmen	багатонаціональн е підприємство
multinational force	force multinationale	multinationale Truppe	багатонаціональн а сила
Macroeconomics	Macroéconomie	Makroökonomie	Макроекономіка
macro-financial assistance	assistance macrofinancière	Makrofinanzhilf e	макрофінансова допомога
minimum pay	salaire minimal	Mindestlohn	мінімальна заробітна плата
minimum price	prix minimal	Mindestpreis	мінімальна ціна
minimum stock	stock minimal	Mindestlagerbest ände	мінімальний запас

private international law	droit international privé	internationales Privatrecht	міжнародне приватне право
public international law	droit international public	Völkerrecht	міжнародне публічне право
systems interconnection	interconnexion de systèmes	Systemverbund	об'єднання енергосистем
the EU's international role	rôle international de l'UE	internationale Rolle der Union	міжнародна роль ЄС
trade intermediary	intermédiaire commercial	Zwischenhändler	посередництво в торгівлі
UN Interregional Crime and Justice Research Institute	Institut interrégional de recherche des Nations unies sur la criminalité et la justice	Interregionales Forschungsinstitut der Vereinten Nationen für Kriminalität und Rechtspflege	Міжнародний науково-дослідний інститут ООН з питань злочинності і правосуддя
economic interdependence	interdépendance économique	wirtschaftliche Verflechtung	економічна взаємозалежність
interactive network	réseau interactif	interaktives Netz	інтерактивна мережа
Interactivity	Interactivité	Merkmal der Interaktivität	інтерактивність
interbank market	marché interbancaire	Interbankenmarkt	міжбанківський ринок
intercontinental missile	missile intercontinental	Interkontinentalrakete	міжконтинентальні ракети
intercontinental transport	transport intercontinental	interkontinentale r Transport	міжконтинентальне перенесення

intergovernmental conference (EU)	conférence intergouvernementale (UE)	Regierungskonferenz (EU)	міжурядова конференція (ЄС)
interinstitutional agreement	accord interinstitutionnel (UE)	interinstitutionelle Vereinbarung	міжвідомча угода
interinstitutional cooperation (EU)	coopération interinstitutionnelle (UE)	Interinstitutionelle Zusammenarbeit (EU)	Міжвідомча співпраця (ЄС)
interinstitutional relations	relation interinstitutionnelle	interinstitutionelle Beziehungen	міжвідомчі відносини
international criminal law	droit pénal international	internationales Strafrecht	міжнародне кримінальне право
international currency	monnaie internationale	internationale Währung	міжнародна валюта
international investment	investissement international	internationale Investition	міжнародна інвестиція
inter-parliamentary cooperation	coopération interparlementaire	interparlamentarische Zusammenarbeit	міжпарламентська співпраця
interparliamentary relations	relation interparlementaire	interparlamentarische Beziehungen	міжпарламентські відносини
interprofessional agreement	accord interprofessionnel	Branchenvereinbarung	міжсекторальна угода
intervention buying	achat d'intervention	Interventionsankauf	інтервенційна купівля

non-attached member	non-inscrit	fraktionsloser Abgeordneter	окремий член
non-commercial sector	secteur non marchand	Nichtmarktsektor	некомерційний сектор
non-European language	langue non européenne	außereuropäische Sprache	несвоєвропейська мова
non-governmental organisation	organisation non gouvernementale	Nichtregierungsorganisation	Неурядова організація
nuclear non-proliferation	non-prolifération nucléaire	Nichtverbreitung von Kernwaffen	непоширення ядерної зброї
telecommunications	télécommunication	Telekommunikation	телекомунікації
telecommunications equipment	matériel de télécommunication	Fernmeldegerät	телекомунікаційне обладнання
telecommunications industry	industrie des télécommunications	Telekommunikationsindustrie	телекомунікаційна промисловість
telecommunications policy	politique de la télécommunication	Telekommunikationspolitik	телекомунікаційна політика
telegraph	Télégraphe	Telegrammdienst	телеграф
telematics	Télématique	Telematik	телематика
telemedicine	Télé médecine	Telemedizin	телемедицина
extra-EU trade	échange extra-UE	Extra-EU-Handel	торгівля ЄС з країнами інших регіонів
extranet	Extranet	Extranet	екстранет
extraordinary budget	budget extraordinaire	außerordentlicher Haushaltsplan	непередбачувані витрати

extra-parliamentary party	parti extraparlémentaire	außerparlamentarische Partei	непарламентська опозиція
extra-territoriality	Exterritorialité	Exterritorialität	екстериторіальність
extraterritorial jurisdiction	compétence extraterritoriale	extraterritoriale Gerichtsbarkeit	екстериторіальна юрисдикція
hydroelectric power	énergie hydroélectrique	hydroelektrische Energie	гідроелектрична енергія
Hydrogeology	Hydrogéologie	Hydrogeologie	гідрогеологія
Hypermedia	Hypermédia	Hypermedia	гіпермедія
Hypertext	Hypertexte	Hypertext	гіпертекст

Додаток Д. Довжина речень у фахових текстах права ЄС

23 речення

TITRE II

DISPOSITIONS D'APPLICATION GÉNÉRALE

Article 7

L'Union veille à la cohérence entre ses différentes politiques et actions, en tenant compte de l'ensemble de ses objectifs et en se conformant au principe d'attribution des compétences. 28

Article 8

(ex-article 3, paragraphe 2, TCE) (1)

Pour toutes ses actions, l'Union cherche à éliminer les inégalités, et à promouvoir l'égalité, entre les hommes et les femmes. 20

Article 9

Dans la définition et la mise en oeuvre de ses politiques et actions, l'Union prend en compte les exigences liées à la promotion d'un niveau d'emploi élevé, à la garantie d'une protection sociale adéquate, à la lutte contre l'exclusion sociale ainsi qu'à un niveau élevé d'éducation, de formation et de protection de la santé humaine. 55

Article 10

Dans la définition et la mise en oeuvre de ses politiques et actions, l'Union cherche à combattre toute discrimination fondée sur le sexe, la race ou l'origine ethnique, la religion ou les convictions, un handicap, l'âge ou l'orientation sexuelle. 39

Article 11

(ex-article 6 TCE)

Les exigences de la protection de l'environnement doivent être intégrées dans la définition et la mise en oeuvre des politiques et actions de l'Union, en particulier afin de promouvoir le développement durable. 32

Article 12

(ex-article 153, paragraphe 2, TCE)

Les exigences de la protection des consommateurs sont prises en considération dans la définition et la mise en oeuvre des autres politiques et actions de l'Union. 26

Article 13

Lorsqu'ils formulent et mettent en oeuvre la politique de l'Union dans les domaines de l'agriculture, de la pêche, des transports, du marché intérieur, de la recherche et développement technologique et de l'espace, l'Union et les États membres tiennent pleinement compte des exigences du bien-être des animaux en tant qu'êtres sensibles, tout en respectant les dispositions législatives ou administratives et les usages des États membres en matière notamment de rites religieux, de traditions culturelles et de patrimoines régionaux. 77

Article 14

(ex-article 16 TCE)

Sans préjudice de l'article 4 du traité sur l'Union européenne et des articles 93, 106 et 107 du présent traité, et eu égard à la place qu'occupent les services d'intérêt économique général parmi les valeurs communes de l'Union ainsi qu'au rôle qu'ils jouent dans la promotion de la cohésion sociale et territoriale de l'Union, l'Union et ses États membres, chacun dans les limites de leurs compétences respectives et dans les limites du champ d'application des traités, veillent à ce que ces services fonctionnent sur la base de principes et dans des conditions, notamment économiques et financières, qui leur permettent d'accomplir leurs missions. 102 Le

Parlement européen et le Conseil, statuant par voie de règlements conformément à la procédure législative ordinaire, établissent ces principes et fixent ces conditions, sans préjudice de la compétence qu'ont les États membres, dans le respect des traités, de fournir, de faire exécuter et de financer ces services. 48

Article 15

(ex-article 255 TCE)

1. Afin de promouvoir une bonne gouvernance, et d'assurer la participation de la société civile, les institutions, organes et organismes de l'Union oeuvrent dans le plus grand respect possible du principe d'ouverture. 31

2. Le Parlement européen siège en public, ainsi que le Conseil lorsqu'il délibère et vote sur un projet d'acte législatif. 19

3. Tout citoyen de l'Union et toute personne physique ou morale résidant ou ayant son siège statutaire dans un État membre a un droit d'accès aux documents des institutions, organes et organismes de l'Union, quel que soit leur support, sous réserve des principes et des conditions qui seront fixés conformément au présent paragraphe. 52

Les principes généraux et les limites qui, pour des raisons d'intérêt public ou privé, régissent l'exercice de ce droit d'accès aux documents sont fixés par voie de règlements par le Parlement européen et le Conseil, statuant conformément à la procédure législative ordinaire. 42

Chaque institution, organe ou organisme assure la transparence de ses travaux et élabore dans son règlement intérieur des dispositions particulières concernant l'accès à ses documents, en conformité avec les règlements visés au deuxième alinéa. 33

La Cour de justice de l'Union européenne, la Banque centrale européenne et la Banque européenne d'investissement ne sont soumises au présent paragraphe que lorsqu'elles exercent des fonctions administratives. 28

Le Parlement européen et le Conseil assurent la publicité des documents relatifs aux procédures législatives dans les conditions prévues par les règlements visés au deuxième alinéa. 26

Article 16

(ex-article 286 TCE)

1. Toute personne a droit à la protection des données à caractère personnel la concernant. 14

2. Le Parlement européen et le Conseil, statuant conformément à la procédure législative ordinaire, fixent les règles relatives à la protection des personnes physiques à l'égard du traitement des données à caractère personnel par les institutions, organes et organismes de l'Union, ainsi que par les États membres dans l'exercice d'activités qui relèvent du champ d'application du droit de l'Union, et à la libre circulation de ces données. 66 Le respect de ces règles est soumis au contrôle d'autorités indépendantes. 11

Les règles adoptées sur la base du présent article sont sans préjudice des règles spécifiques prévues à l'article 39 du traité sur l'Union européenne. 24

Article 17

1. L'Union respecte et ne préjuge pas du statut dont bénéficient, en vertu du droit national, les

églises et les associations ou communautés religieuses dans les États membres. 27

2. L'Union respecte également le statut dont bénéficient, en vertu du droit national, les organisations philosophiques et non confessionnelles. 17

3. Reconnaissant leur identité et leur contribution spécifique, l'Union maintient un dialogue

ouvert, transparent et régulier avec ces églises et organisations. 20

8 речень

TITRE I

LE MARCHÉ INTÉRIEUR

Article 26

(ex-article 14 TCE)

1. L'Union adopte les mesures destinées à établir ou assurer le fonctionnement du marché intérieur, conformément aux dispositions pertinentes des traités. 20
2. Le marché intérieur comporte un espace sans frontières intérieures dans lequel la libre circulation des marchandises, des personnes, des services et des capitaux est assurée selon les dispositions des traités. 30
3. Le Conseil, sur proposition de la Commission, définit les orientations et conditions nécessaires pour assurer un progrès équilibré dans l'ensemble des secteurs concernés. 23

Article 27

(ex-article 15 TCE)

Lors de la formulation de ses propositions en vue de la réalisation des objectifs énoncés à l'article 26, la Commission tient compte de l'ampleur de l'effort que certaines économies présentant des différences de développement devront supporter pour l'établissement du marché intérieur et elle peut proposer les dispositions appropriées. 48

Si ces dispositions prennent la forme de dérogations, elles doivent avoir un caractère temporaire et apporter le moins de perturbations possible au fonctionnement du marché intérieur. 26

TITRE II**LA LIBRE CIRCULATION DES MARCHANDISES***Article 28*

(ex-article 23 TCE)

1. L'Union comprend une union douanière qui s'étend à l'ensemble des échanges de marchandises et qui comporte l'interdiction, entre les États membres, des droits de douane à l'importation et à l'exportation et de toutes taxes d'effet équivalent, ainsi que l'adoption d'un tarif douanier commun dans leurs relations avec les pays tiers. 50

2. Les dispositions de l'article 30 et du chapitre 3 du présent titre s'appliquent aux produits qui sont originaires des États membres, ainsi qu'aux produits en provenance de pays tiers qui se trouvent en libre pratique dans les États membres.

39

Article 29

(ex-article 24 TCE)

Sont considérés comme étant en libre pratique dans un État membre les produits en provenance de pays tiers pour lesquels les formalités d'importation ont été accomplies et les droits de douane et taxes d'effet équivalent exigibles ont été perçus dans cet État membre, et qui n'ont pas bénéficié d'une ristourne totale ou partielle de ces droits et taxes. 58

Середня довжина речення – 36,5.

23 речення

TITEL II

ALLGEMEIN GELTENDE BESTIMMUNGEN

Artikel 7

Die Union achtet auf die Kohärenz zwischen ihrer Politik und ihren Maßnahmen in den verschiedenen Bereichen und trägt dabei unter Einhaltung des Grundsatzes der begrenzten Einzelermächtigung ihren Zielen in ihrer Gesamtheit Rechnung. 32

Artikel 8

(ex-Artikel 3 Absatz 2 EGV) (1)

Bei allen ihren Tätigkeiten wirkt die Union darauf hin, Ungleichheiten zu beseitigen und die Gleichstellung von Männern und Frauen zu fördern. 21

Artikel 9

Bei der Festlegung und Durchführung ihrer Politik und ihrer Maßnahmen trägt die Union den Erfordernissen im Zusammenhang mit der Förderung eines hohen Beschäftigungsniveaus, mit der Gewährleistung eines angemessenen sozialen Schutzes, mit der Bekämpfung der sozialen Ausgrenzung sowie mit einem hohen Niveau der allgemeinen und beruflichen Bildung und des Gesundheitsschutzes Rechnung. 50

Artikel 10

Bei der Festlegung und Durchführung ihrer Politik und ihrer Maßnahmen zielt die Union darauf ab, Diskriminierungen aus Gründen des Geschlechts, der Rasse, der ethnischen Herkunft, der Religion oder der Weltanschauung, einer Behinderung, des Alters oder der sexuellen Ausrichtung zu bekämpfen. 40

Artikel 11

(ex-Artikel 6 EGV)

Die Erfordernisse des Umweltschutzes müssen bei der Festlegung und Durchführung der Unionspolitiken und -maßnahmen insbesondere zur Förderung einer nachhaltigen Entwicklung einbezogen werden. 22

Artikel 12

(ex-Artikel 153 Absatz 2 EGV)

Den Erfordernissen des Verbraucherschutzes wird bei der Festlegung und Durchführung der anderen Unionspolitiken und -maßnahmen Rechnung getragen.

17

Artikel 13

Bei der Festlegung und Durchführung der Politik der Union in den Bereichen Landwirtschaft, Fischerei, Verkehr, Binnenmarkt, Forschung, technologische Entwicklung und Raumfahrt tragen die Union und die Mitgliedstaaten den Erfordernissen des Wohlergehens der Tiere als fühlende Wesen in vollem Umfang Rechnung; sie berücksichtigen hierbei die Rechts- und Verwaltungsvorschriften und die Gepflogenheiten der Mitgliedstaaten insbesondere in Bezug auf religiöse Riten, kulturelle Traditionen und das regionale Erbe. 64

Artikel 14

(ex-Artikel 16 EGV)

Unbeschadet des Artikels 4 des Vertrags über die Europäische Union und der Artikel 93, 106 und 107 dieses Vertrags und in Anbetracht des Stellenwerts, den Dienste von allgemeinem wirtschaftlichem Interesse innerhalb der gemeinsamen Werte der Union einnehmen, sowie ihrer Bedeutung bei der Förderung des sozialen und territorialen Zusammenhalts tragen die Union und die Mitgliedstaaten

im Rahmen ihrer jeweiligen Befugnisse im Anwendungsbereich der Verträge dafür Sorge, dass die Grundsätze und Bedingungen, insbesondere jene wirtschaftlicher und finanzieller Art, für das Funktionieren dieser Dienste so gestaltet sind, dass diese ihren Aufgaben nachkommen können. 90 Diese Grundsätze und Bedingungen werden vom Europäischen Parlament und vom Rat durch Verordnungen gemäß dem ordentlichen Gesetzgebungsverfahren festgelegt, unbeschadet der Zuständigkeit der Mitgliedstaaten, diese Dienste im Einklang mit den Verträgen zur Verfügung zu stellen, in Auftrag zu geben und zu finanzieren.

41

Artikel 15

(ex-Artikel 255 EGV)

(1) Um eine verantwortungsvolle Verwaltung zu fördern und die Beteiligung der Zivilgesellschaft sicherzustellen, handeln die Organe, Einrichtungen und sonstigen Stellen der Union unter weitestgehender Beachtung des Grundsatzes der Offenheit.

28

(2) Das Europäische Parlament tagt öffentlich; dies gilt auch für den Rat, wenn er über Entwürfe zu Gesetzgebungsakten berät oder abstimmt. 20

(3) Jeder Unionsbürger sowie jede natürliche oder juristische Person mit Wohnsitz oder satzungsgemäßem Sitz in einem Mitgliedstaat hat das Recht auf Zugang zu Dokumenten der Organe, Einrichtungen und sonstigen Stellen der Union, unabhängig von der Form der für diese Dokumente verwendeten Träger, vorbehaltlich der Grundsätze und Bedingungen, die nach diesem Absatz festzulegen sind. 52

Die allgemeinen Grundsätze und die aufgrund öffentlicher oder privater Interessen geltenden Einschränkungen für die Ausübung dieses Rechts auf Zugang zu Dokumenten werden vom Europäischen Parlament und vom Rat durch Verordnungen gemäß dem ordentlichen Gesetzgebungsverfahren festgelegt. 35

Die Organe, Einrichtungen und sonstigen Stellen gewährleisten die Transparenz ihrer Tätigkeit und legen im Einklang mit den in Unterabsatz 2 genannten

Verordnungen in ihrer Geschäftsordnung Sonderbestimmungen hinsichtlich des Zugangs zu ihren Dokumenten fest. 33

Dieser Absatz gilt für den Gerichtshof der Europäischen Union, die Europäische Zentralbank und die Europäische Investitionsbank nur dann, wenn sie Verwaltungsaufgaben wahrnehmen. 22

Das Europäische Parlament und der Rat sorgen dafür, dass die Dokumente, die die Gesetzgebungsverfahren betreffen, nach Maßgabe der in Unterabsatz 2 genannten Verordnungen öffentlich zugänglich gemacht werden. 27

Artikel 16

(ex-Artikel 286 EGV)

(1) Jede Person hat das Recht auf Schutz der sie betreffenden personenbezogenen Daten. 12

(2) Das Europäische Parlament und der Rat erlassen gemäß dem ordentlichen Gesetzgebungsverfahren Vorschriften über den Schutz natürlicher Personen bei der Verarbeitung personenbezogener Daten durch die Organe, Einrichtungen und sonstigen Stellen der Union sowie durch die Mitgliedstaaten im Rahmen der Ausübung von Tätigkeiten, die in den Anwendungsbereich des Unionsrechts fallen, und über den freien Datenverkehr. 53 Die Einhaltung dieser Vorschriften wird von unabhängigen Behörden überwacht. 9

Die auf der Grundlage dieses Artikels erlassenen Vorschriften lassen die spezifischen Bestimmungen des Artikels 39 des Vertrags über die Europäische Union unberührt. 22

Artikel 17

(1) Die Union achtet den Status, den Kirchen und religiöse Vereinigungen oder Gemeinschaften in den Mitgliedstaaten nach deren Rechtsvorschriften genießen, und beeinträchtigt ihn nicht. 23

(2) Die Union achtet in gleicher Weise den Status, den weltanschauliche Gemeinschaften nach den einzelstaatlichen Rechtsvorschriften genießen. 16

(3) Die Union pflegt mit diesen Kirchen und Gemeinschaften in Anerkennung ihrer Identität und ihres besonderen Beitrags einen offenen, transparenten und regelmäßigen Dialog. 22

8 речень

TITEL I

DER BINNENMARKT

Artikel 26

(ex-Artikel 14 EGV)

(1) Die Union erlässt die erforderlichen Maßnahmen, um nach Maßgabe der einschlägigen Bestimmungen der Verträge den Binnenmarkt zu verwirklichen beziehungsweise dessen Funktionieren zu gewährleisten. 23

(2) Der Binnenmarkt umfasst einen Raum ohne Binnengrenzen, in dem der freie Verkehr von Waren, Personen, Dienstleistungen und Kapital gemäß den Bestimmungen der Verträge gewährleistet ist. 25

(3) Der Rat legt auf Vorschlag der Kommission die Leitlinien und Bedingungen fest, die erforderlich sind, um in allen betroffenen Sektoren einen ausgewogenen Fortschritt zu gewährleisten. 25

Artikel 27

(ex-Artikel 15 EGV)

Bei der Formulierung ihrer Vorschläge zur Verwirklichung der Ziele des Artikels 26 berücksichtigt die Kommission den Umfang der Anstrengungen, die einigen Volkswirtschaften mit unterschiedlichem Entwicklungsstand für die Errichtung des Binnenmarkts abverlangt werden, und kann geeignete Bestimmungen vorschlagen. 37

Erhalten diese Bestimmungen die Form von Ausnahmeregelungen, so müssen sie vorübergehender Art sein und dürfen das Funktionieren des Binnenmarkts so wenig wie möglich stören. 24

TITEL II

DER FREIE WARENVERKEHR

Artikel 28

(ex-Artikel 23 EGV)

(1) Die Union umfasst eine Zollunion, die sich auf den gesamten Warenaustausch erstreckt; sie umfasst das Verbot, zwischen den Mitgliedstaaten Ein- und Ausfuhrzölle und Abgaben gleicher Wirkung zu erheben, sowie die Einführung eines Gemeinsamen Zolltarifs gegenüber dritten Ländern. 37

(2) Artikel 30 und Kapitel 3 dieses Titels gelten für die aus den Mitgliedstaaten stammenden

Waren sowie für diejenigen Waren aus dritten Ländern, die sich in den Mitgliedstaaten im freien Verkehr befinden. 32

Artikel 29

(ex-Artikel 24 EGV)

Als im freien Verkehr eines Mitgliedstaats befindlich gelten diejenigen Waren aus dritten Ländern, für die in dem betreffenden Mitgliedstaat die Einfuhrförmlichkeiten erfüllt sowie die vorgeschriebenen Zölle und Abgaben gleicher Wirkung erhoben und nicht ganz oder teilweise rückvergütet worden sind. 39

Середня довжина речення 32,03 слова

РОЗДІЛ II

ПОЛОЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Стаття 7

Союз забезпечує узгодженість між своїми політиками та діями з урахуванням усіх цілей Союзу та згідно з принципом надання повноважень. 19

Стаття 8

В своїй діяльності Союз спрямовується усунення нерівностей та сприяння рівності жінок та чоловіків. 13

Стаття 9

Визначаючи та реалізуючи політики та дії, Союз бере до уваги вимоги, пов'язані з сприянням високому рівню зайнятості, гарантіями належного соціального захисту, боротьбою проти соціального виключання та високим рівнем освіти, навчання та захисту здоров'я людей. 34

Стаття 10

Визначаючи та реалізуючи політики та дії, Союз спрямовується на боротьбу проти дискримінації на підставі статі, расового або етнічного походження, релігії або віри, [фізичної або психічної] недієздатності, віку або сексуальної орієнтації. 30

Стаття 11

Вимоги щодо охорони довкілля повинні бути невід'ємною частиною визначення та реалізації політик та дій Союзу, зокрема з огляду на сприяння сталому розвитку. 22

Стаття 12

Вимоги щодо захисту прав споживачів враховуються у визначенні та реалізації інших політик та дій Союзу. 15

Стаття 13

Визначаючи та реалізуючи політику Союзу в сферах сільського господарства, рибальства, транспорту, внутрішнього ринку, досліджень та технологічного розвитку і космосу, Союз та держави-члени зважають на

вимоги добробуту тварин, як істот, здатних відчувати, поважаючи законодавчі або адміністративні положення, а також звичаї держав-членів, зокрема щодо релігійних обрядів, культурних традицій та регіональної спадщини. 49

Стаття 14

Без шкоди статті 4 Договору про Європейський Союз або статтям 93, 106 та 107 цього Договору та зважаючи на місце послуг загального економічного інтересу серед спільних цінностей Союзу, а також на їхню роль у сприянні соціальній та територіальній єдності, Союз та держави-члени, кожен у межах своїх відповідних повноважень та в межах застосування Договорів, дбають про те, щоб такі послуги надавались на принципах та умовах, зокрема економічних та фінансових, що уможливають виконання їхньої місії. 73

Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють ці принципи та вимоги без шкоди повноваженням держав-членів, як це передбачено Договорами, щодо надання, доручення виконання та фінансування таких послуг. 34

Стаття 15

1. З метою сприяння належному врядуванню та забезпечення участі громадянського суспільства установи, органи, служби та агенції Союзу працюють у найвідкритіший спосіб. 20

2. Розглядаючи та голосуючи щодо проектів законодавчих актів, Європейський Парламент, а також Рада проводять свої засідання публічно. 16

3. З дотриманням принципів та умов, що будуть встановлені відповідно до цієї частини, кожен громадянин Союзу, кожна фізична або юридична особа, яка проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, має право доступу до документів установ, органів, служб та агенцій Союзу, відтворених на будь-якому носіїві. 44

Загальні принципи та обмеження з міркувань суспільних або приватних інтересів, що регулюють таке право доступу до документів, визначається

Європейським Парламентом та Радою за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою. 30

Кожна установа, орган, служба та агенція Союзу забезпечує прозорість своїх процедур та встановлює у своєму Регламенті спеціальні положення стосовно доступу до їхніх документів відповідно до регламентів, зазначених у другому абзаці. 30

Положення цієї частини застосовуються до Суду Європейського Союзу, Європейського центрального банку та Європейського інвестиційного банку виключно під час виконання їхніх адміністративних завдань. 22

Європейський Парламент та Рада забезпечують опублікування документів, що стосуються законодавчих процедур згідно з вимогами, встановленими регламентами, зазначеними в другому абзаці. 20

Стаття 16

1. Кожен має право на захист своїх персональних даних. 8
2. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють правила захисту фізичних осіб під час обробки їхніх персональних даних установами, органами, службами та агенціями Союзу та державами-членами у ході провадження діяльності в межах, охоплених законодавством Союзу, а також правила щодо вільного руху таких даних. Дотримання цих правил контролюється незалежними органами влади. 53

Правила, встановлені на основі цієї статті, не шкодять спеціальним правилам, встановленим у статті 39 Договору про Європейський Союз. 18

Стаття 17

1. Союз поважає та не порушує національний правовий статус церков, релігійних об'єднань та громад у державах-членах. 15
2. Союз такою ж мірою поважає визнаний відповідно до національного права статус всіх світоглядних та неконфесійних організацій. 16

3. Визнаючи за цими церквами та організаціями їхню особливу сутність та їхній особливий внесок, Союз підтримує відкритий, прозорий та регулярний діалог з ними. 22

РОЗДІЛ I

ВНУТРІШНІЙ РИНОК

Стаття 26

1. Союз ухвалює заходи з метою заснування або забезпечення функціонування внутрішнього ринку згідно з відповідними положеннями Договорів. 16

2. Внутрішній ринок охоплює простір без внутрішніх кордонів, де згідно з положеннями Договорів забезпечено вільний рух товарів, осіб, послуг та капіталу. 20

3. Рада за пропозицією Комісії визначає керівні принципи та умови, необхідні для забезпечення збалансованого прогресу всіх причетних секторів. 17

Стаття 27

Розробляючи пропозиції, спрямовані на досягнення цілей, визначених у статті 26, Комісія враховує обсяг зусиль, яких необхідно докласти деяким економікам з відмінним рівнем розвитку, щоб заснувати внутрішній ринок, а також може запропонувати належні заходи. 33

Якщо ці заходи оформлюються як відступи, вони повинні бути тимчасовими та якнайменше шкодити функціонуванню внутрішнього ринку. 16

Стаття 28

1. Союз включає в себе митний союз, що охоплює всю торгівлю товарами, передбачає заборону на ввізне й вивізне мито та всі збори еквівалентної дії між державами-членами та ухвалення спільного митного тарифу у відносинах із третіми країнами. 35

2. Положення статті 25 та Глави 2 цього Розділу застосовуються до продукції, яка походить з держав-членів, та продукції, яка надходить з третіх країн і перебуває у вільному обігу в державах-членах. 29

Стаття 29

Продукція, що надходить із третіх країн, вважається такою, що перебуває у вільному обігу в державі-члені, якщо стосовно неї дотримано всіх ввізних формальностей та стягнуто мито або збори еквівалентної дії, що підлягають сплаті у такій державі-члені, та щодо неї не відбулося повного або часткового повернення такого мита або зборів. 48

Середня довжина речення – 24,6 слів

31 речення

TITLE II

PROVISIONS HAVING GENERAL APPLICATION

Article 7

The Union shall ensure consistency between its policies and activities, taking all of its objectives into account and in accordance with the principle of conferral of powers. 27

Article 8

(ex Article 3(2) TEC) (1)

In all its activities, the Union shall aim to eliminate inequalities, and to promote equality, between men and women. 19

Article 9

In defining and implementing its policies and activities, the Union shall take into account requirements linked to the promotion of a high level of employment, the guarantee of adequate social protection, the fight against social exclusion, and a high level of education, training and protection of human health. 48

Article 10

In defining and implementing its policies and activities, the Union shall aim to combat discrimination based on sex, racial or ethnic origin, religion or belief, disability, age or sexual orientation. 30

Article 11

(ex Article 6 TEC)

Environmental protection requirements must be integrated into the definition and implementation of the Union's policies and activities, in particular with a view to promoting sustainable development. 26

Article 12

(ex Article 153(2) TEC)

Consumer protection requirements shall be taken into account in defining and implementing other Union policies and activities. 17

Article 13

In formulating and implementing the Union's agriculture, fisheries, transport, internal market, research and technological development and space policies, the Union and the Member States shall, since animals are sentient beings, pay full regard to the welfare requirements of animals, while respecting the legislative or administrative provisions and customs of the Member States relating in particular to religious rites, cultural traditions and regional heritage. 63

Article 14

(ex Article 16 TEC)

Without prejudice to Article 4 of the Treaty on European Union or to Articles 93, 106 and 107 of this Treaty, and given the place occupied by services of general economic interest in the shared values of the Union as well as their role in promoting social and territorial cohesion, the Union and the Member States, each within their respective powers and within the scope of application of the Treaties, shall take care that such services operate on the basis of principles and conditions, particularly economic and financial conditions, which enable them to fulfil their missions. 96 The European Parliament and the Council, acting by means of regulations in accordance with the ordinary legislative procedure, shall establish these principles and set these conditions without prejudice to the competence of Member States, in compliance with the Treaties, to provide, to commission and to fund such services. 48

Article 15

(ex Article 255 TEC)

1. In order to promote good governance and ensure the participation of civil society, the Union's institutions, bodies, offices and agencies shall conduct their work as openly as possible. 29

2. The European Parliament shall meet in public, as shall the Council when considering and voting on a draft legislative act. 20

3. Any citizen of the Union, and any natural or legal person residing or having its registered office in a Member State, shall have a right of access to documents of the Union's institutions, bodies, offices and agencies, whatever their medium, subject to the principles and the conditions to be defined in accordance with this paragraph. 55

General principles and limits on grounds of public or private interest governing this right of access to documents shall be determined by the European Parliament and the Council, by means of regulations, acting in accordance with the ordinary legislative procedure. 40

Each institution, body, office or agency shall ensure that its proceedings are transparent and shall elaborate in its own Rules of Procedure specific provisions regarding access to its documents, in accordance with the regulations referred to in the second subparagraph. 40

The Court of Justice of the European Union, the European Central Bank and the European Investment Bank shall be subject to this paragraph only when exercising their administrative tasks. 29

The European Parliament and the Council shall ensure publication of the documents relating to the legislative procedures under the terms laid down by the regulations referred to in the second subparagraph. 31

Article 16

(ex Article 286 TEC)

1. Everyone has the right to the protection of personal data concerning them. 12

2. The European Parliament and the Council, acting in accordance with the ordinary legislative procedure, shall lay down the rules relating to the protection of individuals with regard to the processing of personal data by Union institutions, bodies, offices and agencies, and by the Member States when carrying out

activities which fall within the scope of Union law, and the rules relating to the free movement of such data. 68 Compliance with these rules shall be subject to the control of independent authorities. 13

The rules adopted on the basis of this Article shall be without prejudice to the specific rules laid down in Article 39 of the Treaty on European Union. 28

Article 17

1. The Union respects and does not prejudice the status under national law of churches and religious associations or communities in the Member States. 23

2. The Union equally respects the status under national law of philosophical and non-confessional organisations. 15

3. Recognising their identity and their specific contribution, the Union shall maintain an open, transparent and regular dialogue with these churches and organisations. 22

TITLE I

THE INTERNAL MARKET

Article 26

(ex Article 14 TEC)

1. The Union shall adopt measures with the aim of establishing or ensuring the functioning of the internal market, in accordance with the relevant provisions of the Treaties. 27

2. The internal market shall comprise an area without internal frontiers in which the free movement of goods, persons, services and capital is ensured in accordance with the provisions of the Treaties. 31

3. The Council, on a proposal from the Commission, shall determine the guidelines and conditions necessary to ensure balanced progress in all the sectors concerned. 24

Article 27

(ex Article 15 TEC)

When drawing up its proposals with a view to achieving the objectives set out in Article 26, the Commission shall take into account the extent of the effort that certain economies showing differences in development will have to sustain for the establishment of the internal market and it may propose appropriate provisions. 52

If these provisions take the form of derogations, they must be of a temporary nature and must cause the least possible disturbance to the functioning of the internal market. 29

Article 28

(ex Article 23 TEC)

1. The Union shall comprise a customs union which shall cover all trade in goods and which shall involve the prohibition between Member States of customs duties on imports and exports and of all charges having equivalent effect, and the adoption of a common customs tariff in their relations with third countries. 51

2. The provisions of Article 30 and of Chapter 2 of this Title shall apply to products originating in Member States and to products coming from third countries which are in free circulation in Member States. 35

Article 29

(ex Article 24 TEC)

Products coming from a third country shall be considered to be in free circulation in a Member State if the import formalities have been complied with and any customs duties or charges having equivalent effect which are payable have been levied in that Member State, and if they have not benefited from a total or partial drawback of such duties or charges. 62

Середня довжина речення – 36,1 слів.

ГЛОСАРІЙ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС

Укр.	Англ.	Фр.	Нім.
Аграрний ринок ЄС	EU agricultural market	Marché agricole de l'UE	EU-Agrarmarkt
Акт ЄС	EU act	Acte de l'UE	Rechtsakt der EU
Апроксимація	Approximation	Rapprochement	Angleichung
Бюджет Співтовариства	Community budget	Budget communautaire	Haushaltsplan der Gemeinschaft
Внутрішня політика, внутрішньополітичний курс	Domestic policy	Politique intérieure	Innenpolitik
Водний простір ЄС	EU waters	Eaux de l'UE	EU-Gewässer
Гармонізація	Harmonisation	Harmonisation	Harmonisierung
Громадянство Європейського Союзу	European citizenship	Citoyenneté européenne	Europäische Staatsbürgerschaft
Грошова інтеграція, валютна інтеграція, грошова-валютна інтеграція	Monetary integration	Intégration monétaire	Währungsintegration
Директива ЄС	Directive (EC)	Directive (UE)	Richtlinie (EU)
Директивний орган ЄС	Decision-making body (EU)	Organe décisionnel (UE)	Entscheidungsgremium (EU)
Договір про вступ до ЄС, Договір про приєднання до ЄС	EU accession Treaty	Traité d'adhésion (UE)	EU-Beitrittsvertrag
Допомога ЄС	EU aid	Aide de l'UE	EU-Beihilfe

Доступ до інформації ЄС	Access to EU information	Accès à l'information de l'UE	Zugang zu EU-Informationen
Доступ до ринку	Market access	Accès au marché	Marktzugang
Економічна інтеграція	Economic integration	Intégration économique	wirtschaftliche Integration
Економічна політика	Economic policy	Politique économique	Wirtschaftspolitik
Енергетична політика	Nergy policy	Politique énergétique	Energiepolitik
Євро безпека	European security	Sécurité européenne	Europäische Sicherheit
Євро бонд, єврооблігація	Eurobond	Euro-émission	Euro-Emission
Євро контроль	Eurocontrol	Eurocontrol	Eurocontrol
Євро паспорт	European passport	Passeport européen	Europäischer Reisepass
Євро патент	European patent	Brevet européen	Europäisches Patent
Євро право	Euroright	Eurodroite	Eurorechte
Євро стандарт	European standard	Norme européenne	Europäische Norm
Євро школа	European school	École européenne	Europäische Schule
Євровалюта	Eurocurrency	Eurodevise	Euro-Währung
Єврогрупа	Eurogroup (euro area)	Eurogroupe (zone euro)	Eurogroup (Euro-Zone)
Євродолар	Eurodollar	Eurodollar	Euro-Dollar

Єврокорпус	Eurocorps	Corps européen	Europäisches Armeekorps
Єврокредит, кредити у євровалюті	Eurocredit	Eurocrédit	Euro-Kredit
Європеїзація	Europeanisation	Européanisation	Europäisierung
Європейська валютна угода	European Monetary Agreement	Accord monétaire européen	Europäisches Währungsabkomm en
Європейська виборча система	European electoral system	Système électoral européen	Europäisches Wahlssystem
Європейська громадська служба	European civil service	Fonction publique européenne	Europäischer öffentlicher Dienst
Європейська економічна зона	European Economic Area	Espace économique européen	Europäischer Wirtschaftsraum
Європейська ідентичність	European identity	Identité européenne	europäische Identität
Європейська інтеграція	European integration	Intégration européenne	Europäische Integration
Європейська комісія	European Commission	Commission européenne	Europäische Kommission
Європейська компанія	European company	Société européenne	europäische Gesellschaft
Європейська конвенція	European convention	Convention européenne	Europäische Konvention
Європейська монетарна (валютна)	European Monetary	Système monétaire	Europäisches Währungssystem

Система	System	Européen	
Європейська організація	European organisation	Organisation européenne	Europäische Organisation
Європейська організація бухгалтерського обліку	European accounting system	Système européen de comptabilité	Europäischer Kontenrahmen
Європейська політика добросусідства	European neighbourhood policy	Politique européenne de voisinage	europäische Nachbarschaftspolitik
Європейська політична співпраця	European political cooperation	Coopération politique européenne	Europäische Politische Zusammenarbeit
Європейська промислова зона	European industrial area	Espace industriel européen	europäischer Industrieraum
Європейська Рада	European Council	Conseil européen	Europäischer Rat
Європейська соціальна політика	European social policy	Politique sociale européenne	europäische Sozialpolitik
Європейська співпраця	European cooperation	Coopération européenne	Europäische Zusammenarbeit
Європейська Спільнота (ЄС)	European Community	Communauté européenne	Europäische Gemeinschaft
Європейська стратегія зайнятості	European Employment Strategy	Stratégie européenne pour l'emploi	Europäische Beschäftigungsstrategie
Європейська територіальна	European territorial	Coopération territoriale	Europäische territoriale

Співпраця	Cooperation	Européenne	Zusammenarbeit
Європейська хартія	European charter	Charte européenne	europäische Charta
Європейське приватне право	European private law	Droit privé européen	europäisches Privatrecht
Європейський комісар	European Commissioner	Commissaire européen	Europäischer Kommissar
Європейський комітет зі стандартизації	European Committee for Standardisation	Comité européen de normalisation	Europäisches Komitee für Normung
Європейський механізм стабільності	European Stability Mechanism	Mécanisme européen de stabilité	Europäischer Stabilitätsmechanismus
Європейський правовий статус	European legal status	Statut juridique européen	europäischer Rechtsstatus
Європейський рух	European Movement	Mouvement européen	europäische Bewegung
Європейський символ	European symbol	Symbole européen	europäisches Symbol
Європейський Союз	European Union	Union européenne	Europäische Union
Європейський Союз	European Union	Union européenne	Europäische Union
Європейський фонд поліпшення умов життя і праці- EUROFOUND	Eurofound	Eurofound	Eurofound
Європейські договори, Європейські угоди	European treaties	Traités européens	Europäische Verträge

Європейські спільноти, Європейські співтовариства	European communities	Communautés européennes	Europäische Gemeinschaften
Євrorакета	Euro-missile	Euromissile	Eurorakete
Євроринок	Euromarket	Euromarché	Euro-Geldmarkt
Євросистема	Eurosystem	Eurosystème	Eurosystem
євроскептисизм	euroscepticism	Euroscepticisme	Euroskepsis
Єврюст	Eurojust (European Judicial Cooperation Unit)	Eurojust	Eurojust
Єдиний зовнішній тариф	Common customs tariff	Tarif douanier commun	Gemeinsamer Zolltarif
Інформаційна політика	communications policy	Politique de la communication	Kommunikationspolitik
Комітет з сільського господарства	EU agriculture committee	Comité agricole (UE)	Agrarausschuss (EU)
Конкуренційна політика	Competition policy	Politique de la concurrence	Wettbewerbspolitik
Кредит державі - члену Європейського економічного співтовариства	Community loan	Prêt communautaire	Gemeinschaftsdarlehen
Кредитна політика	Credit policy	Politique du crédit	Kreditpolitik
Культурна політика	Cultural policy	Politique culturelle	Kulturpolitik

Мова Євросоюзу	European language	Langue européenne	Europäische Sprache
Муниципальный податок	Community tax	Impôt communautaire	Gemeinschaftsteuer
Оборонна політика	Defence policy	Politique de défense	Verteidigungspolitik
Орган ЄС	EU body	Organe de l'UE	Einrichtung der EU
орган Спільноти	Community body	Organisme communautaire	EG-Behörde
Освітня політика	education policy	Politique de l'éducation	Bildungspolitik
Переговори щодо вступу / приєднання; перемовини щодо вступу / приєднання	Accession negotiations	Négociation d'adhésion	Beitrittsverhandlungen
Передвступна допомога; передприєднана допомога	Pre-accession aid	Aide de préadhésion	Heranführungshilfe
Політика розвитку	development policy	Politique de développement	Entwicklungspolitik
Політика спорту ЄС	EU sport policy	Politique du sport de l'UE	EU-Sportpolitik
Політика щодо довкілля; екологічна Політика	Environmental policy	Politique de l'environnement	Umweltpolitik
Політика щодо зайнятості; політика зайнятості	Employment policy	Politique de l'emploi	Beschäftigungspolitik

Політична інтеграція	Political integration	Intégration politique	Politische Integration
Право на вступ, право на приєднання	Rights of access	Droit de visite	Besuchsrecht
Приєднання до Європейського Союзу, вступ до Європейського союзу	Accession to the European Union	adhésion à l'Union européenne	Beitritt zur Europäischen Union
Приєднання до угоди	Accession to an agreement	Adhésion à un accord	Abkommensbeitritt
Проект спільних інтересів	Project of common interest	Projet d'intérêt commun	Vorhaben von gemeinsamem Interesse
Промислова інтеграція	Industrial integration	Intégration industrielle	industrielle Integration
Простір євро; зона євро	Euro area	Zone euro	Euro-Währungsgebiet
Соціальна інтеграція	Social integration	Intégration sociale	soziale Integration
Спільна безпекова та оборонна політика, спільна оборонна політика	Common security and defence policy	Politique de sécurité et de défense commune	gemeinsame Sicherheits- und Verteidigungspolitik
Спільна земля, земля спільного користування	Common land	Bien communal	Gemeindeland
Спільна зовнішня та безпекова політика, спільна зовнішня	Common foreign and security policy	Politique étrangère et de sécurité	Gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik

Політика та політика безпеки		commune	
Спільна організація ринків	Common organisation of markets	Organisation commune de marché	Gemeinschaftliche Hafenpolitik
Спільна позиція	Common position	Position commune	Gemeinschaftliche Position
спільна політика щодо рибальства	Common fisheries policy	Politique commune de la pêche	gemeinsame Fischereipolitik
Спільна сільськогосподарська політика	Common agricultural policy	Politique agricole commune	Gemeinsame Agrarpolitik
Спільна стратегія	Common strategy	Stratégie commune	Gemeinsame Strategie
Спільна тарифна політика	common tariff policy	politique tarifaire commune	gemeinsame Zolltarifpolitik
Спільна торговельна політика	Common commercial policy	politique commerciale commune	gemeinsame Handelspolitik
Спільна транспортна політика	Common transport policy	Politique commune des transports	Gemeinsame Transportpolitik
Спільна цінова політика	Common price policy	Politique commune des prix	Gemeinsame Preispolitik
Спільний комітет (ЄС)	joint committee (EU)	comité mixte (UE)	Gemischter Ausschuss (EU)

Спільний орган (ЄС)	Joint body (EU)	Organe mixte (UE)	Gemischtes Gremium (EU)
Спільний ринок	Common market	Marché commun	Gemeinsamer Markt
Спільний фонд	Common fund	Fonds commun	gemeinsamer Fonds
Спільні правові рамки	Common Frame of Reference	Cadre commun de référence	Gemeinsamer Referenzrahmen
Спільноти; доробок Спільноти	Community acquis	Acquis communautaire	Besitzstand der Gemeinschaft
Спільнотова концепція підтримки (СКП; CSF)	Community support framework	Cadre communautaire d'appui	Gemeinschaftliches Förderkonzept
Спільнотовий метод; метод Спільноти	Community method	Méthode communautaire	Gemeinschaftsmethode
Споживча політика	Consumer policy	Politique des consommateurs	Verbraucherpolitik
Статистика ЄС	EU statistics	Statistique de l'UE	Statistik der EU
Суд аудиторів	European Court of Auditors	Cour des comptes européenne	Europäischer Rechnungshof
Товарний знак Європейського Союзу, товариний знак Спільноти	Community Trademark Office	Office communautaire des marques	EG-Markenamt
Торгова марка ЄС	EU trade mark	Marque de l'UE	Unionsmarke
Транзит територією Спільноти	Community transit	Transit communautaire	Gemeinschaftliches Versandverfahren

Членство у Європейському Союзі	European Union membership	appartenance à l'Union européenne	Mitgliedschaft in der Europäischen Union
--------------------------------	---------------------------	-----------------------------------	--

Установи, органи, інститути ЄС

Укр.	АНГЛ.	Фр.	Нім
Агенство ЄС з основних прав	European Union Agency for Fundamental Rights	Agence des droits fondamentaux de l'Union européenne	Agentur der Europäischen Union für Grundrechte
Аграрний Комітет ЄС	EU agriculture committee	comité agricole (UE)	Agrarausschuss (EU)
Відомство з інтелектуальної власності Європейського Союзу	European Union Intellectual Property Office	Office de l'Union européenne pour la propriété intellectuelle	Amt der Europäischen Union für geistiges Eigentum
Головування в Раді ЄС	EU Council Presidency	Présidence du Conseil de l'Union européenne	Vorsitz des Rates der Europäischen Union
Дорадчий орган (ЄС)	Advisory committee (EU)	Comité consultatif (UE)	Beratender Ausschuss (EU)
Економічний та монетарний (валютний) союз	Economic and Monetary Union	Union économique et monétaire	Wirtschafts- und Währungsunion

Економічно-соціальний комітет	European Economic and Social Committee	Comité économique et social européen	Europäischer Wirtschafts- und Sozialausschuss
Європейська асоціація	European association	Association européenne	Europäische Vereinigung
Європейська асоціація з співпраці	European Association for Cooperation	Association européenne pour la coopération	Europäische Vereinigung für Kooperation
Європейська асоціація національних центрів продуктивності	European Association of National Productivity Centres	Association européenne des centres nationaux de productivité	European Association of National Productivity Centres
Європейська екологічна агенція (ЄЕА; ЕЕА)	European Environment Agency	Agence européenne pour l'environnement	Europäische Umweltagentur
Європейська партія	European party	parti européen	europäische Partei
Європейська патентна служба	European Patent Office	Office européen des brevets	Europäisches Patentamt
Європейська політика озброєння	European arms policy	politique européenne d'armement	europäische Rüstungspolitik
Європейська Рада	European Council	Conseil européen	Europäischer Rat
Європейська	European	Système	Europäisches

система центральных банків	System of Central Banks	européen de banques centrales	Zentralbanksystem
Європейська служба бінківського нагляду	European Banking Authority	Autorité bancaire européenne	Europäische Bankenaufsichtsbehörde
Європейська служба з цінних паперів і ринків	European Securities and Markets Authority	Autorité européenne des marchés financiers	Europäische Wertpapier- und Marktaufsichtsbehörde
Європейська спільнота з атомної енергії (ЄСАЕ, Євратом; ЕАЕС, Euratom)	European Atomic Energy Society	Société européenne d'énergie atomique	Europäische Atomenergiewirtschaft
Європейське агентство	European agency	Agence européenne	europäische Agentur
Європейське агентство з контролю за рибальством	European Fisheries Control Agency	Agence européenne de contrôle des pêches	Europäische Fischereiaufsichtagentur
Європейське агентство з питань авіаційної безпеки	European Aviation Safety Agency	Agence européenne de la sécurité aérienne	Europäische Agentur für Flugsicherheit
Європейське	European	Agence	Europäische Agentur für

агентство з техніки безпеки та гігієни праці	Agency for Safety and Health at Work	européenne pour la sécurité et la santé au travail	Sicherheit und Gesundheitsschutz am Arbeitsplatz
Європейське агентство реконструкції	European Agency for Reconstruction	Agence européenne pour la reconstruction	Europäische Agentur für den Wiederaufbau
Європейське бюро боротьби з шахрайством	European Anti-fraud Office	Office européen de lutte antifraude	Europäisches Amt für Betrugsbekämpfung
Європейське бюро підтримки в сфері притулку	European Asylum Support Office	Bureau européen d'appui en matière d'asile	Europäisches Unterstützungsbüro für Asylfragen
Європейське залізничне агентство	European Railway Agency	Agence ferroviaire européenne	Europäische Eisenbahnagentur
Європейське оборонне агентство	European Defence Agency	Agence européenne de défense	Europäische Verteidigungsagentur
Європейський валютний фонд	European Monetary Fund	Fonds monétaire européen	Europäischer Währungsfonds
Європейський Інвестиційний Банк	European Investment Bank	Banque européenne d'investissement	Europäische Investitionsbank
Європейський Інвестиційний Фонд	European Investment Fund	Fonds européen d'investissement	Europäischer Investitionsfonds
Європейський	European	Institut monétaire	Europäisches

монетарний (валютний) інститут	Monetary Institute	européen	Währungsinstitut
Європейський орган з безпеки харчових продуктів (ЄФСА; EFSA)	European Food Safety Authority	Autorité européenne de sécurité des aliments	Europäische Behörde für Lebensmittelsicherheit
Європейський ордер на арешт	European arrest warrant	Mandat d'arrêt européen	europäischer Haftbefehl
Європейський Парламент	European Parliament	Parlement européen	Europäisches Parlament
Європейський платіжний союз	European Payments Union	Union européenne des paiements	Europäische Zahlungsunion
Європейський політичний союз	European Political Union	Union politique européenne	Europäische Politische Union
Європейський соціальний фонд	European Social Fund	Fonds social européen	Europäischer Sozialfonds
Європейський союз радіомовлення	European Broadcasting Union	Union européenne de radio-télévision	Union der europäischen Rundfunkorganisationen
Європейський суд	European Court of Justice	Cour de justice de l'Union européenne	Der Gerichtshof der Europäischen Union
Європейський	European	Fonds européen	Der Europäische Fonds

фонд адаптації до глобалізації	Globalisation Adjustment Fund	d'ajustement à la mondialisation	für die Anpassung an die Globalisierung
Європейський фонд валютного співробітництва	European Monetary Cooperation Fund	Fonds européen de coopération monétaire	Europäischer Fonds für währungspolitische Zusammenarbeit
Європейський фонд регіонального розвитку	European Regional Development Fund	Fonds européen de développement régional	Europäischer Fonds für regionale Entwicklung
Європейський центр з контролю профілактики захворювань	European Centre for Disease Prevention and Control	Centre européen de prévention et de contrôle des maladies	Europäisches Zentrum für die Prävention und die Kontrolle von Krankheiten
Європейський центр парламентських досліджень та документації	European Centre for Parliamentary Research and Documentation	Centre européen de recherche et de documentation parlementaires	
Європейський Центральний Банк	European Central Bank	Banque centrale européenne	Europäische Zentralbank
Європол (Європейська поліція)	Europol	Europol	Europol
Єврорегіони	European	région	Europäische Region

	Region	européenne	
Євростат	Eurostat (Statistical Office of the European Communities)	Eurostat	Eurostat
Інституційний орган ЄС	EC institutional body	organisme institutionnel CE	institutionelle Behörde EG
Коміте Ради ЄС	EU Council committee	comité du Conseil de l'UE	Ratsausschuss EU
Комітет з економічних та соціальних питань	European Economic and Social Committee	Comité économique et social européen	Europäischer Wirtschafts- und Sozialausschuss
Комітет з питань зайнятості	Employment Committee (EU)	comité de l'emploi (UE)	Beschäftigungsausschuss (EU)
Комітет регіонів	Committee of the Regions	Comité des régions	Ausschuss der Regionen
Монетарний комітет (ЄС)	Monetary Committee (EU)	comité monétaire (UE)	Währungsausschuss (EU)
Науковий комітет (ЄС)	scientific committee (EU)	comité scientifique (UE)	Wissenschaftlicher Ausschuss (EU)
Орган європейських регуляторів з електронної комунікації	Body of European Regulators for Electronic Communications	Organe des régulateurs européens des communications électroniques	Gremium Europäischer Regulierungsstellen für elektronische Kommunikation
Орган з	Dispute	Organe de	Streitbeilegungsgremium

Вирішення суперечок	Settlement Body	Règlement des différends	
Орган зі стандартизації ЄС	European standardisation body	Organisme européen de normalisation	Europäische Normungsorganisation
Постійний комітет (ЄС)	Standing committee (EU)	Comité permanent (UE)	Ständiger Ausschuss (EU)
Рада асоціації (ЄС)	Association Council (EU)	Conseil d'association(UE)	Assoziationsrat (EU)
Рада європейських країн	Council of Europe countries	pays du Conseil de l'Europe	Staaten des Europarates
Рада Європейського Союзу	Council of the European Union	Conseil de l'Union européenne	Rat der Europäischen Union
Рада Європи	Council of Europe	Conseil de l'Europe	Europarat
Регуляторний комітет (ЄС)	Regulatory committee (EU)	Comité de réglementation (UE)	Regelungsausschuss (EU)
Спільний комітет з питань ЄС	Joint committee on EU matters	Comité paritaire (UE)	Paritätischer Ausschuss (EU)
Технічний комітет (ЄС)	Technical committee (EU)	Comité technique (UE)	Technischer Ausschuss (EU)
Угода про асоціацію з ЄС	European association agreement	Accord européen d'association	Europäisches Assoziierungsabkommen
Фонд ради	Council of	fonds du Conseil	Fonds des Europarates

Європи	Europe fund	de l'Europe	
--------	-------------	-------------	--

Види правових актів ЄС

Укр.	Англ.	Фр.	Нім.
Акт про приєднання	Act of Accession	Acte d'adhésion	Beitrittsakte
Біла книга	White Paper	Livre blanc	Weissbuch
Виправлення	Corrigendum	Rectificatif	Berichtigung
Висновки	Conclusions	Conclusions	Feststellungen
Висновок	Opinion	Avis	Stellungnahme
Декларація	Declaration	Déclaration	Anmeldung
Директива	Directive	Directive	Richtlinie
Директива	Directive	Directive	Richtlinie
Договір	Treaty	Traité	Vertrag
Заява	Statement	Déclaration	Erklärung
Зелена книга	Green Paper	Livre vert	Grünbuch
Повідомлення	Communication	Communication	Mitteilung
Програма дій	Action programme	Programme d'action	Aktionsprogramm
Програма	Programme	Programme	Programm
Резолюція	Resolution	Résolution	EntschlieÙung

Рішення	Decision	Décision	Entscheidung Beschluß
Спільна позиція	Common Position	Position commune	Gemeinsame Standpunkt
Угода	Agreement	Accord	Abkommen